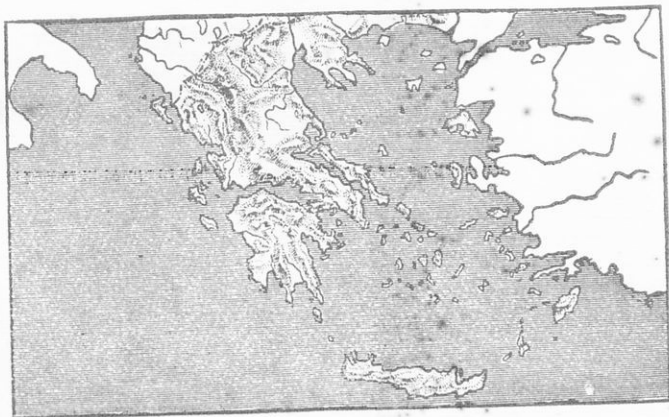

6600
ΑΝΤ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ - ΠΑΝ. Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ-ΑΤΛΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Συνιστάται από το Υπουργείου της Παιδείας
διά της υπ' αριθ. 1318037 Έγκυκλιου του.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ
ΠΕΤΡΟΥ

ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ

XXV AP

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ

Α'

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ-ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΧΑΡΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ'-Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Συνιστάται υπό του Υπουργείου τής Παιδείας διά τής υπ' αριθ. 13180/37 Έγκυκλίου του.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Δημοδιδασκάλου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9—ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΑΣ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Ἡ Ἑλλάς κατέχει τὸ νοτιώτερο τμήμα τῆς Εὐρώπης. Τὸ βορειότερο σημεῖο τῆς βρίσκεται κοντὰ στὴ Νέα Ὀρεστιάδα (Θράκη), τὸ νοτιώτερο στὴν Κρήνη, τὸ ἀνατολικώτερο στὴ Σάμο καὶ τὸ δυτικώτερο στὴν Κέρκυρα. Τὸ μᾶκρος (μῆκος) τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ βορειότερο ὡς τὸ νοτιώτερο σημεῖο τῆς φθάνει τὰ 880 χιλιόμετρα (κατ' εὐθείαν γραμμὴν) καὶ τὸ πλάτος τῆς, ἀπὸ τὸ ἀνατολικώτερο ὡς τὸ δυτικώτερο σημεῖο τῆς 680 χλμ. Ἡ ἔκταση τῆς Ἑλλάδος εἶναι 130.200 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 22.230 τ. χλμ. εἶναι νησιά.

Ὅρη. Τὰ ὄρη Κεραυνία, Νημέρτζικα, Βόϊον, Βαρνός, Βόρας, Πάϊκον, Κερκίνη, Ὀρβήλων καὶ Ροδόπη χωρίζουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς ἄλλες βαλκανικῆς χώρας καὶ ἀποτελοῦν τὰ βόρεια σύνορά τῆς.

Στὸ κέντρο σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος βρίσκεται ἕνας μεγάλος ὄρεινός ὄγκος, ὁ Ὀλύμπτος, ἀπὸ τοῦ διακλαδίζονται ἄλλα ὄρη, ὅπως ἡ Ὄσσα, τὰ Πέπλα καὶ τὰ Καμβούνα. Ἐπίσης ἀπὸ βορρὰ πρὸς νότον ἡ Ἑλλάδα διασχίζεται ἀπὸ μιὰ μεγάλη ὄρεινὰ, τὴν Πίνδο, ἀπὸ τοῦ διακλαδίζονται ἄλλες μικρότερες ὄρεινές, οἱ ἑξῆς:

- α) Λάκιος, Τόμφη, Σμόλικας, Γράμμος, Βόϊον.
- β) Τζουμέρκα, Μακρινόρος, Ἀκαρανικά καὶ τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου.
- γ) Τὰ Ἄγραφα καὶ ἡ Ὄθρυς.
- δ) Τυμφρηστός, Οἶτη, Γκιώνα, Πανασσός, Ἐλικώνας, Κιθαίρωνας, Πάρνηθα καὶ Πεντέλη.

Κλίμα. Οἱ ἐποχὲς τοῦ ἐτους. Κατὰ τὰ μῆσα Δεκεμβρίου ἀρχίζει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ χειμῶνας. Κατὰ τὰ μῆσα Μαρτίου ἡ ἀνοιξή, κατὰ τὰ μῆσα Ἰουνίου τὸ καλοκαίρι καὶ κατὰ τὰ μῆσα Σεπτεμβρίου τὸ φθινόπωρο. Κάθε μῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς διαρκεῖ περίπου τρεῖς μῆνες.

Οἱ ἐποχῆς αὐτῆς δὲν ἐρχονται ἀπότομα, ἀλλὰ σιγά-σιγά. Ἐτοῖ ἡ ἀλλαγὴ κάθε ἐποχῆς γίνεται χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνομε.

Ἡ ὕγρασία. Ἡ ἀτμόσφαιρα κάθε τόπου ἔχει πάντα ὑδατμοῦς, ἄλλοτε περισσότερο καὶ ἄλλοτε ὀλιγωτέρους. Ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα ἐνὸς τόπου περιέχῃ πολλοὺς ὑδατμοῦς λέγεται **ὕγη ἀτμόσφαιρα.** Ὅταν οἱ ὑδατμοῖ εἶναι λίγοι λέγεται **ξηρὴ ἀτμόσφαιρα.**

Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἑλλάδος ἔχει κατὰ μέσον ὄρο ὑγρασία 68 βαθμῶν καὶ γι' αὐτὸ θεωρεῖται ξηρὴ. Ἡ ὕγη ἀτμόσφαιρα ὀφείλει τὰ φυτὰ, ἀλλὰ βλάπτει τὴν ὑγεία τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ξηρὴ ἀτμόσφαιρα ὀφείλει τὴν ὑγεία, ἀλλὰ δὲν εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν. Ἡ μεγαλύτερη ὕγρασία στὴν Ἑλλάδα φθάνει τοὺς 81 βαθμοὺς (Καβάλλα) καὶ ἡ μικρότερη τοὺς

62 (Ἀθήνα). Ἡ ὕγρασία στὶς ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδος φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Καβάλλα	81	Χανιά	68
Κέρκυρα	75	Λάρισα	67
Ἄργουστόλι	75	Χαλκίδα	67
Νάξος	73	Τρίκαλα	66
Ἄρτα	72	Ναῦπλιο	66
Βόλος	70	Σύρα	66
Πάτρα	70	Ἡράκλειο	65
Θεσσαλονίκη	69	Κόθηρα	64
Σαντορίνη	69	Λαμία	62
Ζάκυνθος	69	Ἀθήνα	62
Ἄνθρος	68		

Ἡ θερμοκρασία. Ἡ θερμοκρασία στὴν Ἑλλάδα τὸ καλοκαίρι ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ καὶ τοὺς 40 βαθμοὺς (40°), καὶ τὸ χειμῶνα νὰ κατέβῃ κάτω ἀπὸ τὸ 0°. Τέτοιες θερμοκρασίαι ὅμως εἶναι σπάνιες. Ἡ συνθηματικὴ θερμοκρασία τῆς Ἑλλάδος (ἡ μέση θερμοκρασία) εἶναι ἡ ἑξῆς:

Τὸ καλοκαίρι	28°	τὸ χειμῶνα	10°
τὸ φθινόπωρο	19°	τὴν ἀνοιξή	15°

Γενικὰ ἡ μέση (ἡ συνθηματικὴ) θερμοκρασία ὅλης τῆς Ἑλλάδος ὅλο τὸ χρόνον εἶναι περίπου 13°.

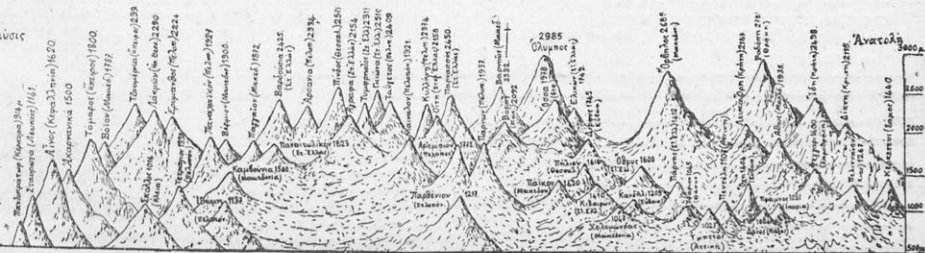
Ἡ μέση θερμοκρασία ὁς διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδος φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Μυτιλήνη	19°	Ἀθήνα	16°
Ζάκυνθος	19°	Θεσσαλονίκη	16°
Χανιά	19°	Ἰωάννινα	15°
Κέρκυρα	17°	Ὀρεστιάδα	13°
Βόλος	17°	Φλώρινα	11°
Σαντορίνη	17°		

Ἡ νιφώση (συννεφιά). Ὁ οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ 50 ἡμέρες ὅλο τὸ χρόνον εἶναι ἐντελῶς σκεπασμένος ἀπὸ σύννεφα (νεφοσκεπῆς), 100 ἡμέρες δὲν ἔχει διόλου σύννεφα (ἀθῆρος) καὶ τῆς ἄλλης ἡμέρες ἔχει ἄλλοτε λιγώτερα καὶ ἄλλοτε περισσότερα σύννεφα (νεφελώδης). Ἐπομένως ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα ἡλιόλουστη καὶ γι' αὐτὸ ἐδῶ στὴν πατρίδα μας εὐδοκίμοι οἱ ἰσθμικὰ φυτὰ, ποὺ δὲν εὐδοκίμοι οἱ σὲ χώρες ποὺ ἔχουν λιγώτερο ἥλιον (εἰλία, σταφίδα, σῆκα κλπ.).

Οἱ ἀνεμοὶ. Τὸ καλοκαίρι στὴν Ἑλλάδα φυσοὺν συνήθως βόρειοι ἀνεμοὶ καὶ ἰδίως τὸν Ἰούλιον καὶ Αὐγούστου. Οἱ καλοκαίρινοὶ αὐτοὶ βόρειοι ἀνεμοὶ εἶναι τὰ γνωστά μας **μελιέμια (ἐτησίαι).** Ἀλλὰ καὶ τὸ χειμῶνα φυσοὺν βόρειοι ἀνεμοὶ. (Δὲν λέγονται ὅμως τότε μελιέμια).

Τὸ φθινόπωρο φυσοὺν συνήθως νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἀνεμοὶ. Ἐπίσης πολλὰ φορῆς, ἰδίως κατὰ τὸν Ἀπρίλιον, φθάνει στὴν πατρίδα μας ὁ ζεστός ἀνεμὸς

Συγκριτικὸς πίνακας τοῦ ὕψους τῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος.

της Ἀφρικής, ὁ αἰρέκος (νοτιοανατολικός), ποῦ προξενεὶ μεγάλες ζημιές στὰ φυτά.

Οἱ βροχές. Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι τοῦ φθινοπώρου φέρνουν μαζί τους πολλοὺς ὑδρατμούς, ὅσοιπα καὶ συναντήσουν τὰ βουνὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ οἱ ὑδρατμοὶ ψύχονται (κρυσταίνονται), συμπυκνώνονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ἀφθονες βροχές. Ἐάν τὸ νερὸ τῆς βροχῆς ποῦ πέφτει ὅλο τὸ χρόνο στὴν Ἑλλάδα ἤμπορούσε νὰ συγκρατηθῆ καὶ νὰ μὴν ἀπορροφηθῆ ἀπὸ τὴ γῆ ἢ νὰ τρέξη πρὸς τὴ θάλασσα, θὰ ἐσκέτασε τὴν ἐπιφάνεια ὅλης τῆς Ἑλλάδος μέχρι ὕψους 70 πόντων (0.70 μ.). Ἐννοεῖται ὅτι σ' ὅλους τοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος δὲν πέφτει τὸ ἴδιο ποσὸ τῆς βροχῆς. Ἐάν χρωσάμε τὴν Ἑλλάδα στὴ μέση μὴ μιά φανταστικὴ γραμμὴ ἀπὸ τὸ βορρῆ πρὸς τὸ νοτιά, στοὺς τοποὺς ποῦ εἶναι δυτικὰ τῆς γραμμῆς αὐτῆς βρέχει περισσότερο καὶ στοὺς τόπους ποῦ εἶναι ἀνατολικά βρέχει ὀλιγότερο.

Τὸ ὕψος τῆς βροχῆς στοὺς διαφόρους τόπους τῆς Ἑλλάδος φαίνεται στὸν παρακάτω πῖνακ.

Κέρκυρα	1,30	Κύθηρα	0,69
Ἰωάννινα	1,26	Πάτρας	0,68
Δημητσάνα	1,20	Ἄνδρος	0,66
Ζάκυνθος	1,12	Χανιά	0,63
Ἄρτα	1,11	Λαμία	0,60
Ἄγρινο	0,92	Λάριον	0,56
Κυπαρισσία	0,92	Ἄλμυρὸς	0,54
Λιδωρικί	0,89	Σῦρος	0,53
Πόργος	0,86	Ἡράκλειο	0,52
Ἄργοςτόλι	0,85	Λάρισα	0,51
Καλαμάς	0,84	Ναύπλιον	0,49
Σπάρτη	0,82	Θεσσαλονικὴ	0,48
Τρίπολις	0,80	Βόλος	0,45
Δεκέλεια	0,76	Χολκίς	0,43
Τρικκαλά	0,75	Ἀθῆναι	0,40
Μεσολόγγι	0,72	Νέσος	0,38
Δομοκός	0,71	Θῆρα	0,36

Τὰ χιόνια. Τὸ χειμῶνα ποῦ φουσῶν οἱ ψυχροὶ βορεινοὶ ἄνεμοι πολλὲς φορές χιονίζει, ἰδίως στὰ ψηλὰ ποταμὰ βουνὰ τῆς πατρίδος μας. Στὴς χαραδρές τὸν πῖν φηλάν βουνῶν (Ὀλύμπου, Πίνδου, Παρνασσοῦ) τὰ χιόνια διατηροῦνται χειμῶνα-καλοκαίρι (αἰώνια χιόνια). Καὶ στὰ χαμηλὰ μέρη πέφτουν χιόνια, ἀλλὰ δὲν διατηροῦνται πολὺν καιρὸ, γιατί λιώνουν γρήγορα.

Οἱ ποταμοί. Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος βρῆσκονται στὴ Μακεδονία, ὅπως ὁ Ἐβρὸς, ὁ Νέστος, ὁ Στρυμόνας, ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Ἀλιάκμονας. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὴ πηγὴ τῶν στῆ Γιουγκοσλαβία καὶ τῆ Βουλγαρία, καὶ μόνον ὁ Ἀλιάκμονας ἔχει τὴ πηγὴ του μέσα στὴν Ἑλλάδα. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ τρέφουν πολλὰ ψάρια, δὲν εἶναι ὁμοσ πλωτοὶ, γιατί ἔχουν ὀρηκτικὰ ρεῦματα. Οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας ἔχουν διέυθυνση ἀπὸ τὸ βορρῆ πρὸς τὸ νοτιὰ καὶ ἤμποροῦν νὰ στῆν ποτίζων ὀλοκληρῆ, ἂν γίνονταν τὰ κατάλληλα ἔργα (ἀρδευτικὰ, ἀποξηραντικὰ καὶ ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα).

Ἀπὸ τὴν Πίνδο καὶ τῆς διακλάδοσες τῆς πηγῶσων πολλοὶ καὶ μεγάλοι ποταμοὶ, ὅπως ὁ Πηνειὸς, ὁ Σπερχειὸς, ὁ Εὐρῶς, ὁ Ἀχελῷος, ὁ Ἄραχθος, ὁ Λοῦρος, ὁ Καλαμῆς καὶ ἄλλοι μικρότεροι. Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ποταμοὺς [τὰ περισσότερα νερά τὰ ἔχει ὁ Πηνειὸς καὶ τὸ μεγαλύτερον μῆκος ὁ Ἀχελῷος. Ὁ Λοῦρος εἶναι πλωτός ἀπὸ μικρὰ καΐκια.

Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς Πηλοποννήσου εἶναι

ὁ Ἄλφειός, ὁ Πηνειός, ὁ Βουραϊκός καὶ ἄλλοι. Αὐτοὶ ὅμοσ εἶναι μικρότεροι ἀπὸ τοὺς προηγουμένους καὶ ἔχουν ρεῦματα πολὺ ὀρηκτικὰ.

Ἐπιθετὴ ἀκρίβως οἱ περισσότεροὶ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχουν ὀρηκτικὰ ρεῦματα, ποῦ δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα, πολλὲς φορές τὸ χειμῶνα πλημμυρίζουν καὶ προξενῶν μεγάλες καταστροφές. Τῆς μεγαλύτερες ζημιές τῆς προκαλεῖ ὁ Πηνειὸς τῆς Θεσσαλίας. Μόνον στὸ Στρυμόνα ἔχουν γίνε ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα.

Ἐπίσης δὲν ἔχουν γίνε στὸν τόπο μας ἔργα ἀρδευτικὰ (ποτιστικὰ). Γι' αὐτὸ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος μένου ἀκαλλιέργητα τὸ καλοκαίρι, μολοντοὶ διασχιζοῦνται ἀπὸ ποταμοὺς. Ἐάν ἐγίνονταν ἔργα ποτιστικὰ, ὅστε τὸ καλοκαίρι, ποῦ συνήθως δὲν βρέχει στὸν τόπο μας, νὰ ποτίζεμε μὲ τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν, τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐμεγάλωνε σημαντικὰ.

Ἐπίσης τὰ νερά τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ κατακυλοῦν ἀπὸ ψηλὰ μέρη πρὸς τὰ κάτω, θὰ ἤμποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ νὰ κινῶν διάφορα ἐργοστάσια καὶ νὰ παράγουν ἤλεκτριον.

Ἐπίσης βρέβαια, σήμερα, στὴν Ἑλλάδα ἐργοστάσια ποῦ κινῶνται ἢ παράγουν ἤλεκτριον μὲ τὰ νερά (καταρράκτες), ὅπως στὴν Ἐβροσ, στὴν Πάτρα, στὸ Γοργοπόταμο, στῆ Λειβαδιά. Τὰ ἐργοστάσια ὅμοσ αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστα καὶ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ γίνον πολὺν περισσότερο.

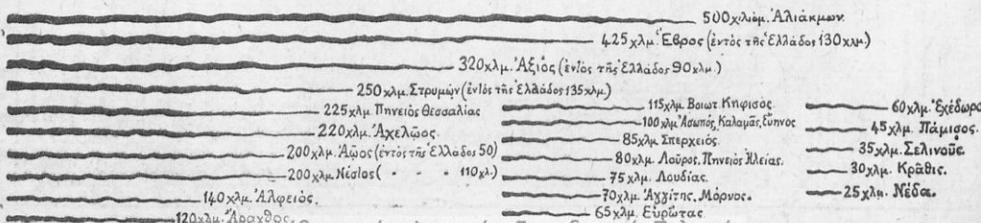
Ἡ ἄλθημα εἶναι εἰς τὴν ἀπὸ τὸν πόλεμο εἶχε ἀρῆσει μιά καλὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἴδρυση τέτοιων ἐργοστασίων. Δυστυχῶς ὅμοσ ὁ πόλεμος καὶ οἱ καταστροφές ποῦ ἐπαθε ἡ Πατρίδα μας ἐσταμάτησαν τὴν προσπάθεια αὐτῆ.

Τὸ μῆκος τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος φαίνεται στὸν παρακάτω πῖνακα.

Ποταμός	Μῆκος εἰς χιλιόμετρα	Ποταμός	Μῆκος εἰς χιλιόμετρα
Ἀλιάκμων	325	Ἄξιός	85
Ἀχελῷος	240	Ξεριάς	85
Ἐβρὸς	230	Σπερχειός	60
Πηνειὸς Θεσσαλίας	230	Πηνειὸς Ἠλείας	60
Νέστος	150	Γαλλικός	75
Ἄραχθος	133	Λοῦρος	70
Στρυμόν	122	Πάμισος	45
Θύαμος (Καλαμῆς)	120	Σελινόυς	45
Ἄλφειός	110	Λουδιάς	40
Εὐρῶς	100	Ἄρδας	40
Εὐρώτας	100	Νέδων	30

Ὁ Ἐβρὸς ἔχει συνολικὸ μῆκος 530 χιλιόμετρα ἂν' αὐτὰ ὅμοσ τὰ 300 βρῆσκονταν στῆ Βουλγαρία. Σὲ βουλγαρικὸ ἔδαφος βρῆσκονταν ἀκόμη 90 χιλ. τοῦ Νέστος καὶ 308 τῶ Στρυμόνα. Ὁ Ἄξιός ἔχει στῆ Νοτιοσλαβία 240 χιλιόμετρα.

Λίμνες καὶ ἔλη. Οἱ λίμνες τῆς Ἑλλάδος δὲν περνοῦν τῆς 50, καὶ βρῆσκονται ἄλλες εἰς ψηλὰ καὶ ἄλλες εἰς χαμηλὰ μέρη. Ὅλες σχεδὸν οἱ λίμνες σχηματίζονται εἰς ὄχθες τῶν ἔλη. Ἐπίσης ἔλη σχηματίζονται καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος χωρὶς νὰ ὑπάρχουν λίμνες. Ἀπὸ τὰ ἔλη, ὅπως ἔξομοι, γεννιῶνται κουνούπια, ποῦ μῆς μεταδίδουν τοὺς ἐλάδεις περυστοὺς. Γι' αὐτὸ ἡ ἀρρῶσταια αὐτῆ εἶναι πολὺ ἐπιλωμένη στὴν Πατρίδα μας. Ὅλες οἱ λίμνες μαζί ἔχουν ἔκ-

Ἐψηφισήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτοῦτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς Συγκριση τοῦ μῆκος τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος.

ταση 1055 τετρ. χιλιόμετρα. Το μέγεθος κάθε μιάς φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Λίμνη	*Εκταση εις τ.χμ.	*Υψος εις τὸ ὄψοιον εὐρίσκειται
Τριγωνίς	100	18
Γιάννιτσάν (μὲ τὰ Ἑλη)	100	10
Βόλβη	71	50
Όστρόβου	53	530
Λαγκαδά	53	80
Βοιητῆς	52	45
Μικρὴ Πρέσπα	46	845
Μεγάλῃ Πρέσπα	38	845
Κερκινίτις (τ' Ἀχινοῦ)	37	45
Ζουιάς	26	560
Όρεσιτιάδος (Καστοριάς)	25	620
Παμβώτις (Ίωαννίνων)	22	450
Όλιχ	22	450
Δοϊράνης	16	150
Λοισμαχία	14	18
Κιρνήνη (Σαργυριόλ)	13	660
Ἀμβρακία	12	16
Όζηρός	11	23
Στυμφαλία	4	620

Ἡ λίμνη Μεγάλῃ Πρέσπα ἔχει ἔκταση 290 τετρ. χλμ., ἀπ' αὐτὰ ὅμως μόνο τὰ 38 ἀνήκουν στὴν Ἑλλάδα, τὰ ἄλλα ἀνήκουν στὴ Σερβία καὶ στὴν Ἀλβανία. Ἐπίσης ἡ λίμνη τῆς Δοϊράνης ἔχει ἔκταση 33 τετρ. χλμ. Ἀπ' αὐτὰ ὅμως τὰ 16 ἀνήκουν στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ 17 στὴ Σερβία.

Τὸ ἔδαφος. Οἱ πεδινὲς ἐκτάσεις (οἱ κῆποι) τῆς Ἑλλάδος πᾶνουν μιά ἔκταση ἀπὸ 10.000 τετρ. χλμ. Στὸν παρακάτω πίνακα φαίνεται ἡ ἔκταση τῶν κυριωτέρων πεδιάδων τῆς Ἑλλάδος.

Πεδιάς	*Ἐκταση εις τ.χμ.
Τρικιάλων—Καρδίτσης	1.250
Γιαννιτσάν	1.200
Θεσσαλονίκης	1.100
Σερῶν	700
Λαρισῆς—Τυρνάβου	600
Κομοτινῆς	500
Δράμας	430
Ξάνθης	430
Κοζάνης—Πτολεμαῖδος	430
Νέας Ὁρεσιτιάδος	370
Κατερίνης	350
Χρυσουπόλεως	350
Λοιμίας	320
Κοπαΐδος	320
Ἀμαλιάδος	260
Δομοκοῦ	250
Φαρσάλων	200
Φλωρίνης	185
Ἀλμυροῦ	160
Μαυρολάδος	150
Ἀργινοῦ	95
Βελεστίνου	80
Ἐλασσόνης	70
Ἐκβολῶν Πηνειοῦ	65
Σερβίων	65
Αἰτωλικοῦ	55

Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα καλλιεργούνται, ἔχουν ἔκταση 13.000 τ. χλμ. Τὰ βασισμένα ἐδάφη ἔχουν ἔκταση 24.000 τ. χλμ. Οἱ βοσκόμενοι ὑπολογίζονται εἰς 5000 τ. χλμ. Γενικά ἀπὸ ὅλο τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος τὸ μισὸ σχεδὸν εἶναι πετρώδες καὶ ἄγονο, ὥστε δὲν μποροῦν νὰ τὸ καλλιεργώμε.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα καὶ εἰσοδήματα.—Γεωργικά. Στὴν Ἑλλάδα παράγονται τὰ εὐγενέστερα γεωργικά προϊόντα, τὸ λάδι, ὁ κῆπος, ἡ σταφίδα κ. ἄ. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα φαίνεται ἡ ποσότητα καὶ ἡ ἀξία τῶν

κυριωτέρων γεωργικῶν προϊόντων ποῦ παράγονται στὴ χώρα μας πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Προϊόντα	*Ὄκλος	*Ἀξία σὲ δρχ.
Σιτηρὰ	1.300.000.000	8.500.000.000
Όσπρια	42.000.000	500.000.000
Κηπευτικά	400.000.000	1.000.000.000
Καπνὸς	50.000.000	3.500.000.000
Βαμβάκι	50.000.000	1.000.000.000
Σανὸς καὶ ἄχυρο	2.500.000.000	1.500.000.000
Σταφύλια καὶ ἰοστότος	400.000.000	2.000.000.000
Σταφίδα	200.000.000	2.000.000.000
Ἀάδι καὶ ἑλιές	100.000.000	2.000.000.000

Κτηνοτροφικά. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα σημειώνεται πόσα ζῶα ἐτρέφονταν στὴν Ἑλλάδα προπολεμικά καὶ πόσο ἦταν τὸ εἰσοδήμα τῶν.

Ζῶα	*Ἀριθμὸς ζῶων	Εἰσοδήμα σὲ δρχ.
Βόδια—Ἀγελάδες	1.000.000	6.000.000.000
Ἴπποι	365.000	1.000.000.000
Ἡμίονοι	185.000	600.000.000
Όνοι	400.000	400.000.000
Πρόβατα	8.000.000	4.500.000.000
Ἀγέες	4.500.000	2.500.000.000
Χοῖροι	450.000	300.000.000
Πουλερικά	12.000.000	1.000.000.000

Τὸ εἰσοδήμα τῶν ζῶων αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ τὰ ἑξῆς προϊόντα:

Προϊόντα	*Ἀξία σὲ δρχ.
Ἐργασία	7.000.000.000
Κρέας	3.500.000.000
Γάλα	2.000.000.000
Τυρὶ	1.500.000.000
Βούτυρο	500.000.000
Μαλλία καὶ τρίχες	300.000.000
Αὐγά	1.000.000.000
Δέρματα	500.000.000

Δασικά. Τὰ δάση τῆς Ἑλλάδος πᾶνουν μιά ἔκταση ἀπὸ 24.000 τετρ. χλμ. Ἔδιναν δὲ κατ' ἔτος τὰ ἑξῆς προϊόντα:

Προϊόντα	*Ἀξία σὲ δρχ.
Κάρβουνα	200.000.000
Καυσόξυλα	80.000.000
Ξυλεία	100.000.000
Ρετσίνα	80.000.000

Ἀλιευτικά. Μὲ τὸ φάσμα στὴν Ἑλλάδα ἀπαγολεύονταν 15.000 ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐχρησιμοποιοῦσαν 3300 πλοία καὶ καὶ βάρκες, ἔπιπταν δὲ 13.000.000 ὄκ. ψάρια, 250.000 ὄκ. γαπτόδια, σουπιές καὶ καλαμαρία καὶ 130.000 ὄκ. ἄλλα θαλασσινά. Ἡ ἀξία ἄλων αὐτῶν τῶν ἀλιευτικῶν προϊόντων ἔφθασε τὰ 300.000.000 δραχμῶν.

Όρυκτά. Τὸ ὑπέδαφος τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀρκετὰ μεταλλεύματα καὶ μεγάλας ποσότητες λιγνίτη. Ἡ ἐξαγωγή τῶν ὄρυκτων αὐτῶν ἦταν μικρὴ καὶ ἔφθασε κατ' ἔτος εἰς 250.000 τόνους μεταλλευμάτων, καὶ 100.000 τόνους λιγνίτη συνολικῆς ἀξίας 400.000.000 δρχ.

Βιομηχανικά. Ἡ Βιομηχανία καὶ ἡ Βιοτεχνία ἀπασχολοῦσαν προπολεμικά 500.000 περίπου ἐργάτες μικροῦς καὶ μεγάλους, ἡ δὲ ἀξία τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἔφθασε τὰ 12-14 δισεκατομμύρια δραχμῶν. Τὰ κυριώτερα βιομηχανικά προϊόντα καὶ ἡ προπολεμικὴ ἀξία τῶν φαίνονται στὸν κατωτέρω πίνακα.

Προϊόντα	*Ἀξία σὲ δρχ.
Μέταλλα	100.000.000
Πλοία καὶ ἀντικείμενα ἀπὸ σίδηρο	2.000.000.000
Τοιμῆματα, φοῦβλα, κεραμίδια, ἀσβέστως	500.000.000
Κλωστές, νηματα, φάσματα	
*Ἀλειρία, ζυμωρικά, ποτὰ, χαλβάς, λουκόμια	2.500.000.000
Σαποῦνα, λιπάσματα, γυαλικά, χρώματα, μαπαροῦτι	1.000.000.000
Κατεργασία δερμάτων	800.000.000
Χαρτὰ	400.000.000
*Ἐπιπλα, σκεῦη, κουφώματα	400.000.000
Κατεργασία καπνοῦ	250.000.000
Παραγωγή ἠλεκτρισμοῦ	1.500.000.000

Ἐν γένει τὸ ὅλο εἰσοδήμα τῆς Ἑλλάδος (ἐθνικὸν εἰσοδήμα) ἔφθασε τὰ 60-65 δισεκατομμύρια προπολεμικῶν δραχμῶν. Τὸ εἰσοδήμα αὐτὸ βέβαια δὲν

ήταν σταθερό, διότι τα προϊόντα άλλοτε είναι εθηνώτερα και άλλοτε ολιγώτερα ή περισσότερα.

Εμπορεύματα. Πολλά από τα προϊόντα μας πλεονάζουν: 'Ο καπνός, ή σταφίδα, τὰ λάδι, τὰ σόκια κ.ά. Τὰ πλεονάζοντα αυτά τα πουλούσαμε στο εξωτερικό και εισπράτταμε 7-8 δισεκατομμύρια δραχμές. 'Από τὸ 'Εξωτερικὸ ἀγοράζαμε αιτηρὰ, σιτηρὰ, κάρβουνα, πετρέλαια, καφέ, ζάχαρη και άλλα, τα οποία δὲν παράγει ὁ τόπος μας, ἐπληρώναμε δὲ γι' αὐτὰ 8-10 δισεκατομμύρια δραχμές. 'Επομένως ἐπληρώναμε κατ' ἔτος 2-4 δισεκ. περισσότερα ἀπ' ἐπιπράτταμε ἀπὸ τὴν πώληση τῶν προϊόντων μας. Ποῦ τὰ εὐρίσκαμε αὐτὰ τὰ χρίματα; Μὰς τὰ ἔφεραν οἱ περιηγητὲς, οἱ 'Ελληνες και τὰ ἐλληνικὰ φορτηγὰ πλοία ποὺ ἐργάζονταν στὸ ἐξωτερικὸ.

Συγκοινωνία. Ἡ συγκοινωνία μας ἐξυπηρετεῖτο μὲ σιδηροδρόμους, ἀμαξιοδρόμους, πλοία, ἀεροπλάνα. Τὸ μήκος τῶν σιδηροδρόμων μας γραμμῶν εἶναι 2686 χιλιόμετρα, τὰ ὁποῖα μοιράζονται στὸς ἐξῆς σιδηροδρόμους:

'Ελληνικὸ Κράτους	χλμ.	1326
Πειραιῶς—Πελοποννήσου	»	813
Θεσσαλίας	»	230
'Ανατολικῶν	»	176
Βορειοδυτικῶν	»	75
Τοπικῶν Μακεδονίας	»	42
'Αττικῆς	»	14
'Ηλεκτρικὸν 'Αθηνῶν—Πειραιῶς	»	10

Οἱ ἀμαξιοὶ δρόμοι ἔχουν μήκος 12.000 χιλιόμετρα. Σ' αὐτοὺς ἐκινεῖσθαι προπολεμικὰ 22.000 μικρὰ ἐπιβατικὰ και 8.000 φορτηγὰ αὐτοκίνητα, 4.000 λεωφορεία και 8.000 κάρρα και οὐσότες. Οἱ τροχιοδρόμοι (τὰ τρέμ) ἔχουν μήκος 110 χιλιόμετρα.

Πρὸ τοῦ πολέμου ὁ ἐμπορικὸς μας στόλος εἶχε 600 περίπου ἀτμόπλοια ποὺ ἔχαν χωρητικότητα 1.600.000 τόννων (1.250.000 ὀκάδες), τὰ δὲ καίκα και βενζινοκίνητα πλοία ἦταν περίπου 1100 μὲ χωρητικότητά ἀνω τῶν 60.000 τόννων.

Τὰ μεγαλυτάρα λιμάνια τῆς 'Ελλάδος εἶναι τοῦ Πειραιᾶ, τῶν Πατρῶν, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Βόλου, τῆς Κερκύρας, τοῦ 'Ηρακλείου, τῆς Μυτιλήνης και τῆς Κεφαλλίας.

'Αεροπορικὴ συγκοινωνία ὑπάρχει μεταξὺ 'Αθηνῶν—Θεσσαλονίκης, 'Αθηνῶν—'Ηρακλείου, 'Αθηνῶν—'Ιωαννίνων, 'Αθηνῶν—Ρόδου και 'Αθηνῶν—Τριπόλεως—Καλαμών.

'Επίσης ἀπὸ τὰς 'Αθῆνας περνοῦν πολλὰς ἀεροπορικὰς γραμμὰς, ποὺ ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνία μὲ τὴν 'Ευρώπην, 'Ασία, 'Αφρικὴ και 'Αυστραλία.

Δυστυχῶς ὁμοῦ ὁ πόλεμος κατέστρεψε μὲγα μέρος τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου και ἐλάττωσε πολὺ τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα, ὥστε ἡ 'Ελλάς και ἐπόμενος και οἱ 'Ελληνες εἶναι σήμερα πολλοὶ φτωχοὶ. Εἰς τοὺς παρακάτω πίνακες φαίνονται οἱ καταστροφὲς τῆς 'Εθνικῆς οἰκονομίας, ποὺ ἔγιναν ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου.

Εἰς τὰ ζῶα:

Ζῶα	Προπολεμικὸς ἀριθμὸς	Σημερινοῦ ἀριθμὸς
Με γάλα: Βόδια, ἀγελάδες, ἄλογα, μουλάρια κ.π.	2.000.000	850.000
Μικρὰ: Πρόβατα, αἴγες, χοῖροι	13.000.000	6.600.000
Πουλερικά	11.000.000	6.000.000

Εἰς τὰ πλοία:

Πλοία	'Αριθμὸς τοῦ 1940	Βυθισθέντα κατὰ τὸν πόλεμο
Φορτηγὰ	488	374
'Επιβατικὰ	65	50
'Ιστοφόρα κ.π.	1100	400

'Άλλες καταστροφές:

Σιδηροδρομικὸν ὄλεον 1940	Καταστραφῆν ὄλεον
Μηχανές	294
Βαγόνια διάφορα	6318

Σιδηροδρομικὲς γραμμές:

'Απὸ τὰ 2686 χιλιόμετρα σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἡ κυκλοφορία σὲ περισσότερα ἀπὸ 1500 χιλιόμετρα εἶναι ἀδύνατος, διότι ὅλες οἱ γέφυρες, ποὺ ἔχαν ἄνοιγμα μεγαλυτέρο ἀπὸ 10 μέτρα καταστράφηκαν.

'Απὸ τὰ αὐτοκίνητα καταστράφηκαν περισσότερα

ἀπὸ τὰ μασά. Ἡ καταστροφὴ τῶν γεωργικῶν κεφαλαίων και τοῦ εἰσοδήματος ὑπολογίζεται σὲ 120.000.000.000 προπολεμικῶν δραχμῶν.

Μεγάλες ὑπῆρξαν ἐπίσης οἱ καταστροφὲς τῆς 'Ελληνικῆς βιομηχανίας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἄρχισε σιγά-σιγά νὰ ἀναλαμβάνη και αὐτὴ, ἀλλὰ ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ σήμερα ὑπολείπεται πολὺ ἀπὸ τὴν προπολεμικὴ. Μόλις θῆναι δὲ 60%—70% ἀναλόγως τῶν βιομηχανιῶν.

Γ'—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

'Η 'Ελλάδα διαίρεται σήμερα σὲ 45 νομοῦς, 141 ἐπαρχίες, πολλοὺς Δήμους και Κοινότητες. Δήμοι εἶναι οἱ πρωτεύουσες τῶν νομῶν, οἱ πόλεις ποὺ ἔχουν πάνω ἀπὸ 10.000 κατοίκους, πόλεις ἱστορικῆς, ὅπως ἡ Θῆβα, οἱ λουτροπόλεις, ὅπως ἡ Αἰθιφῶ, τὸ Λουτράκι, τὰ Μέθανια κ.π.

Σὲ κάθε νομὸ διορίζεται Νομάρχης, σὲ πολλὰς ἐπαρχίας διορίζεται 'Επαρχικὸς ἢ σὲ κάθε Δήμῳ ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς πολίτες ὁ Δήμαρχος και τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο και σὲ κάθε Κοινότητά ἐκλέγεται Πρόεδρος και Κοινοτικὸ Συμβούλιο.

Γιὰ νὰ ἐξετάσουμε τὴν Γεωγραφία τῆς 'Ελλάδος εὐκολότερα τὴν διαίρομε σὲ 11 γεωγραφικὰ διαμερίσματα ἢ γεωγραφικὰς περιοχάς.

'Ο πληθυσμὸς τῆς 'Ελλάδος σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1928 ἔφθανε τὰ 6.500.000. Σήμερα ὑπολογίζεται περὶ τὰ 7.500.000. Οἱ μοιοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εἶναι ἄντρες.

Ἱστορία τῆς 'Ελλάδος. Ἡ 'Ελλάδος εἶναι πολὺ ἀρχαία χώρα. 'Απὸ τὸ 2500 π. Χ. ὥς τὸ 1100 ἀναπτύχθηκε στὴν Κρήτη σπουδαῖος πολιτισμὸς (Μινωικὸς πολιτισμὸς) και οἱς Μυκηναῖος (Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς). Περὶ τὸ 1100 οἱ 'Ελληνες ἔκμαν ἑκκρατία ἐναντίον τῆς Τροίας και τὴν κατάρτησαν. 'Απὸ τὸ 490 ὥς τὸ 480 π.Χ. ἐπολέμησαν ἐναντίον τῶν Περσῶν και τοὺς ἐνίκησαν στὸ Μαραθῶνα, στὴ Σαλαμίνα και οἱς Πλαταιάς.

'Απὸ τὸ 460 ὥς τὸ 420 π.Χ. στὴν 'Ελλάδα ἔζησαν σπουδαῖοι φιλόσοφοι, ποιητὲς και καλλιτέχνες ποὺ κατασκεύασαν τὰ ὄραια μνημεῖα τῆς 'Ακροπόλεως, ὄραια ἀγάλματα, ὅπως τὸν 'Ερμὸ τοῦ Πραξιτέλη, ναοὺς και ἄλλα καλλιτεχνήματα.

Τὸ 336 π.Χ. οἱ 'Ελληνες μὲ ἀρχηγὸ τὸ βασιλιά τῆς Μακεδονίας 'Αλέξανδρον ἐκυρίεψαν τὴν 'Ασία και διέδωσαν σὲ οἱς χώρες αὐτῶν τὸν 'Ελληνικὸ πολιτισμὸ.

'Απὸ τὸ 148 π.Χ. ὥς τὸ 330 μ.Χ. οἱ 'Ελληνες ἦταν ὑπόδουλοι στοὺς Ρωμαίους. Τὸ 330 ἰδρύθηκε ἡ Βυζαντινὴ Ἀυτοκρατορία, ποὺ διατηρήθηκε ὥς τὸ 1453 μ.Χ. 'Απὸ τὸ 1453 οἱ 'Ελληνες ἔγιναν σκλάβοι στοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τὸ 1821 ἀναστατήσαν και τὸ 1828 ἐλευθέρωσαν ἕνα τμήμα τῆς 'Ελλάδος. Τὸ 1891 ἐλευθέρωθηκε ἡ Θεσσαλία και ἕνα κομμάτι τῆς 'Ηπείρου. Τὸ 1912—1913 ἐλευθέρωθηκε ἡ 'Ηπείρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Κρήτη και τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Τὸ 1922 ἐλευθέρωθηκε ἡ Δυτικὴ Θράκη και τὸ 1946 τὰ Δωδεκάνησα.

Σημειώσεις: α) 'Ο χάρτης τῆς 'Ελλάδος ἔγινε μὲ κλίμακα ἕνα πρὸς 2.450.000 (1:2450000). Δηλ. μῆκος ἑνὸς πόντου στοῦ χάρτη ἀναλογεῖ μὲ μῆκος 24500 μέτρων. Δύο πόντοι τοῦ χάρτη ἀναλογοῦν πρὸς διπλάσια μέτρα, δηλ. 2Χ24.500=49000 μέτρα και οὕτω καθ' ἑξῆς:

β) Οἱ μαθητὲς πρέπει νὰ βρίσκουν ἀπὸ τὸ χάρτη τὴς διευθύνσεως τῶν βουνῶν και τῶν ποταμῶν, τὴς πηγῆς και τῆς ἐκβολῆς τῶν ποταμῶν, τὴς λίμνης, τὴς θέσεως τῶν πόλεων και νὰ κάνουν νοερὰ ταξίδια μὲ τὸ αἰδιοδρόμο, μὲ αὐτοκίνητο ἢ μὲ τὸ ἀτμόπλοιο.

γ) Οἱ πόλεις ποὺ εἶναι σημεριμένως στὸ χάρτη εἶναι πρωτεύουσες τῶν ἐπαρχιῶν.

δ) Οἱ μαθητὲς νὰ βροῦν στὸ χάρτη τὰ ὄρια τῶν 11 γεωγραφικῶν περιοχῶν τῆς 'Ελλάδος. (1. 'Ανατολικὴ Στερεὰ 'Ελλάδα και Εὐβία. 2. Δυτικὴ Στερεὰ 'Ελλάδα. 3. Θεσσαλία. 4. Πελοπόννησος και Ζάκυνθος. 5. Κρήτη. 6. Δυτικὴ 'Μακεδονία. 7. Μέση και 'Ανατολικὴ Μακεδονία. 8. Δυτικὴ Θράκη. 9. Λέσβος, Χίος, Σάμος. 10. Κυκλάδες. 11. Δωδεκάνησα).

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όση και έκταση. 'Απέχει από τον Ισημερινό 4.400 χιλιόμετρα και έχει έκταση 17.447 τετρ. χιλιόμετρα.

Όση. Η **Όθρυς** με ύψος 1.700 μέτρα, ο **Τυμφρηστός** ή **Βελούχι** (2.300), η **Όιτη** (2.150), το **Καλλίδρομον** (1.375), τα **Βαρδούσια** (2.500), η **Γκιώνα** (2.500), ο **Παρνασσός** (2.460), ο **Ελικώνας** (1.750), ο **Χιθαιρώνας** (1.470), ο **Πατέρας** (1090), τα **Γεράνεια** (1.570), η **Πάρνηθα** (1.400), η **Πεντέλη** (1.100), ο **Υμηττός** (1.000), το **Πιτών** (750), η **Όχη** (1.400), η **Δέλφη** ή **Δίρφυς** (1.750), ο **Όλυμπος** (1.200), το **Κανόλι** (1.200), το **Τελέθριον** (1.000).

Άνεμοι και θερμοκρασίες. Τα ρεύματα του αέρα κυκλοφορούν κανονικά στα παράλια της περιοχής αυτής και κάνουν το καλοκαίρι δροσερό και το χειμώνα μέτριο. 'Ετσι η συνηθισμένη (μέση) θερμοκρασία του καλοκαιριού είναι +27°, του χειμώνα +9° και όλου του χρόνου +17°.

Βροχές και γιόνια. Οι ανατολικοί άνεμοι παρασύρουν τους υδρατμούς ως τις ανατολικές πλαγιές του Τυμφρηστού, της Όιτης, της Γκιώνας και του Παρνασσού, όπου πέφτουν σε βροχές, Στα δση αυτά το ύψος της βροχής φθάνει τους 80 πόντους (0,80 μ.), ενώ στη Λαμία είναι 60 πόντοι (0,60), στη Χαλκίδα 43 (0,43 μ.) και στην 'Αθήνα 0,40. Το χειμώνα πέφτουν πολλές βροχές και γιόνια στα δση της Στερεάς Ελλάδος και Εβόιας.

Ποταμοί και λίμνες. Οι βροχές και τα γιόνια της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος σχηματίζουν τους ποταμούς **Σπερχειό** (Αλαμάνια), **Βοιωτικό Κηφισό**, **Μόρνο**, **Μετροτάσιο** και **Βοιωτικό Ασωπό**.

Εκτός από τους ποταμούς αυτούς σχηματίζονται και πολλοί χειμάρροι, από τους οποίους σπουδαιότεροι είναι ο **Χάραδρος**, ο **Κηφισός** και ο **Πισσός**. Από αυτούς ο Χάραδρος, πριν φθάση στο Μαραθώνα, περνά από μια στενή χαράδρα. Στην άρχη της χαράδρας αυτής έχτιστηκε ένα μεγάλο φράγμα και εοχηματίσθηκε μια τεχνητή λίμνη, απ' όπου υδρεύεται η 'Αθήνα και ο Πειραιάς. Η λίμνη αυτή γεμίζει το χειμώνα, γιατί ο Χάραδρος, σάν χειμάρρος ποτ είναι, το καλοκαίρι δεν έχει νερά. Στην Εύβοια υπάρχουν μόνο ένας μικρός ποταμός, ο **Βούθωρος**.

Σε ύψος 460 μέτρων σχηματίζεται η λίμνη **Συνιάς** στη Φθιώτιδα, στη Βοιωτία η **Υλίκη** και η **Παράλιμνη** και στην Εύβοια η **Δύστος**.

Έδαφος. Στην Ανατολική Στερεά και στην Εύβοια σχηματίζονται οι πεδιάδες της Λαμίας, της Βοιωτίας (Κωπαΐδας), των Σαλώνων, της Θήβας, της Έλευσι-

νας, της 'Αθήνας, των Μεσογείων και της Χαλκίδας. Οι πεδιάδες αυτές έχουν έκταση 1 1/2 εκατ. στρέμματα, άλλη τόση δέ είναι η έκταση και των λόφων και των όρεινων ποδ καλλιεργούνται. Σε μερικά χαμηλά μέρη και ιδίως στις εκβολές των ποταμών σχηματίζονται και έλη.

Κόλλοι και άκρωτήρια. 'Ανάμεσα στην Ανατολική Στερεά και την Εύβοια σχηματίζεται ο **Εββοϊκός κόλπος**. Τα νερά του κινούνται 6 ώρες προς το νοτιά και άλλες 6 ώρες προς το βοριά. Η ταχύτητα του ρεύματος αυτού δεν είναι πάντα η ίδια, πολλές φορές όμως φθάνει τα 10 χιλιόμετρα την ώρα. Το φαινόμενο αυτό, να τρέχουν δηλ. τα νερά—πότε προς τη μία διεύθυνση και πότε προς την άλλη ώριόμενο χρονικό διάστημα, λέγεται **Παλίρροια**.

Αι Θήβαι.

Στο νότιο άκρο της Εύβοιας σχηματίζεται το άκρωτήριο **Καφηρίας** (Κάβο-ντόρος), όπου κάνει σχεδόν πάντα τρικυμία. 'Επίσης στο νότιο άκρο της 'Αττικής υπάρχει το άκρωτήριο **Σούνιο**.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

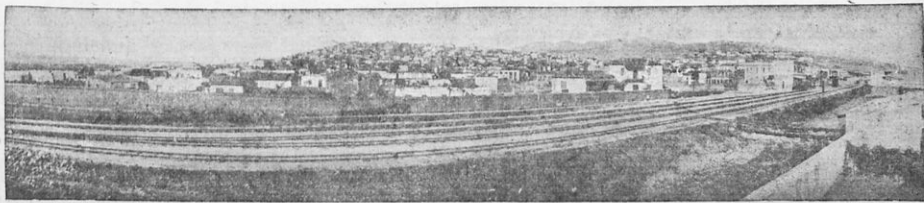
Προϊόντα και εισοδήματα. Γεωργικά.

Στην Ανατολική Στερεά και την Εύβοια καλλιεργούνται 3 εκατ. στρέμματα και παράγουν κάθε χρόνο προϊόντα που έχουν αξία 2 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Τα προϊόντα αυτά είναι: μπαμπάκι, αιτάρι, βότσα, έλιες φαγητού, λάδι, σταφύλια, λαχανικά, πατάτα και άλλα. Μπαμπάκι παράγεται στις πεδιάδες της Βοιωτίας και της Λαμίας, έλιες στην πεδιάδα των Σαλώνων ('Αμφισσας), αιτάρι στις πεδιάδες της Θήβας και της Έλευσινας, σταφύλια στις πεδιάδες Μεσογείων και Χαλκίδας, λαχανικά και πατάτα στις πεδιάδες της 'Αθήνας, της Χαλκίδας και άλλων.

Κτηνοτροφικά. Στην περιοχή αυτή υπήρχαν προπολεμικά τα έτη ζώα:

Βόδια	10.000
'Αγελάδες	35.000
'Αλογα	60.000
Μουλάρια	35.000
Γαϊδούρια	45.000
Πρόβατα	1.000.000
Κατσίκια	600.000
Χοίροι	50.000
Πουλερικά	1.500.000
Κουνέλια	100.000

Τα ζώα αυτά έδιναν κάθε χρόνο εισοδήμα από γάλα, κρέας, μαλλιά, τρίχες, αυγά, δέρματα, κοπριά

Τα Μέγαρα.

και έργασια ένα δισεκατομμύριο (1.000.000.000) προπολεμικές δραχμές.

Δασικά. Στην 'Ανατολική Στερεά και την Εύβοια τὰ δάση πίνουν μιά έκταση από 6 εκατομ. στρέμματα. Έδιαν δέ κάθε χρόνο εισόδημα από ξύλα, κάρβουνα, ρετσίνοι και αβέστη 50 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Αλιευτικά. Στόν Εύβοϊκό κόλπο ψαρεύονται κάθε χρόνο 1.700.000 οκάδες ψάρια, στό Σαρωνικό 500 χιλ. και στις λιμένες Σπινιάδα και 'Υλίκη 150 χιλ. οκάδες. Ψαρεύονται γαπούδια, σουπιές, καλαμάρια και χέλια 200 χιλ. οκάδες. Όλα αυτά τὰ προϊόντα έχουν άξια 75 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Τὰ σκα τής Κύμης, τὰ ψάρια τού Εύβοϊκού, τό τυρί τού Παραρσού, τό μέλι τού 'Υμηττού, οι έλιές τών Σαλώνων, τό κρασί τών Μεσογειών είναι από τὰ πιο έκλεκτά προϊόντα τής 'Ελλάδος.

Όρυκτά. Στό ύπεδαφος τής 'Ανατολικής Στερεάς και τής Εύβοίας υπάρχουν και εξάγονται τὰ παρακάτω μεταλλεύματα.

- Αιγινίτης στόν 'Ωρωπό, τό 'Αλιβέρι, τήν Κύμη, τὰ Ψαγνά και τήν 'Αταλάντη.
- Λευκόλιθος στη Χαλκίδα, τό Μαντούδι και τήν Αίλινη Εύβοιας.
- Βωξίτης (άλουμινιο) στόν Παραρσού και τήν 'Ιτέα.
- Σίδερο στό Λαοίρι, τό Γραμματικό τού Μαρα-

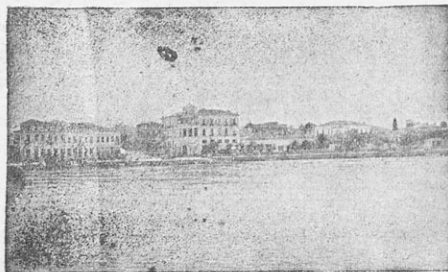
τόσα έφευγαν. Σήμερα ή κίνηση αυτή είναι πολύ περιορισμένη. Οι δρόμοι τής περιοχής αυτής έχουν μήκος 2075 χιλιόμετρα και οι ασηροδρομικές γραμμές 450 χιλιόμετρα. Σήμερα ό ασηροδρομος πηγαίνει μόνο ώς τή Χαλκίδα και ώς τό Δαδί.

Άσχολιές τών κατοίκων. Από τούς κατοίκους τής 'Ανατολικής Στερεάς 'Ελλάδος και τής Εύβοιας εργάζονται πάρα πολλοί. Προπολεμικά ή ο εργαζόμενοι ήταν 540.000 και εργάζονταν στό διάφορα επαγγέλματα όπως φαίνεται στόν παρακάτω πίνακα.

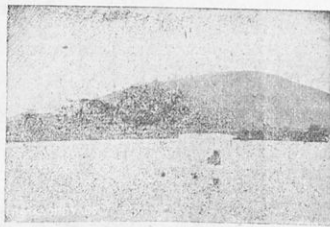
Γεωργία	140.000	Τράπεζες	15.000
Κτηνοτροφία	30.000	Κουρεία	30.000
'Αλιεία	5.000	Στιβωθρία }	30.000
Μεταλλεία	4.000	'Υπέρτες }	33.000
Βιομηχανία }	160.000	Γιατροί }	33.000
Βιοτεχνία }	50.000	Δικηγόροι }	75.000
Μεταφορές }	50.000	Παπάδες }	
Συγκοινωνίες }		Έμπόριο	75.000

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Η 'Ανατολική Στερεά 'Ελλάδα περιλαμβάνει 4 νομούς: τής 'Αττικής, τής Βοιωτίας, τής Φθιώτιδας και τής Φωκίδας. Η Εύβοια αποτελεί ιδιαίτερο νομό. Όλη αυτή ή περιοχή έχει σήμερα 2 εκατομμύρια κατοίκους περίπου.

Η Χαλκίδα.

Η γέφυρα τής Χαλκίδας
πού ένώνει τή Στερεά με τήν Εύβοια.

θωνα, τή Λάρυμνα και τήν 'Αταλάντη.

- Χαλκός και τσίγκος στό Λαοίρι.
- Μολύβι στό Λαοίρι και τόν 'Αλυμροπόταμο.
- Μάρμαρα στην Κάρυστο και τήν Πεντέλη.

Έπίσης υπάρχουν και Ισματικά λουτρά στην Αιδηπό, τήν 'Υπάτη και τις Θερμοπόλες.

Τό εισόδημα τής περιοχής από τὰ μεταλλεύματα και τὰ λουτρά έφθανε τὰ 200 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Βιομηχανικά. Στις πόλεις τής 'Ανατολικής Στερεάς και τής Εύβοιας λειτουργούν 29 χιλ. βιομηχανικά εργοστάσια και βιοτεχνικά εργοστήρια, όπου δουλεύουν 140 χιλ. εργάτες και τὰ προϊόντα τών εργοστασίων αυτών έχουν άξια 4 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές.

Έμπόριο. Απ' όλη τήν 'Ελλάδα μεταφέρονται στην 'Αθήνα και τόν Πειραιά γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα για να τρέφονται οι κάτοικοι τών δύο αυτών πόλεων. Έπίσης εισάγονται από τό έξωτερικό μεγάλες ποσότητες από έμπορεύματα, μηχανήματα, ύφασματα, άποικιακά (καφές, ροζί, ζάχαρη). Τά έμπορεύματα αυτά ή εδωθενται σ' αυτές τις δύο πόλεις ή μεταφέρονται στις άλλες πόλεις τής 'Ελλάδος. Όλο τό έμπόριο τής περιοχής αυτής άπασχολούσε προπολεμικά 70.000 ανθρώπους και είχε άξια 6 δισεκατομμύρια δραχμές.

Συγκοινωνία. Στό λιμάνι τού Πειραιά έφθαναν κάθε μέρα πρό τού πολέμου 25 ατμόπλοια και άλλα

Νομός 'Αττικής. Έχει έκταση 3500 τετρ. χιλιόμετρα και 1.500.000 κατοίκους, Περιλαμβάνει και τὰ νησιά Αίγινα, Σαλαμίνα και Πόρο και διαιρείται στις έπαρχιες **'Αττικής, Αιγίνης, Μεγαρίδος και Τροιζηνίας.**

Έπαρχία 'Αττικής. Πρωτεύουσα τής έπαρχίας, τού νομού ή δόλοκληρης τής 'Ελλάδος είναι ή 'Αθήνα με περισσότερο από 800 χιλ. κατοίκους. Είναι μια από τις δρωιότερες πόλεις τού κόσμου, με κλίμα εξαιρετικό, ουρανό πάντα σχεδόν γαλάνο.

Η 'Αθήνα στολίζεται με ώραια δημόσια οικοδομήματα, όπως είναι ή Βιβλιοθήκη, τό Πανεπιστήμιο, ή 'Ακαδημία, τό Πολυτεχνείο, τό Μουσείο, τό Ζάππειο, τὰ 'Ανάκτορα, τό Στάδιο κλπ.

Έπίσης λαμπρό στολίδι τής 'Αθήνας αποτελούν και τὰ αρχαία μνημεία, ό Παρθενώνας, τὰ Προπύλαια, τό 'Ερέχθειο, ό Ναός τής 'Απτερού Νίκης, τό Θέατρο τού Διονύσου, τό Θέατρο 'Ηρώδου τού 'Αττικού, τό Μνημείο τού Φιλοπάππου, τό Θροσειο και άλλα.

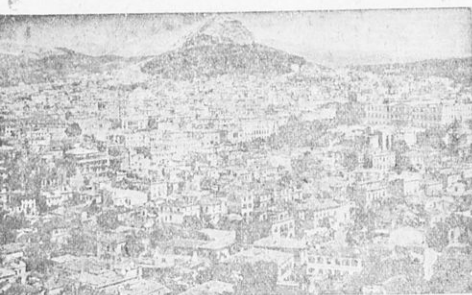
Στην 'Αθήνα μένει ό Βασιλιάς, ή Κυβέρνηση, ή 'Ιερά Σύνοδος, ό Νομάρχης 'Αττικής, ό 'Αρειος Πάγος, τό Συμβούλιο 'Επικρατείας, οι 'Ανώτερες Στρατιωτικές 'Αρχές, τὰ 'Αρχηγεία τής Χωροφυλακής και τής Αστυνομίας, οι έννοι πρεσβύτες και άλλες άνώτατες άρχές. Έπίσης στην 'Αθήνα λειτουργούν

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

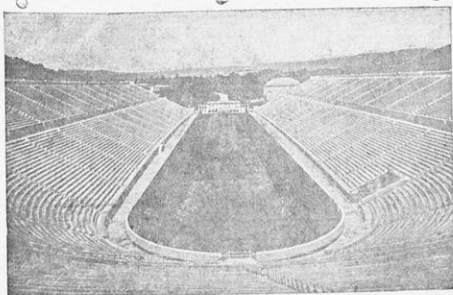

Ἡ Ἀθήνα καὶ ὁ Λυκαβητὸς.

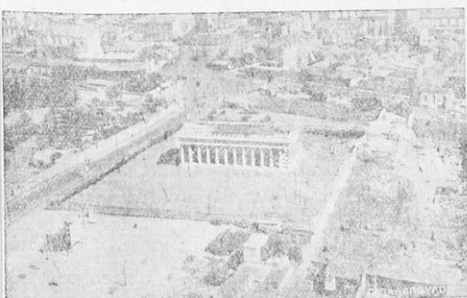
Ἐνα μέρος τοῦ λιμένα τοῦ Πειραιᾶ.

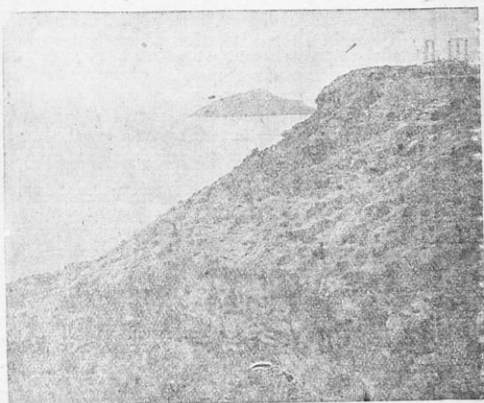
Τὸ Στάδιον.

Ἐνα μέρος τοῦ λιμένα τοῦ Πειραιᾶ, με γερanoὺς γιὰ τὸ φόρτωμα καὶ τὸ ξεφόρτωμα τῶν πλοίων.

Τὸ Θησεῖο καὶ τὰ περὶ εἶς ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνο.

Τὸ Ἀκρωτήριο Σούνιο. Εἰς τὴν κορυφὴν φαίνονται τὰ εἱρεῖπια τοῦ Ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνα.

Ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

οι ανώτερες σχολές, το Πανεπιστήμιο, το Πολυτεχνείο, ή Σχολή των Ευελπίδων κ.ά.

"Άλλη σπουδαία πόλη της Άττικής είναι ο Πειραιάς, το μεγαλύτερο έμπορικό λιμάνι της Ελλάδος. Στολίζεται και αυτός με ωραία κτίρια και πλατείες, έχει ωραίους δρόμους και μεγάλα εργοστάσια.

"**Έπαρχία Αίγινης.** Πρωτεύουσα ή Αίγινα με 5 χιλ. κατοίκους.

"**Έπαρχία Μεγαρίδος.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι τα Μέγαρα με 12 χιλ. κατοίκους. Άλλες πόλεις είναι ή Έλευσίνα με 6 χιλ. κατοίκους, ή Σαλαμίνα, ο Ναύσταθμος, ή Μάνδρα, τα Βίλλια.

"**Έπαρχία Τροιζηνίας.** Η έπαρχία Τροιζηνίας αποτελείται από το νησί Πόρο και ένα κομμάτι της Πελοποννήσου. Πρωτ. είναι ο Πόρος, με 5.000 κατοίκους. Άλλη πόλις είναι τα Μέθανα, γνωστή από τα όμωυμα λουτρά. (Η έπαρχία αυτή βρίσκεται στο χάρτη της Πελοποννήσου).

Νομός Βοιωτίας. Αποτελείται από δύο έπαρχίες: Θηβών και Λεβαδείας.

"**Έπαρχία Λεβαδείας.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τοῦ νομοῦ είναι ή Λεβαδιά με 15.000 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ή Δαύλεια (2.500) και ή *Αράχωβα* (4.000).

"**Έπαρχία Θηβών.** Πρωτεύουσα είναι ή Θήβα με 7.000 κατοίκους. Είναι χτισμένη επάνω σε λόφο και έχει όμοιο κλίμα. Είναι πόλη ιστορική και ξηδοξη. Άλλες κομποπόλεις είναι οί *Πλαταιές* (1000), ή *Δομβραΐνα* (2.500), τὸ *Βαθῶ* (1.500).

Νομός Φθιώτιδος. Διαιρείται σε τρεις έπαρχίες: Φθιώτιδος, Δομοκοῦ καὶ Δοκιδίος.

"**Έπαρχία Φθιώτιδος.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τοῦ νομοῦ είναι ή Λαμία με 15.000 κατοίκους. Στη Λαμία υπάρχει τὸ Γυμνάσιο, Πρακτικό Λύκειο, Παιδαγωγική Ἀκαδημία. Ἐκεῖ ἔδρευε καὶ ὁ Νομάρχης. Σὲ μὲ ἀπὸ τις πλατείες της υπάρχει τὸ ἀγαλμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου.

"Άλλες μικρές πόλεις της έπαρχίας είναι: ή *Στυλίδα* (3.000), τὸ *Διονυσιάδι* (1000), ή *Υπάτη* (1400), ή *Σπερχειάδα* (1300), ή *Μακρακώμη* (1500).

"**Έπαρχία Δοκιδίος.** Πρωτεύουσα είναι ή Ἀταλάντη με 3.000 κατοίκους. Άλλες μικρές πόλεις είναι ὁ *Μώ-*

λος (2.000), ή *Μαλεσίνα* (2.000), τὸ *Δαδί* (4.000) κ.ά.

"**Έπαρχία Δομοκοῦ.** Πρωτεύουσα είναι ὁ *Δομοκός* με 2.000 κατοίκους.

Νομός Φωκίδος. Διαιρείται σε δύο έπαρχίες: *Παγνασιδός* καὶ *Δωριδός*.

"**Έπαρχία Παγνασιδός.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τοῦ νομοῦ είναι ή *Ἀμφίσσα* (Σάλωνα) με 6000 κατοίκους. Άλλα χωριά είναι οί *Δελφοί* (1200), ή *Ἰτέα* (2000), ή *Δεσφίνα* (3000), τὸ *Γαλαξείδι* (3000).

"**Έπαρχία Δωριδός.** Πρωτεύουσα είναι τὸ *Λιδωρίσι* με 2000 κατοίκους.

Νομός Εὐβοίας. Αποτελείται ἀπὸ τὰ νησιά Εὐβοία, Σκῦρο, Σκιάθο, Σκόπελο, Ἀλόνησο κλπ. (Βόρειες Σποράδες). Ἐχει ἔκταση 4100 τετρ. χιλιόμετρα καὶ 200.000 κατοίκους περίπου. Διαιρείται σε 4 έπαρχίες: *Χαλκιδός*, *Καρυστίας*, *Ἰστιαίας* καὶ *Σκοπέλου*.

"**Έπαρχία Χαλκιδός.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τοῦ νομοῦ είναι ή *Χαλκίδα* με 20.000 κατοίκους. Ἐχει ὠραίο λιμάνι καὶ συνδέεται με τὴν Ἀττική με γέφυρα, ή ὅποια ἀνοίγει ὅταν πρόκειται νὰ περάσουν τὰ πλοία.

"Άλλες μικρές πόλεις είναι ή *Βάθεια* (2000), ή *Ἐρέτρια* (2000), ή *Στενή* (2000), ή *Ἅγία Ἄννα* (2000), ή *Δίμνη* (3000).

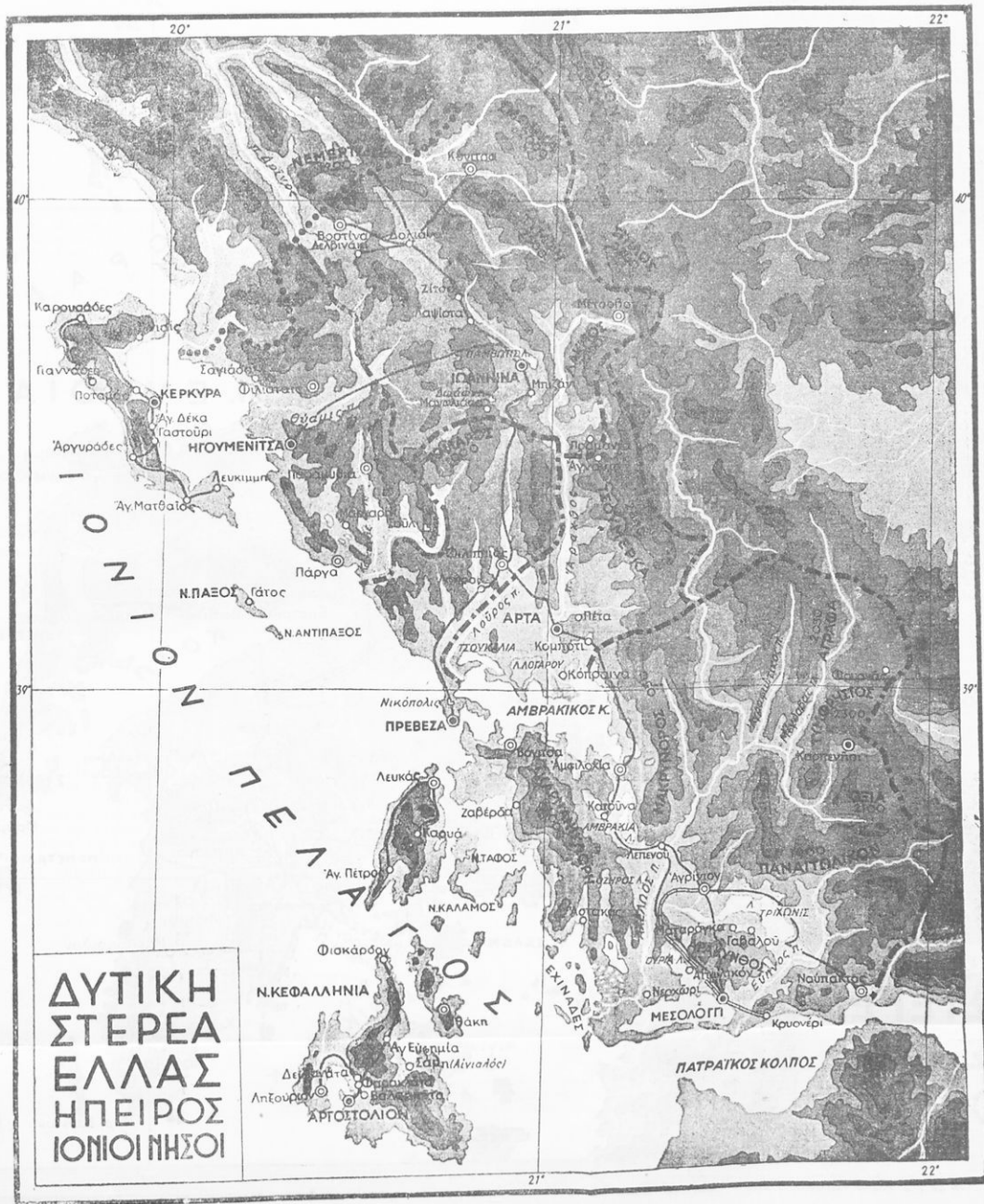
"**Έπαρχία Καρυστίας.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι ή *Κύμη* με 4000 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ή *Σκῦρος* (3000), *Ἀλιβέρι* (3000), *Κάρυστος* (2000).

"**Έπαρχία Ἰστιαίας.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι τὸ *Σηροχώρι* με 3500 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ή *Αἰδημὸς* (1500) καὶ τὰ *Λουτρά Αἰδημῶ* (1500).

"**Έπαρχία Σκοπέλου.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι ή *Σκόπελος* (4000). Άλλες κομποπόλεις είναι ή *Σκιάθος* (3500).

Ἀσκήσεις :

"Ο χάρτης τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἔγινε με κλίμακα ἕνα πρὸς 808000 (1:808000). Δηλ. μῆκος ἑνὸς πόντου στοῦ χάρτη ἀντιστοιχεῖ με 808000 πόντους στοῦ ἔδαφος, ἢ με 8,080 μέτρα. Ἐξοντας αὐτὸ οἱ μαθητὲς νὰ βροῦν τις πραγματικὲς ἀποστάσεις μεταξὺ διαφόρων πόλεων κλπ. τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς.

22°

23°

24°

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ
- ΕΛΛΑΣ -
ΕΥΒΟΙΑ - ΣΠΟΡΑΔΕΣ

25°

24°

ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όψη και έκταση. Το τμήμα αυτό της Ελλάδος απέχει από τον Ισημερινό 4250—4500 χιλιόμετρα και έχει έκταση 18.348 τετρ. χιλιόμετρα.

Όρη.—Από την όροσειρά της Πίνδου σχηματίζονται, σαν διακλαδώσεις της, τὰ ὄρη *Σμόλικας* με ὕψος 2600 μέτρα, *Τσόφη* (2500), *Λάκιος* (2300), *Τζουμέρκα* ἢ *Ἀθαμανικά* (2340), *Τυμφρηστός* (2300), *Άγραφα* (2050), *Όξιά* (2100), *Παναγιωτικόν* (1900) καὶ *Μακρυνόρος* (950).

Ἄλλη ὄροσειρά σχηματίζουν τὰ *Νεμέριονα* (1200), *Τόμαρος* (1100), *Ἀκαρνανικά* (1600) καὶ *Ἀράκωνθος* ἢ *Ζυγός* (950).

Ἄνεμοι καὶ θερμοκρασίες. Στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴν Ἠπειρὸν καὶ τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου φυσοῦν συνήθως δυτικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ ἐπειδὴ ῥέχονται ἀπὸ θάλασσα, τὸ μὲν καλοκαίρι εἶναι ὄροσερὸν, τὸ δὲ χειμῶνα δὲν εἶναι πολὺ ψυχρὸν. Ἡ οὐνηθερίαι θερμοκρασία ὅλου τοῦ χρόνου στὴν περιοχὴ αὐτὴ εἶναι + 17°.

Βροχίες καὶ χιόνια.—Οἱ δυτικοὶ καὶ βορειοδυτικοὶ

Προϊόντα καὶ εἰσόδημα. *Γεωργικά.* Στὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, στὴν Ἠπειρὸν καὶ τὰ νησιά καλλιεργοῦνται περὶ τὸ 1 ἕκαστον, στρέμματα γῆς. Παράγονται δὲ κυρίως σιτᾶρι, καλαμπόκι, καπνός, λάδι καὶ ἄλλα προϊόντα, ποὺ ἡ ἄξια των ἐφθάνει προπολεμικὰ τὰ 1500 ἑκατομμύρια δραχμῶν!

Κτηνοτροφικά. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἔχει πολλοὺς βοσκοτόπους, ὅπου ἔβροσκαν πρὸ τοῦ πολέμου τὰ ἐξῆς ζῶα:

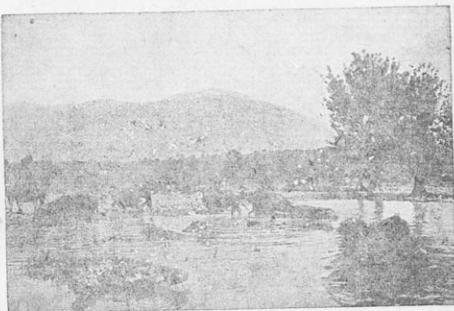
Γιδόπρῳβᾶτα	2500.000
Βόδια	100.000
Χοίροι	80.000

Ἐπίσης ἔβροσκαν ἄλογα, μούλαρια, πούλερικά, μελίτσια καὶ ἄλλα ζῶα, ποὺ ἔβιναν εἰσόδημα πάνω ἀπὸ 2 δισεκατομμύρια δραχμῶν.

Ἀλιευτικά. Στὶς λιμένες τοῦ Μεσολογίου καὶ τῆς Πρέβεζας, στὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ στὴ θάλασσα τῆς περιοχῆς αὐτῆς παραεῖναι κάθε ἔτη ἴσασμε 2

Τὸ βουνὸν Τυμφρηστός.

Ὁ ποταμὸς Λούρος.

ἄνεμοι παρασύρουν μαζί τους πολλοὺς ὕδατομυδούς ὧσπου νὰ φθάσουν στὰ ὄρη τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. Ἐκεῖ οἱ ὕδατοι ψύχονται καὶ μεταβάλλονται σὲ ἀφρονες βροχές. Τὸ ὕψος τῆς βροχῆς στὴν Κέρκυρα φθάνει τὸ 1 μέτρο καὶ 30 πόντους, (1,30 μ.), στὰ Ἰωάννινα 1,25 μ., στὴν Ἄρτα 1,10 μ., στὸ Ἄγριον 0,90 μ., στὸ Ἀργοστόλι 0,84 μ., καὶ στὸ Μεσολόγι 0,84 μ. Γενικὰ τὸ ὕψος τῆς βροχῆς σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν περιοχὴ φθάνει τὸ 1 μέτρο. Καὶ χιόνια πολλὰ πέφτουν τὸ χειμῶνα στὰ ὄρη τῆς Πίνδου, ποὺ διατηροῦνται ὡς τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ.

Ποταμοὶ καὶ λιμένες. Οἱ πολλὲς βροχὲς καὶ τὰ χιόνια τῆς Αἰτωλοακαρνανίας σχηματίζουν καὶ πολλοὺς ποταμοὺς καὶ λιμένες μὲ πολλὰ νερά. Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς εἶναι ὁ *Μόρνος* (ἢ Ἀδάφος), ὁ *Εὐνγος* (ἢ Φειδαρῆς), ὁ *Ἀχελῷος* (ἢ Ἀσπρονότατος) μὲ τοὺς παραποτάμιους τὸν *Ἀγραφιότιον* καὶ *Μέγροβα*, ὁ *Ἀραχθός* (ποταμὸς τῆς Ἄρτας), ὁ *Λούρος*, ὁ *Ἀχιόντας*, ὁ *Θάμις* (ἢ Καλαμάς), ὁ *Ἄριος*, ὁ *Ἄσος* (Βοϊτοῖσα) καὶ ἄλλοι.

Σπουδαιότερες λιμένες εἶναι ἡ *Οὐρία*, ἡ *Τεργωνίς*, ἡ *Όληρος*, ἡ *Ἀμβρακία*, ἡ *Λογαροῖ*, ἡ *Τσουναλιά*, ἡ *Παμβώτις* (τῶν Ἰωαννίνων).

Ἐδαφός. Τὸ ἔδαφος τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τῆς Ἠπειροῦ εἶναι ὄρεινόν. Μόνο μερικεὶς κοιλάδες σχηματίζονται στὶς ποταμῆς περιοχῆς τῶν μεγάλων ποταμῶν. Ἐπίσης καὶ ἀνάμεσα στὰ ὄρη σχηματίζονται διαφορὰς κοιλάδες καὶ μικρὰ ὄρεσιση. Ἐλὴ σχηματίζονται στὶς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Ἀχελῷου, Ἀράχθου καὶ Ἀχιόντα καὶ στὶς ἐχθές τῶν διαφόρων λιμνῶν τῆς περιοχῆς.

ἕκαστον, ὄκ. ψάρια, ἀξίας 50 ἑκατομ. δραχμῶν.

Δασικά. Τὰ δάση τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τῆς Ἠπειροῦ πᾶνουν μίᾳ ἑκτάσει ἀπὸ 2 ἑκατομ. στρέμματα, δίνουσι δὲ εἰσόδημα 50 ἑκατομ. δραχμῶν.

Βιομηχανικά. Στὶς κυριώτερες πόλεις τῆς περιοχῆς αὐτῆς λειτουργοῦν διάφορα ἐργοστάσια, ὅπως βυροδεψαίνα, καπνεργοστάσια, ἀλευρομύλοι, ὑφαντουργεῖα κ.ά. ποὺ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῶν φθάνουν τὰ 500 ἑκατομ. προπολεμικῆς δραχμῶν.

Γενικὰ τὸ εἰσόδημα τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῶν νησιῶν φθάνει ὡς 4.000 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῶν.

Βέβαια τὸ εἰσόδημα αὐτὸ σήμερον εἶναι μικρότερον ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ πολέμου. Ὅμως μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὴν προσπάθειαν ὅλων μας θὰ τὸ φθάσωμε πάλι.

Ἐμπόριον. Τὰ σπουδαιότερα λιμῆνα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὸ Μεσολόγιον, τὸ Ἄστακον, τῆς Πρέβεζας, τῆς Κέρκυρας καὶ τοῦ Ἀργοστολίου. Ἀπὸ τὰ λιμῆνα αὐτὰ ἐξάγονται προϊόντα ποὺ παραγόνται ἐκεῖ καὶ εἰσάγονται ἐμπορεύματα, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως ἄλευρα, μηχανήματα, φάρμακα, καφέ, ζάχαρη, ρύζι κλπ.

Συμπερινομία. Ἀπὸ τὸ Κρυονέρι ὡς τὸ Ἄγριον λειτουργεῖ ἕνας μικρὸς σιδηρόδρομος, μᾶκρους 70 χλμ. Στὸς ἄλλους νομούς ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲ

άμαξιτους δρόμους. Τό μακρος των άμαξιτών δρόμων σε κάθε νομό φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Νομοί	Χιλιόμετρα
Αιτωλοακαρνανίας και Εύρυτανίας	700
1) Άρτας	150
Πρεβέζης	200
Ίωαννίνων	200
Θεσπρωτίας	300
Κερκύρας	600
Κεφαλληνίας	600

΄Ασχολίες των κατοίκων. Από τους κατοίκους της περιοχής εργάζονται σε διάφορα επαγγέλματα περί τις 300.000 άνθρωποι, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Γεωργία	170.000
Κτηνοτροφία	37.000
Άλιεία	3.000
Βιομηχανία	16.000
Έμποριο	16.000
Μεταφορές—Συγκοινωνία	9.000
Γιατροί, Δικηγόροι, Παπάδες	8.000
Δημόσιοι υπάλληλοι	4.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

΄Η Δυτική Στερεά ΄Ελλάδα, ή ΄Ηπειρος, ή Κέρκυρα

είναι ό ΄Αστακός (3.000), ή Κατούνα (3.000), ή Ζαβέρβα (2.000).

3) **΄Επαρχία Τριγωνίδος.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι τό ΄Αργίριο. Μέσα στην πόλη υπάρχουν τεράστιες καπναποθήκες, όπου εργάζονται άρκετές χιλιάδες εργάτες, γιατί ή περιοχή δόκκληρη παράγει πολλά και έκλεκτά καπνά. Οι κάτοικοι του ΄Αργιρίου περνοούν τις 15 χιλ.

4) **΄Επαρχία Ναυπακτίας.** Πρωτεύουσα ή **Ναύπακτος**, με 4 χιλ. κατοίκους.

Νομός Εύρυτανίας. Ό νομός αυτός αποτελείται από μία έπαρχία που έχει τό ίδιο όνομα. Πρωτεύουσα του νομού και της έπαρχίας είναι τό **Καρπενήσι** με 3 χιλ. κατοίκους. Άλλο άξιόλογο χωριό είναι ό **Φουρνάς**.

Νομός Άρτης. Ό νομός αυτός έχει έκταση 1730 τετρ. χιλίομ. και 60 χιλ. κατοίκους περίπου. Αποτελείται και από μία έπαρχία μόνο, την έπαρχία **Άρτης** και **Τζουμέρκων**.

Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι ή **Άρτα** με 8 χιλ. κατοίκους. Είναι χιομένη στις όχθες

Ό ποταμός Άχέρων.

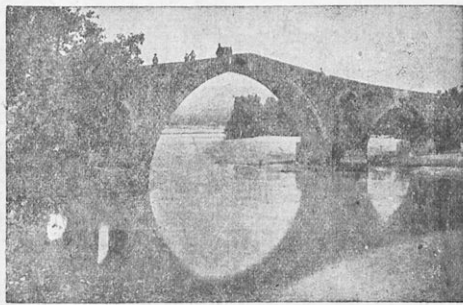
και ή Κεφαλληνία περιλαμβάνουν τους έξις 9 Νομούς: **Αιτωλοακαρνανίας, Εύρυτανίας, Άρτης, Πρεβέζης, Ίωαννίνων, Θεσπρωτίας, Κερκύρας, Κεφαλληνίας** και **Λευκάδος**.

Νομός Αιτωλίας και Άκαρνανίας.—Έχει έκταση 7.000 τετρ. χιλμ. και 250.000 κατοίκους περίπου και διαίρεται σε 5 έπαρχίες: **Μεσολογγίου, Βονιτίας** και **Σηρομύρων, Βάλτων, Τριγωνίδος** και **Ναυπακτίας**.

1) **΄Επαρχία Μεσολογγίου.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι τό **Μεσολογγί**. Στη λιμνοθάλασσα του ψαρεύονται κάθε χρόνο περί τις 500 χιλ. οκάδες ψάρια, απ΄ όπου βγαίνει τό περίφημο σύγοτάραχο. Τό έμποριο και ή βιομηχανία του Μεσολογγίου είναι μικρά.

Τό Μεσολογγί είναι ένδοξη πόλη από τόν καιρό της ΄Επαναστάσεως του 21. Στην άκρη της πόλεως βρίσκεται ό κήπος των ΄Ηρώων, μέσα στον όποιο βρίσκονται οι τάφοι και τά μνημεία του **Μάρκου Μπότσαρη**, του **Κυριακούλη Μανρομηγάλη**, του **Καψάλη**, του **Λόδρου Βάρανα** κ.ά. Οι κάτοικοι του Μεσολογγίου φθάνουν τις 10 χιλ. Άλλες μικρές πόλεις της έπαρχίας είναι τό Αιτωλικό, ή Γαβαλοή, ή Ματαράγκα, τό Νεοχώρι, τό Κρουνέρι.

2) **΄Επαρχία Βονιτίας και Σηρομύρων.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι ή **Βόνιτα** (2.500). Άλλες πόλεις

΄Η γέφυρα της Άρτας.

του ποταμού Άράχθου, κατά τόν πόλεμο δέ έπαθε καταστροφές από τους βομβαρδισμούς.

Άλλα άξιόλογα χωριά της έπαρχίας είναι τό **Κομκάτι** (4.000), τό **Πέτα** (2.800), τό **Άγναντα**, τό **Βουλγαρίλι** κ.ά.

Νομός Πρεβέζης. Έχει έκταση 1100 τετρ. χιλίομετρα και 80 χιλ. κατοίκους. Αποτελείται από 800 έπαρχίες: **Νικοπόλεως** ή **Πρεβέζης** και **Φιλιπιάδος**.

1) **΄Επαρχία Νικοπόλεως** ή **Πρεβέζης.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι ή **Πρέβεζα** με καλό λιμάνι. Στην πόλη υπάρχουν έλαιουργεία, σαπωνοποιεία, άλευρόμυλοι και μακαρονοποιεία. (Έπίσης από τό λιμάνι της εγγάζονται τά γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα της ΄Ηπειρου). Έκεί έδρευε ό νομάρχης και οι άλλες άρχές. Στόν πόλεμο ή πόλη έπαθε μεγάλες καταστροφές από τους συχνούς βομβαρδισμούς.

2) **΄Επαρχία Φιλιπιάδος.** Πρωτεύουσα είναι ή **Φιλιπιάδα** με 2 χιλ. κατοίκους.

Νομός Λευκάδος. Αποτελείται από τό νησί Λευκάδα. Πρωτεύουσα είναι ή **Λευκάδα** με 6 χιλ. κατοίκους.

Νομός Ίωαννίνων. Έχει έκταση 5850 τετρ. χιλ.

λίωμετρα και 150 χιλ. κατοίκους αποτελείται [δὲ ἀπὸ τῆς ἑξῆς ἐπαρχίας: **Δωδώνης** ἢ **Ἰωαννίνων**, **Κονίτιος**, **Μετσόβου** καὶ **Παγωνίου**.

1) **Ἐπαρχία Δωδώνης** ἢ **Ἰωαννίνων**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὰ **Ἰωάννινα**, χτισμένη στὶς ὄχθες τῆς λίμνης. Ἡ πόλη αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἠπείρου μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆν Αἰτωλοκακκαρνανία. Εἶναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ, τοῦ Μητροπολίτη καὶ ἄλλων ἀρχῶν. Ἡ πόλη εἶναι παλαιά, ἔχει ὅμως καὶ ὠραία νέα κτίρια. Κατὰ τὸν πόλεμον ἔπαθε μεγάλας καταστροφές ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς. Οἱ κάτοικοι τῆς ὑπολογίζονται εἰς 25 χιλιάδες.

Ἄλλα ἀξιόλογα χωριά τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Δολιανὰ**, ἡ **Ζίτσα**, ἡ **Λαψίτσα**, τὰ **Πράμματα**.

Ἡ Ναύπακτος.

Ἱστορικές τοποθεσίες εἶναι τὸ **Μπιζάνι** καὶ τὸ **Καλιάνι**.

2) **Ἐπαρχία Κονίτιος**. Πρωτεύουσα ἡ **Κόνιτσα** μετὰ 2.000 κατοίκους.

3) **Ἐπαρχία Μετσόβου**. Μετὰ πρωτεύουσα τὸ **Μέτσοβο**.
4) **Ἐπαρχία Παγωνίου**. Μετὰ πρωτεύουσα τὸ **Δελβινάκι**.

Νομὸς Θεσπρωτίας. Ἐχει ἔκτασιν 1.000 τετρ. χιλιομέτρων καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπαρχίας: **Θυάμιδος** καὶ **Παραμυθιάς**.

1) **Ἐπαρχία Θυάμιδος**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Ἡγουμενίτσα**, μικρὴ πόλη κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἄλλα ἀξιόλογα χωριά τῆς ἐπαρχίας εἶναι οἱ **Φιλιάτες** καὶ ἡ **Σαγιάδα**.

2) **Ἐπαρχία Παραμυθιάς**. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Παραμυθιά** μετὰ 2.500 κατοίκους. Ἀξιόλογες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Μαργαρίτι** καὶ ἡ **Πάτρα**.

Νομὸς Κερκύρας. Ἐχει ἔκτασιν 650 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 120 χιλ. κατοίκους, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ δύο ἐπαρχίας: **Κερκύρας** καὶ **Παξῶν**. Ἡ πρώτη ἐπαρχία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί τῆς Κερκύρας, ἡ δευτέρα ἀπὸ τὰ νησιά **Παξῶν** καὶ **Ἀντιπάξου**.

1) **Ἐπαρχία Κερκύρας**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Κέρκυρα**, μετὰ ὠραία λιμάνι. Εἶναι ὠραία πόλη καὶ στολίζεται μετὰ μεγάλας πλα-

τεῖες, κήπους καὶ ὠραία χτῖρια, ὅπως τὸ ἀνάκτορον **Ἀχιλλεῖο**, τὸ δημαρχεῖο, τὸ θέατρο, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, τὰ μουσεῖα, τὸ Ὄδρειον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ποὺ δίνουν στὴν Κέρκυρα τὴν ὄψιν εὐρωπαϊκῆς πόλεως. Κατὰ τὸν πόλεμον ἔπαθε μεγάλας καταστροφές.

Ἀξιόλογες κομποπόλεις τῆς Κερκύρας εἶναι: Ἡ **Λευκίμμη**, ὁ **Ἅγιος Ματθαῖος**, οἱ **Ἀργυράδες**, τὸ **Γαυστοῦρι**, οἱ **Ἅγιοι Δέκα** κ. ἄ.

2) **Ἐπαρχία Παξῶν**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Γάϊος**.

Νομὸς Κεφαλληνίας. Ἐχει ἔκτασιν 885 τ. χ. καὶ 70 χιλ. κατοίκους ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ 4 ἐπαρχίας: **Κραναιάς**, **Πάλης**, **Σάμης** καὶ **Ἰθάκης**.

1) **Ἐπαρχία Κραναιάς**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας

καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ **Ἀργυστόλι**, μετὰ ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ πιὸ ἀσφαλισμένα λιμάνια τῆς Ἑλλάδος, πόλη μετὰ ὠραίες οἰκοδομίες, δρόμους καθαρούς καὶ ὠραίους κήπους, ἂν καὶ στὸν πόλεμον ἔπαθε ζημιές. Ἐχει μουσεῖο, βιβλιοθήκην καὶ γυμνάσιον. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀργυστολίου φθάνουν εἰς 10 χιλ.

Ἄλλες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Βαλομάτα**, **Δελιανάτα**, **Φαρακλάτα** κλπ.

2) **Ἐπαρχία Πάλης**. Πρωτεύουσα τὸ **Ληξούρι** μετὰ 5.500 κατοίκους.

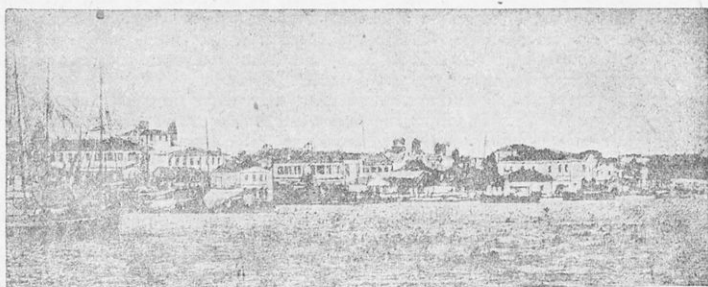
3) **Ἐπαρχία Σάμης**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Σάμη** (Αἰγιαλός) καὶ τὰ σπουδαιότερα χωριά εἶναι ἡ **Ἅγία Εἰρήνη** καὶ τὸ **Φισκάροδο**.

4) **Ἐπαρχία Ἰθάκης**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ὁμώνυμον νησί, εἶναι ἡ **Ἰθάκη**.

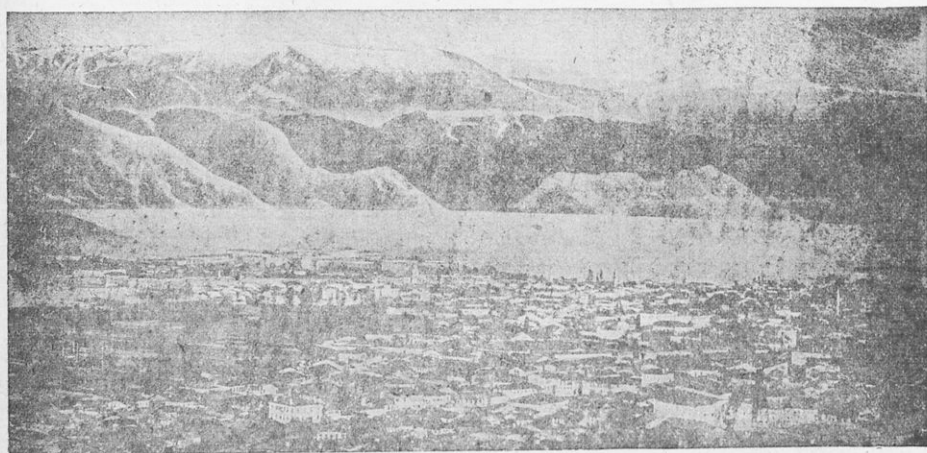
Ἀσκήσεις:

Ὁ χῆσις τῆς Ἀντικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νησιῶν ἔγινε μετὰ κλίμακα 1 : 480.000. Δηλ. 1 πόντος ἐπὶ τῆς χάρτης εἶναι 480.000 πόντοι ἐπὶ τῆν πραγματικότητα ἢ 4.800 μέτρα.

Ἐξέροντας αὐτὸ οἱ μαθητὲς νὰ ὑπολογίσουν τὶς ἀποστάσεις μεταξὺ διαφόρων πόλεων καὶ χωριῶν τῆς περιοχῆς κατ' εὐθείαν γραμμὴν.

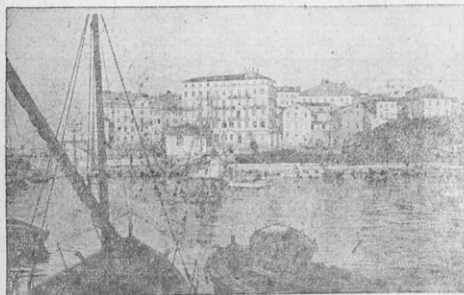

Ἡ Πρέβεζα.

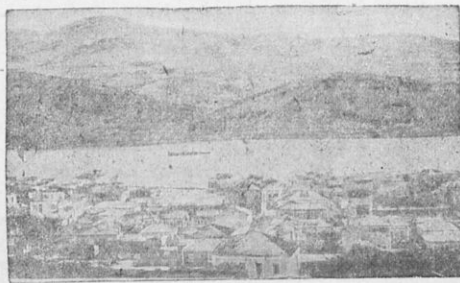

Τὰ Ἰωάννινα.

*Ἀριστερά μέσα στή λίμνη εἶναι τὸ φρούριον τοῦ Ἁλή Πασᾶ. Εἰς τὸ βάθος εἶναι τὸ βουνό Μιτσικέλι.

Ἡ Κέρκυρα.

Τὸ Ἀργοστόλι.

Θ Ε Σ Σ Α Λ Ι Α

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Η Θεσσαλία βρίσκεται στη μέση περίπου της Ελλάδος προς τα βόρεια της Στερεάς και έχει έκταση 13.334 τετρ. χιλιόμετρα.

Όρη. Ο *Όλυμπος* με ύψος 2918 μέτρα, το ψηλότερο όρος της Ελλάδος. Το *Τιτάριον* (1850 μ.), η οροσειρά της *Πίνδου* σχηματίζει τα *Καμβούνια* (1600 μ.), τόν *Κόζακα* (2200), τὰ *Άγραφα* (2050), τὴν *Όθρον* (1700). Άλλα όρη τῆς Θεσσαλίας εἶναι ἡ *Όσσα* (Κιτσοσβος) με ὕψος 1980 μέτρα καὶ τὸ *Πήλιο* με 1620.

Άνεμοὶ καὶ θερμοκρασίαι. Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴ θάλασσα με ψηλά βουνὰ καὶ γι' αὐτὸ στὰ παράλια τῆς δὲν σχηματίζονται οὐτὴ ἡ ἀπόγειος, οὐτὴ ἡ θαλασσιὰ αὖρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Βόλο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ καλοκαίρι στὶς πεδιάδες τῆς Θεσσαλίας κάνει μεγάλη ζέση. Στὴ Λάρισα π.χ. καὶ τὰ Τρίκαλα

μοὶ αὐτοὶ ἐπάνω στὰ βουνὰ εἶναι πολλοὶ καὶ μικροί. Ὅσο ὅμως κατεβαίνουν πρὸς τὴν πεδιάδα ἐνώνονται καὶ σχηματίζουν μεγαλύτερους. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ὅλοι ἐνώνονται στὸ τέλος καὶ σχηματίζουν ἕνα μόνο ποταμὸ πολὺ μεγάλο, τὸν *Πηνειό*. Αὐτὸ γίνεται καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι δολόκληρὴ ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάδα εἰς μόνον ἕνα ἀνοιγμα πρὸς τὴ θάλασσα. Ὁ Πηνειὸς πηγάζει ἀπὸ τὸ *Ζυγο* καὶ ἀφοῦ περᾶσθ δολόκληρὴ τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας, σάν ἕνα τεράστιο φίδι, χύνεται στὴ θάλασσα ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῶν *Τεμπῶν*, κοντὰ τὸ χωριὸ *Ταίγει*.

Στὸν Πηνειὸ χύνονται πολλοὶ παραπόταμοι, οἱ ὁποῖοι πηγάζουν ἀπὸ τὰ βουνὰ ποὺ κλείνουν ἀλόγυρα τὴ Θεσσαλία. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι τὰ ποτάμια τῆς *Καστανιάς* καὶ τοῦ *Κλινοβού*, ὁ *Πορταίτιος* καὶ ὁ *Ένιπέας*. Ὁ ποταμὸς αὐτὸς πρὶν νὰ ἐνωθῆ με τὸν Πηνειὸ δέχεται τὰ νερὰ ἄλλων παραποτάμων, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους κυριότεροι εἶναι ὁ *Καλέντζης*, ὁ *Πάμ-*

Ἡ Λάρισα.

ἢ συνηθισμένη (μέση θερμοκρασία) τοῦ καλοκαιριοῦ εἶναι +27°. Τὸ χειμῶνα ἀπὸ τὰ γύρω βουνὰ κατεβαίνουν ἀνεμοὶ ψυχροί. Οἱ ἀνεμοὶ αὐτοὶ μέσα στὴν πεδιάδα δὲν βρῖσκουν κανένα ἐμπόδιο. Γι' αὐτὸ καὶ φυσοῦν με μεγάλη ὄρμη καὶ προκαλοῦν δυνατὸ κρύο. Ἐστὶ στὴ Λάρισα καὶ στὰ Τρίκαλα ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ χειμῶνα εἶναι +5°, ἐνῶ στὸ Βόλο εἶναι +8°.

Βροχεὲ καὶ χιόνια. Ὅταν στὴ Θεσσαλία φυσοῦν ἀνατολικοὶ ἀνεμοὶ παρασύρουν πολλοὺς ὄβριαιμοὺς ἀπὸ τὸ Αἰγαίον πέλαγος καὶ τοὺς φέρνουν πάνω ἀπὸ τὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα, ὥσπου νὰ φθάσουν τὶς ἀνατολικὰς πλαγιὰς τῆς Πίνδου. Ἐκεῖ οἱ ἀίθριοι αὐτοὶ ἐμποδίζονται νὰ προχωρήσουν, κρυώνουν, πυκνώνονται καὶ γίνονται βροχὴ. Γι' αὐτὸ στὴν Πίνδο καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκαλῶν τὸ ὕψος τῆς βροχῆς φθάνει τοὺς 75 πόντους (0,75 μ.), ἐνῶ ἐπάνω στὴν Πίνδο φθάνει τὸ 1,20 μ. Σὲ λίγα μέρη τῆς Ἑλλάδος βρέχει τόσο πολὺ.

Ἐπίσης στὰ όρη τῆς Θεσσαλίας χιονίζει πολὺ. Πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ χιόνια αὐτὰ, ἴδιως στὰ ψηλότερα βουνὰ, διατηροῦνται καὶ τὸ καλοκαίρι.

Ποταμοὶ καὶ λίμνες. Τὰ χιόνια καὶ οἱ βροχεὲ τῆς Θεσσαλίας σχηματίζουν πολλοὺς ποταμοὺς. Οἱ ποτα-

μοὶ, ὁ *Όνόγωνος* (Σοφαδικός) καὶ ὁ *Άπιθάνος* (Φαρσαλικός). Ἄλλοι παραπόταμοι εἶναι ὁ *Ληθαῖος* (Τρικκαλινός) καὶ ὁ *Τιταρήσιος* (Ξεριάς). Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παραπόταμοι ἔχουν νερὰ χειμῶνα-καλοκαίρι.

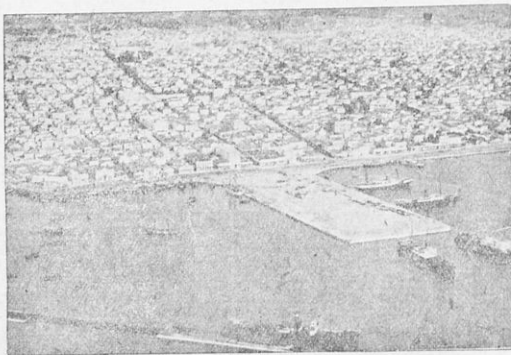
Ὅταν βρέχη πολὺ οἱ παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ ξεχειλίζουν καὶ πολλὰς φορὰς πλημμυρίζουν μεγάλες ἐκτάσεις καὶ προξενοῦν μεγάλες καταστροφές, σχηματίζουν δὲ καὶ ἕλη. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ πολλὰ νερὰ ξεχειλίζει καὶ ὁ Πηνειός, ὅποτε οἱ καταστροφές εἶναι μεγαλύτερες.

Στὴ Θεσσαλία σχηματίζονται καὶ οἱ λίμνες *Συνιάς*, ποὺ ἀνήκει μεν στὴ Φθιώτιδα, τὰ νερὰ τῆς ὅμως χύνονται πρὸς τὴ Θεσσαλία. Ἡ *Βοιθής* ἢ *Κάρλα*, ἡ *Άσκονορῆ* καὶ ἡ *Νεζερός*.

Ἀνάμεσα στὸν Ὀλυμπο καὶ τὴν Ὅσσα σχηματίζεται μιὰ στενὴ κοιλάδα. Εἶναι τὰ *Τεμπῆ*. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ ὕψωνται πανύψηλα βουνὰ, ποὺ οἱ βράχοι σχηματίζουν μεγάλους γκρεμοὺς, ποὺ νομίζει κανεὶς πὼς θέλουν νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ κλείσουν τὴν κοιλάδα. Μέσα ἀπὸ τὰ Τεμπῆ περὰ ὁ Πηνειός. Ἐπίσης ἀπ' ἐκεῖ περὰ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος ποὺ ὀδηγοῦν πρὸς τὴ Μακεδονία.

Έδαφος. Από όλη την έκταση της Θεσσαλίας 2500 τετρ. χλμ. (2.500.000 στρέμματα) είναι πεδιάδα, 1000 τετρ. χλμ. (1.000.000 στρέμματα) είναι χαμηλά ύψώματα και το υπόλοιπο είναι βουνά. Οι ποταμοί, οι λίμνες και τα έλη της Θεσσαλίας πάνουν μιά έκταση από 200 τετρ. χλμ. (200 χιλ. στρέμματα).

Οι πεδιάδες της Θεσσαλίας δεν έχουν δέντρα. Τα

Ο Βόλος από αεροπλάνο.

βουνά της διως σκεπάζονται από πυκνά δάση από βαλανιές, όξιές, πεύκα και καστανιές, τó δε Πήλιο είναι κατάφυτο από ήμερα δέντρα (μηλιές, έλιές κ.ά.).

B- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στη Θεσσαλία καλλιεργούνται 3 έκατομ. στρέμματα γης και παράγουν σιτάρι, καπνό, σανό, έλιές, φρούτα, λαχανικά κ.ά. τού έχουν άξια 3.500 έκατ. προπολεμικές δραχμές. Μόνο τα σιτηρά φτάνουν τά δυό δισεκατομύρια.

Κτηνοτροφικά. Στά μεγάλα λιβάδια της Θεσσαλίας έτρέφονταν προπολεμικά 3 έκατομ. περίπου ζώα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Βόδια	45.000
Άγελάδες	40.000
Βουβάλια	5.000
Άλογα	55.000
Μουλάρια	15.000
Γαϊδούρια	45.000
Πρόβατα	1.200.000
Κατσίκια	500.000
Χοίροι	70.000
Πουλερικά	1.100.000

Τά ζώα αυτά έδιναν κάθε χρόνο εισόδημα 1 1/2 δισεκατομύριο δραχμές. Σήμερα, ύστερα από τόν πόλεμο, φαίνεται ότι τά ζώα αυτά είναι λιγώτερα.

Δασικά. Τά δάση της Θεσσαλίας πάνουν μιά έκταση από 2.600.000 στρέμματα και έδιναν εισόδημα 25 έκατομ. δραχμές.

Αλιευτικά. Στη θάλασσα τού Βόλου ψαρεύονται κάθε χρόνο περί τó 1 έκατομ. όκάδες ψάρια και στή λίμνη Κάρλα 500.000. Η άξια τών ψαριών αυτόν έφθανε τά 40 έκατομ. δραχμές.

Ορυκτά. Στό έδαφος της Θεσσαλίας ύπάρχει χρώμο, λευκόλιθος, μάρμαρα και σίδηρο, αλλά σέ πολύ μικρές ποσότητες.

Βιομηχανικά. Στίς πόλεις της Θεσσαλίας έλειτοουργοσαν και λειτουργούν και σήμερα αρκετά έργοστάσια. Τά προϊόντα τους προπολεμικά είχαν άξια 500 έκατομ. δραχμές.

Γενικά όλο τó εισόδημα της Θεσσαλίας προπολεμικά έφθανε τά 5 1/2 δισεκατομύρια δραχμές.

Έμποριο. Από τά προϊόντα της Θεσσαλίας έξά-

γονται σιτηρά, μηλα, κάστανα, λάδι, έλιές και άλλα, τού προπολεμικά είχαν άξια 2 δισεκατομύρια δραχμές, εισάγονται δέ μηχανήματα, φάρμακα, φάρμακα, άποικιακά και άλλα τού είχαν τόν ίδια άξια. Τά σπουδαιότερα έμπορικά κέντρα της Θεσσαλίας είναι ο Βόλος και η Λάρισα.

Συγκοινωνία. Οι σιδηρόδρομοι της Θεσσαλίας έχουν μήκος 350 χλμ. Αρχίζουν από τó Βόλο και φτάνουν ως τήν Καλαμπάκα. Από τή Θεσσαλία επίσης περνά ή γραμμή Αθηνών—Θεσσαλονίκης. Η γραμμή όμως αύτή σήμερα δεν λειτουργεί. Έπίσης πολλοί άμαξίτι δρόμοι συνδέουν τίς Θεσσαλικές πόλεις. Πυκνή επίσης είναι και ή θαλασσινή συγκοινωνία από τó Βόλο.

Άσχολίες τών κατοίκων. Από τούς κατοίκους της Θεσσαλίας οι περισσότεροι άσχολούνται στή γεωργία, έπειτα στήν κτηνοτροφία και τή βιομηχανία, όπως φαίνεται από τόν παρακάτω πίνακα.

Γεωργία	140.000
Κτηνοτροφία	20.000
Βιομηχανία	35.000
Έμπόριο	15.000
Υπάλληλοι	25.000

Γ- ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Όλόκληρη ή Θεσσαλία διαίρεται σέ τέσσερις Νομούς: **Λαρίσης, Τρικάλων, Καρδίτσας και Μαγνησίας** (Βόλου), έχει δέ περί τούς 600 χιλ. κατοίκους.

1. Νομός Λαρίσης. Ο νομός Λαρίσης άποτελείται από 5 έπαρχίες: **Λαρίσης, Αγιάς, Φαρσάλων, Τυρνάβου και Έλασσόνας.**

Έπαρχία Λαρίσης. Πρωτεύουσα τής έπαρχίας και τού νομού είναι ή **Λάρισα**, χτισμένη στίς όχθες τού Πηνειού. Έχει έργοστάσια πολλά, όραιες πλατείες, ξενοδοχεία και όρατα κτίρια. Έκει έδρεύει ο νομάρχης και άλλες άνώτερες στρατιωτικές, δικαστικές και πολιτικές άρχές. Οι κάτοικοι τής Λαρίσης έφθάνουν τίς 30 χιλιάδες.

Η Μακρινίτσα.

Έπαρχία Τυρνάβου. Πρωτεύουσα είναι ο **Τύρναβος** με 6.000 κατοίκους. Άλλη σημαντική κομóπολη είναι ή **Ραψάνη**.

Έπαρχία Έλασσόνας. Πρωτεύουσα είναι ή **Έλασσόνα** με 3.000 κατοίκους. Άλλη κομóπολη είναι ή **Τσαριτσάνη**.

Έπαρχία Αγιάς. Πρωτεύουσα ή **Αγιά** με 3.000 κατοίκους.

Έπαρχία Φαρσάλων. Πρωτεύουσα τά **Φάρσαλα** με 3.500 κατοίκους.

2. Νομός Μαγνησίας. Ο νομός αυτός άποτελεί-

ται από 2 επαρχίες : *Μαγνησίας* και *Αιτωλοῦ*.

Επαρχία Μαγνησίας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ὁ *Βόλος* μὲ 50 χιλ. κατοίκους. Ἐἶναι πόλη παράλια, μὲ ὠραίο καὶ ἀσφαλισμένο λιμάνι, μὰ ἀπὸ τῆς ἐμπορικότερας πόλεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει πολλὰ ἐργοστάσια μὲ πολλοὺς ἐργάτας καὶ εἶναι σπουδαῖο βιομηχανικὸ κέντρο.

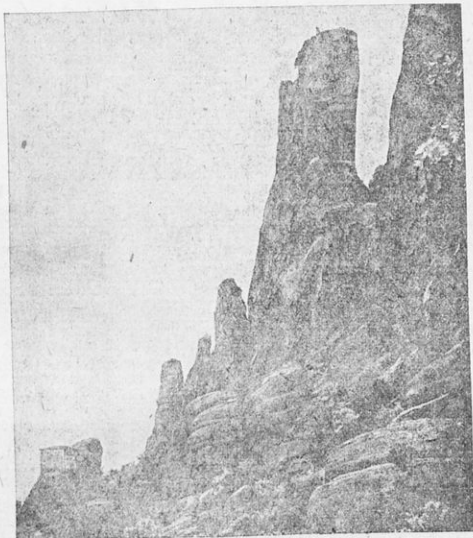
Ἡ πόλη εἶναι ὠραία, μὲ ὠραῖο στέδιο, ὠραίους δρόμους καὶ ὠραία χτῖρα, ὅπου ἐδρεύουν ὁ νομάρχης καὶ ἄλλες ἀνώτερες πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀρχῆς.

Ἀξιόλογες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι : τὸ *Βελεστῖνο* μὲ 3000 κατοίκους, ἡ *Ζαγορά* (3000), ἡ *Μακρυνῖταια* (2500), οἱ *Μηλῆες* καὶ ἡ *Ποταριά* (ὅλα αὐτὰ

ἄλλες κομποπόλεις εἶναι : ὁ *Παλαμᾶς* μὲ 4000 κατοίκους, τὸ *Μουζάκι*, οἱ *Σοφάδες*.

Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας. Ἡ Θεσσαλία, πρὶν ἀπὸ πολλὰς χιλιάδας χρόνια, ἦταν λίμνη, γιὰ τὴ βουὰν Ὀλυμπος καὶ Ὅσσα ἦταν ἐνωμένα καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνοιγμὰ πρὸς τὴ θάλασσα. Κάποτε θὰ ἔγινε πολὺ δυνατοὶ σεισμοὶ καὶ τὰ βουὰν ἐχωρίστησαν, ἐσχηματίσθη ἡ κοιλιά τῶν Τριπῶν καὶ τὰ νερά τῆς λίμνης ἀπὸ τὸ ἀνοιγμὰ ἐκείνου ἐχύθησαν στὴ θάλασσα.

Ἡ Θεσσαλία ἦταν πατρίδα τοῦ Ἀχιλλέου, τοῦ Πηλέου, τοῦ Ἰάσονα, τοῦ Ἀδμήτου καὶ τῆς Ἀλκίνοης. Ὁ ὁμηρικὸς Βόλος εἶναι ἡ ἀρχαία Ἰολκός. Ἡ Θεσ-

Τὰ Μετέωρα.

Βόρεια ἀπὸ τὴν Καλαμπάκα βῆθονται βράχοι ἀπόκρημνοι, τὰ *Μετέωρα*. Στὶς κορφῆς τούτων εἶναι χτισμένα μοναστήρια, στὰ ἑποῖα ἀνεβαίνουν μέσα σὲ καλάθια πρὸς τὰ ἀνεβάζουσαν μὲ μαγκάνι, ὅπως τούτων κουβάδες τὸ νερὸ ἀπὸ τὴ πηγὰδι.

τὰ χωριά, ἐκτός ἀπὸ τὸ Βελεστῖνο, βρίσκονται ἀπάνω στὸ Πηλίο).

3. Νομὸς Τρικιάλων. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπαρχίας : *Τρικιάλων* καὶ *Καλαμπάκας*.

Επαρχία Τρικιάλων. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὰ *Τρίκαλα*, μὲ 20 χιλ. κατοίκους. Ἐἶναι ἔδρα τοῦ νομάρχου καὶ ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, χτισμένη στὶς ὄχθες τοῦ Ἀηθαιτοῦ ποταμοῦ. Τὸ χειμῶνα, οἱ κάτοικοι τῶν Τρικιάλων πληθαίνουν, γιὰ τὸ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ βουὰν πολλοὶ βοσκοὶ καὶ μένουσιν ἐστὴν πόλιν.

Επαρχία Καλαμπάκας. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Καλαμπάκα* μὲ 3000 κατοίκους. Κοντὰ ἐστὴν πόλιν αὕτη βρίσκονται τὰ *Μετέωρα*, βράχοι μοναχικοὶ καὶ πανώφηλοι, ἀπάνω στὸς ὅποιους εἶναι χτισμένα μοναστήρια. Τὸ ἀνεβᾶσμα στὰ μοναστήρια αὐτὰ γίνεται μὲ δίχτυ ἢ μὲ ἀνεμόσκαλα.

4. Νομὸς Καρδίτσης. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μὴ μόνον ἐπαρχία, τὴν ἐπαρχία *Καρδίτσης*. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Καρδίτσα* μὲ 10 χιλ. κατοίκους.

σαλία ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1881 χωρὶς πόλεμο.

Σημείωσιν. Ὁ χάρτης τῆς Θεσσαλίας ἔγινε μὲ κλίμακα 1 πρὸς 635.000 (1 : 635.000). Δηλαδή ἕνας πόντος στὸ χάρτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς 635 χιλ. πόντους στὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας ἢ 6.350 μέτρα, 2 πόντοι εἶναι 2X6350=12700 μέτρα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἀσκήσεις

1. Μετρῶν σὸ χάρτη κατ' εὐθείαν γραμμὴν καὶ βρῖσκω ὅτι ὁ Βόλος ἀπέχει ἀπὸ τῆς Λάρισας 8 πόντους. Στὴν πραγματικότητι πόσο ἀπέχουν αὐτῆς οἱ δύο πόλεις ;

2. Νὰ εὑρῶν οἱ μαθητῆς μὲ τὴν κλίμακα πόσο ἀπέχουν μετὰξὺ τῶν ὁ Βόλος καὶ τὰ Τρίκαλα, ἡ Λάρισα καὶ τὰ Τρίκαλα, ἡ Λάρισα καὶ ἡ Καρδίτσα καὶ ἄλλες πόλεις πάντοτε σὲ εὐθείαν γραμμῇ.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ ΚΑΙ ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Όση και έκταση. Ἡ Πελοπόννησος βρίσκεται στὸ νοτιότερο μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔχει ἔκταση 22 χιλ. τετραγωνικά χιλιόμετρα. Στὴ γεωγραφικὴ περιοχὴ τῆς Πελοποννήσου ἀνήκουν καὶ τὰ νησιά: **Ζάκυνθος**, με ἔκταση 403 τετρ. χιλίωμ., **Υδρα** (55 τετρ. χιλίωμ.), **Σπέτσες** (22 τετρ. χιλίωμ.), **Κύθηρα** (277 τετρ. χιλίωμ.), **Πόρτος** (31 τετρ. χιλίωμ.) καὶ τὰ μικρὰ νησάκια **Ἀντικύθηρα** καὶ **Σφακιερία**.

Ἰζημίωση. Τὰ Ἀντικύθηρα βρίσκονται πολὺ νότια τῆς Πελοποννήσου καὶ γι' αὐτὸ δὲν σημειώνονται στὸ χάρτη. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ Κύθηρα σημειώνεται μόνον ἓνα μέρος.

Ὅρη. Τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου εἶναι: τὸ **Παναχαικὸν** ἢ **Βοδιάς** με ὕψος 1930 μέτρα, τὸ **Ἐρμιάνοδος** ἢ **Ἰλιώνος** (2225 μ.), ἡ **Φολὴ** (700 μ.), τὸ **Ἀροάνια** ἢ **Χελμός** (2335 μ.), ἡ **Κυλλήνη** ἢ **Ζήγια** (2375 μ.), τὸ **Ἀνεμοκίον** (1800 μ.), τὸ **Ἀστερίουον** (1770), τὸ **Μαίναλον** (1890 μ.), τὸ **Δύναιον** (1420 μ.), τὸ **Νόμια** (1400 μ.), τὸ **Ταύγετος** (2400 μ.), τὸ **Πάριον** (1890 μ.), τὸ **Ἀραγαίων** (1200 μ.), τὸ **Δίδυμον** (1100 μ.). Στὴ Ζάκυνθο υπάρχουν χαμηλὰ ὄρη. Τὸ ὑψηλότερο εἶναι τὸ **Βραχιάνος** με ὕψος 750 μέτρα.

Ἄνεμοι καὶ θερμοκρασίες. Στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, πρὸ γύρω γύρω ἔχουν θάλασσα, ἡ ἀπόγειοι καὶ ἡ θάλασσα ἀεὶ σχηματίζονται κανονικά. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ θερμοκρασία τῆς περιοχῆς εἶναι κανονικὴ. Ἡ συνθιθεμένη (μέση) θερμοκρασία στὴν Πελοπόννησο εἶναι +17.5°. Γι' αὐτὸ τὸ μὲν καλοκαίρι εἶναι ὁροσερό, ὁ δὲ χειμῶνας μέτριος. Μόνον στὴν Ἀρκαδίαν κάνει ὁπωσδήποτε δυνατό κρύο τὸ χειμῶνα.

Οἱ διάφοροι ἄνεμοι παρέρχονται τοὺς ὄρματαυξος ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ τοὺς φέρνουν ὡς τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ φροντίζονται, συμπεκνώνονται καὶ μεταβάλλονται σὲ βροχὴ. Γιὰ τοῦτο στὴν Πελοπόννησο τὸ ὕψος τῆς βροχῆς πρὸ πέφτει ὅλο τὸ χρόνο φθάνει τοὺς 77 πόντους (0.77 μ.). Ἐπίσης ἡ ὕγρασία εἶναι μικρῆ.

Ἡ κανονικὴ θερμοκρασία, ἡ λίγη ὕγρασία καὶ οἱ κανονικοὶ ἄνεμοι κάνουν τὸ κλίμα τῆς Πελοποννήσου ὑγιεινὸ. Μόνον στὰ παράλια καὶ στὶς πεδιάδες, ὅπου σχηματίζονται ἔλη, τὸ κλίμα εἶναι νοσηρὸ.

Ποταμοὶ καὶ λίμνες. Οἱ βροχοὶ πρὸ πέφτουν στὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ χιόνια τὸν βουνῶν τῆς σχηματίζουν πολλοὺς ποταμοὺς καὶ πολλοὺς χειμῶνες. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς εἶναι: τὸ **Κράθεις**, τὸ **Βουραϊκός**, τὸ **Σελινόεις**, τὸ **Γλαυκός**, τὸ **Πηνειός**, τὸ **Ἀλφειός**, τὸ **Νέδας**, τὸ **Πάμισος**, τὸ **Νέδων**, τὸ **Εὐρώτας**, τὸ **Ἐρασιός** καὶ τὸ **Ἰναχός**.

Ἀνάμεσα στὰ **Ἀροάνια** καὶ στὴν **Κυλλήνη**, σὲ ὕψος 700 μέτρα, σχηματίζεται ἡ λίμνη **Σενεός**. Αὐτὴ ἄλλοτε ἔχει πολλὰ νερά καὶ σκεπάζει μεγάλη ἔκταση καὶ ἄλλοτε φεραίνεται καὶ μοιάζει περισσότερο με βάλτους καὶ ἔλη. Τὰ νερά τῆς φεύγουν ἀπὸ μίαν **καταθῆρα** καὶ ἀφορὸ προχωρῶντων κἀποῦ κἀποῦ ἀπὸ τῆ γῆ, βγαίνον πάλι στὴν ἐπιφάνεια καὶ σχηματίζουν τὸν ποταμὸ Ἀρόδων. Γιὸ ἀνατολικά ἀπὸ τὴν Φενεὸ σχηματίζεται ἡ λίμνη **Στυμαλίαια**, σὲ ὕψος 625 μέτρα. Στὸ βάθος τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ναύπλιο σχηματίζονται ἔλη σὲ μεγάλη ἔκταση. Τὰ ἔλη αὐτὰ στὴν ἀρχαίαν ἐποχὴ ἐοχηματίζαν τὴ λίμνη **Λέσγη**, ὅπου ζοῦσε ἡ **Λεργαία Ὑδρα**.

Ἐδαφος. Τὸ κεντρικὸ καὶ βόρειο μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὄρειν. Κοινὰ τὰ παράλια ὅμως σχηματίζονται πεδιάδες, ἄλλες μικρότερες καὶ ἄλλες μεγαλύτερες, ἀλλὰ ὅλες πέρα πρὸς ἐξωθεν. Ἐπίσης ἡ περιοχὴ τῆς **Τεγέας** καὶ τῆς **Τριφυλίας** εἶναι πολὺ ἐφορὰ ὄρηπέδια.

Προϊόντα καὶ εἰσοδήματα. **Γεωργία.** Στὴν Πελοπόννησο καλλιεργοῦνται 3.500.000 στρέμματα γῆς, ὅπου παράγονται ὅλα σχεδὸν τὰ γεωργικὰ προϊόντα ἀφθονὰ καὶ σὲ καλὴ ποσότητα. Ἐστὶ στὴ βόρειο καὶ βυ-

τικὴ παραλία τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τὴν Κόρινθο ἕως τὴν Καλαμάτα, παράγονται σταφίδα, σταφύλια, ἔλιες, σιτηρὰ, ὄσκα καὶ διάφορα φρούτα. Στὴ Λακωνία παράγονται δημητριακὰ, μπαμπάκι καὶ ἔλεκτο λάδι. Στὴν Τεγέα σιτηρὰ καὶ πατάτες καὶ στὸ Ἄργος σιτηρὰ καὶ ἀφθονὰ καὶ πρώιμα λαχανικὰ (ντομάτες, πεπονία κλπ.).

Ἡ ἀξία τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς Πελοποννήσου φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Προϊόντα	Ἀξία πρὸ πωλ.
Σταφίδα καὶ σταφύλια	1.100.000.000
Σιτηρὰ καὶ ὄσπρια	400.000.000
Ἐλίαι καὶ ἔλιες	400.000.000
ὄσκα	80.000.000
Λαχανικὰ	70.000.000
Καπνός	35.000.000
Διάφορα ἄλλα	100.000.000

Κτηνοτροφία. Σὲ δόλιση τῆν Πελοπόννησο καὶ τὴ Ζάκυνθο τρέφονται περὶ τὰ 7.500.000 ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα ὡς εἰς:

Βόδια	65.000	Κατσίκες	800.000
Ἄλογα	75.000	Χοῖρα	150.000
Μοῦλάρια	50.000	Πουλερικὰ	2.600.000
Γαῖδοφάρια	35.000	Κουνελία	2.000.000
Πρόβατα	1.500.000		

Ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ περὶ τίς 150 χιλιάδες ζοῦν στὴ Ζάκυνθο, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα στὴν Πελοπόννησο με τὴν ἴδια ἀναλογία περίπου σὲ ὅλους τοὺς νομούς. Τὰ ζῶα αὐτὰ εἶναι ἀποπολεμικὰ εἰσοδήματα 600 ἑκατομ. δραχμῶν.

Λαοὶ. Τὰ ὄση τῆς Πελοποννήσου ἔχουν ἔκταση 3.500.000 στρέμματα καὶ δίνουν κάθε χρόνο εἰσοδήματα 250.000.000 δραχμῶν.

Λαοικὰ. Ἡ Πελοπόννησος ἔχει ὀλιγόμυρα τῆς θάλασσα καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους, ὅπου φερθενοὶ πολλὰ ψάρια. Ἐπίσης πολλὰ ψάρια φερθενοὶ στὰ ἰχθυοτροφεῖα τῆς Μανωλάδος καὶ τῆς Ἰουλιτσίας. Τὰ ψάρια αὐτὰ φθάνουν σὲ βάρος τὸ 1.000.000 ὀκάδες καὶ ἔχουν ἀξία περίπου 25.000.000 δραχμῶν.

Ὄρη. Τὰ μεταλλεύματα τῆς Πελοποννήσου εἶναι λίγα καὶ φτωχὰ. Κοινὰ στὴν Κορώνη υπάρχει λιγνίτης λίγος. Ἐχεῖ ὅμως ἡ Πελοπόννησος πολλὰ **λαοικὰ λουτρά** (μπάνια) στὰ Μεθωνα, Καΐφρα, Κυλλήνη πρὸ δύνου εἰσοδήματα 30 ἑκατομ. τὸ χρόνο. Στὴν Πελοπόννησο ἀνήκουν καὶ τὰ λουτρά τῶν **Λαυρακίων**, ὅπου πηγάζουν κάθε χρόνο πάρα πολλοὶ ἀρρωστοὶ καὶ ἀφθύνουν ἓνα εἰσοδήματα ἀπὸ 50 ἑκατομ. δραχμῶν.

Βιομηχανία. Στὴν Πελοπόννησο λειτουργοῦν πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ὅπως ὕφαντομενικὰ, κλωστήρια, ἐργοστάσια καθαρισμοῦ τῆς σταφίδας, ἀλευριμύλοι, ἐλαιουργεῖα, χαρτοποιεῖα κ.ά. Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τὸν ἐργοστασίων αὐτῶν εἶχαν προπολεμικὰ ἀξία 1.200.000.000 δραχμῶν.

Γενικὰ ὅλο τὸ προπολεμικὸ εἰσοδήματα τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ ὅλα τὰ προϊόντα τῆς εἶχε ἀξία πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο 4.500.000.000 δραχμῶν.

Ἐμπόριο. Ἡ Πελοπόννησος ἔξαγει στὸ ἐξωτερικὸ μεγάλες ποσότητες σταφίδας, λαδιῶν καὶ οἴκων. Ἐπίσης ἀπὸ ἐκεῖ μεταφέρονται στὴν Ἀθήνα, ἐπειδὴ εἶναι κοινὰ, μεγάλες ποσότητες ἀπὸ διάφορα γεωργικὰ καὶ ἄλλα προϊόντα (σταφίδα, σταφύλια, λαχανικὰ κλπ.). Ἐπίσης εἰσάγονται στὴν Πελοπόννησο προϊόντα τὰ ὅποια δὲν παράγει ὁ τόπος (μηχανεῖο, ρούζι, καφέ, κ.ά.). Ἐχεῖ λοιπὸν ἡ Πελοπόννησος σημαντικὸ εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο. Τὰ σπουδαιότερα ἐμπορικὰ λιμάνια τῆς Πελοποννήσου εἶναι τὸ Ἄιγιον, τὸν Πατράν, τὸν Κατακόλου καὶ τὸν Καλαμών.

21°

22°

23°

**ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ
ΚΑΙ ΖΑΚΥΝΘΟΣ**

22°

23°

22°

23°

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

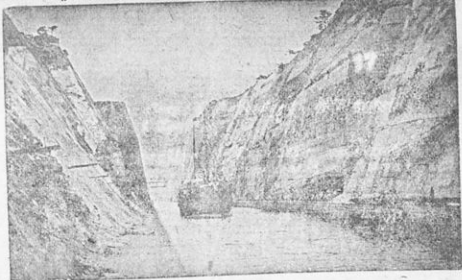
22°

23°

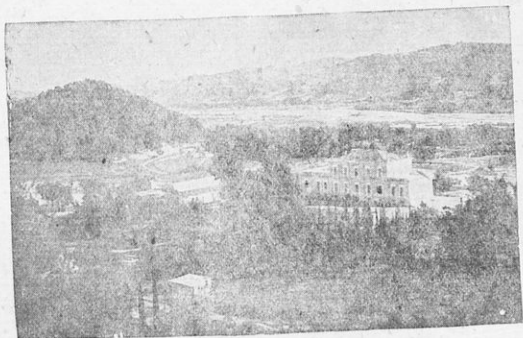
39°

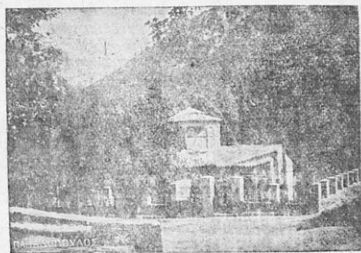
Ἡ νῆσος Ὑδρα.

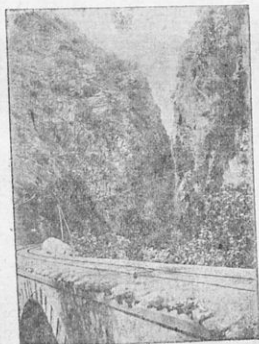
Ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου.

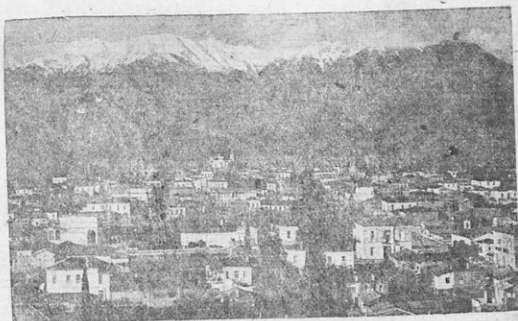
Ἡ Ὀλυμπία.

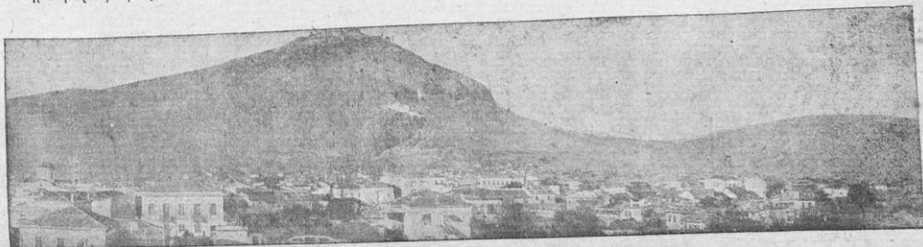
Ἡ Ἁγία Λαύρα.

Σιδηρόδρομος πρὸς τὰ Καλάβρυτα.

Ἡ Σπάρτη (εἰς τὸ βάθος φαίνεται ὁ Ταυγετός).

Τὸ Ἄργος (ἐπάνω στὸ λόφο εἶναι ἡ Ἀκρόπολις τοῦ Ἄργους).
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πελοποννήσου έχουν μέκος 767 χιλιόμετρα. Σήμερα όμως δεν χρησιμοποιείται όλη η γραμμή, γιατί πολλές γέφυρες είναι καταστραμμένες.

Οι εμαίετοι δρόμοι έχουν μέκος 3.000 χιλιόμετρα και συνδέουν τις σπουδαιότερες πόλεις και κομποπόλεις της Πελοποννήσου.

Έπισης καλή συγκοινωνία γίνεται από τα διάφορα λιμάνια της Πελοποννήσου και με το εσωτερικό και με το εξωτερικό.

Άγρολιές τών κατοίκων. Από τους κατοίκους της Πελοποννήσου περισσότερο από 420.000 είναι οι εργαζόμενοι σε διάφορα επαγγέλματα. Οι περισσότεροι ασχολούνται στη γεωργία, κτηνοτροφία και βιομηχανία, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Είς τή γεωργία	280.000
» κτηνοτροφία	40.000
» βιομηχανία	60.000
» τή έμπορία	30.000
» τα άλλα επαγγέλματα	20.000

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Η Πελοπόννησος έχει πληθυσμό 1.300.000 κατοίκους και διαιρείται σε 6 νομούς. Η Ζάκυνθος αποτελεί ιδιαίτερο νομό. Οι νομοί αυτοί είναι οι έξης:

1. Νομός Άργολίδος και Κορινθίας. Έχει έκταση 4.793 τετρ. χιλιόμετρα και περί τις 200 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε 5 έπαρχιες, τις έξης: *Ναυπλίας, Άργους, Κορινθίας, Σπείτσων* και *Έρμιονίδος* και *Ύδρας*.

Έπαρχία Ναυπλίας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι το Ναύπλιο με 7.000 κατοίκους. Έκει μένουν οι άνωτερες άρχες τού νομού (νομάρχης, έφεσιτο, πρωτοδικείο κ.λπ.). Από το 1827 ως το 1839 το Ναύπλιο ήταν πρωτεύουσα της Έλλάδος. Κομπολή της έπαρχίας είναι ή *Νέα Έυδαύρος*.

Έπαρχία Άργους. Πρωτεύουσα είναι το Άργος. Βρίσκεται στη μέση της άργολικής πεδιάδος που είναι εφορματώτα. Παράγει διά έφορα προϊόντα και ίδιες πρώτες λαχανικά. Έχει 12.000 κατοίκους.

Έπαρχία Κορινθίας. Πρωτεύουσα είναι ή Κόρινθος, νέα και άραία πόλη, γιατί το 1928 καταστράφηκε από σεισμό και άναχαιτίστηκε. Τα νέα σπίτια είναι άντισεισμικά. Οι κάτοικοι της φθάνουν τι 10.000. Στην άρχαιότητα ήταν μεγάλη, πλούσια και όνομαστη πόλη.

Κομποπόλεις της ίδιης έπαρχίας είναι οι *Άγιος Γεώργιος, τό Λουραίοι, τό Κιάτο, τό Συλόκαστρο*.

Έπαρχία Σπείτσων και Έρμιονίδος. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι οι *Σπείτες* με 3.500 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ή *Έρμιόνη* και τό *Κρανίδι*.

Έπαρχία Ύδρας. Πρωτεύουσα είναι ή Ύδρα με 4 χιλ. κατοίκους.

2. Νομός Άρκαδίας. Ο νομός αυτός έχει έκταση 4.368 τετρ. χιλίωμ. και 200 χιλ. κατοίκους περίπου. Διαιρείται σε τέσσερις έπαρχιες: *Μαντινείας, Γορυνίας, Μεγαλοπόλεως, και Κυνουρίας*.

Έπαρχία Μαντινείας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι ή Τρίπολη. Είναι χτισμένη σε ύψος 670 μέτρα. Το καλοκαίρι πηγαίνουν έκει για να παραθεριστούν πολλοί ένοι και άφήσουν πολλά χρήματα στον τόπο. Στην Τρίπολη μένουν και οι άνωτερες άρχες τού νομού. Άλλες κομποπόλεις είναι τό *Λεβίδι* και τό *Βαλιέτοι*.

Έπαρχία Γορυνίας. Πρωτεύουσα είναι ή *Αμνητόα* με 2.500 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ή *Καρόνιανα, ή Βενίνα, τα Λαγυδά*.

Έπαρχία Μεγαλοπόλεως. Πρωτεύουσα είναι ή *Μεγαλόπολη* με 2.500 κατοίκους.

Έπαρχία Κυνουρίας. Πρωτεύουσα είναι τό *Λεωνίδο* με 3.500 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ό *Κοσμάς, ό Άγιος Πέτρος, τό Άστρος, ό Άγιος Άνδρέας, τα Βέρβαινα, τα Δολιανά*.

3. Νομός Άχαΐας. Έχει έκταση 3.500 τετρ. χιλίωμ. και 210 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε τρεις έπαρχιες: *Πατρών, Αιγιαλείας και Καλαβρύτων*.

Έπαρχία Πατρών. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και

τού νομού είναι ή *Πάτρα*. Έχει άραίο τεχνητό λιμάνι. Έχει πολλά έργοστάσια και από τό λιμάνι της εισάγονται και έξάγονται πολλά προϊόντα. Έχει 80 χιλ. κατοίκους και είναι έβρα τών άνωτέρων άρχών τού νομού. Άλλες κομποπόλεις τού νομού είναι ή *Άγαια*.

Έπαρχία Αιγιαλείας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι τό *Αίγιον*. Η περιφέρεια του παράγει μεγάλες ποσότητες έλεκτικής σταφίδας, φρούτα, λάδι κ.ά. Οι κάτοικοι τού φθάνουν τις 18.000. Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι ή *Αζαρία* και τό *Διακοστό*.

Έπαρχία Καλαβρύτων. Πρωτεύουσα είναι τα *Καλάβρυτα* που καταστράφηκαν τελείως από τους Γερμανούς στην κατοχή. Άλλες κομποπόλεις είναι τα *Μαζείκια* και ή *Στρέζοβα*.

4. Νομός Ήλείας. Έχει έκταση 1850 τετρ. χιλίωμ. και 150.000 κατοίκους. Έχει μία έπαρχία, της *Ήλείας*.

Πόλεις. Πρωτεύουσα τού νομού και της έπαρχίας είναι ό *Ώγρος*. Η περιφέρεια του είναι πολύ εφορμη. Είναι άραία πόλη και έχει έπινοιο τό *Κατάκολο* με τό όποιο συγκοινωνία με τόδηρόδρομο. Οι κάτοικοι τού φθάνουν τις 20 χιλ. *Αμαλιάδα* με 14 χιλ. κατοίκους.

Κομποπόλεις τού νομού είναι: ή *Άνδραβίδα, ή Γαστόνη, ή Μανολιάδα, ή Άρχαία Όλυμπία, τό Βαρθολομίο, τό Κατάκολο, ή Δίψη*.

5. Νομός Λακωνίας. Έχει έκταση 4.130 τετρ. χιλ. και 160 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε 4 έπαρχιες: *Λακεδαίμονος, Γυθείου, Έπιδάουρον Λιμερής και Οϊτύλου*.

Έπαρχία Λακεδαίμονος. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι ή *Σπάρτη*. Είναι χτισμένη στη μέση μιας μεγάλης κοιλάδας, στους άνατολικούς πρόποτα του Ταυμέτιου και στη δεξιά όχθη τού Εωρώτα ποταμού. Η περιφέρεια αυτή είναι πολύ εφορμη και παράγει πορτοκάλια, λάδι, μπαχαρικά, σόκα, κρασί, δημητριακά, ρύζι, πατάτες, λαχανικά και φρούτα. Έχει γυμνάσιο, πρωτοδικείο και είναι έβρα τών άνωτέρων άρχών τού νομού. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 7.500. Στην άρχαιότητα ή Σπάρτη ήταν πόλη δυνατή, μεγάλη και ένδοξη.

Κοντά στη Σπάρτη βρίσκεται ό *Μυστράς*, όποιο σώζονται σπουδαία έρείπια της βυζαντινής εποχής.

Έπαρχία Γυθείου. Πρωτεύουσα είναι τό *Γύθειο* με άραίο λιμάνι και μεγάλη έμπορική κίνηση. Κάτοικοι 7.500.

Έπαρχία Έπιδάουρον Λιμερής. Πρωτεύουσα είναι οι *Μολαίο* με 2.500 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ή *Νεάπολη, ή Μονεμβασιά* και ό *Άγιος Νικόλαος*.

Έπαρχία Οϊτύλου. Πρωτεύουσα είναι ή *Αρεόπολη*. Κομποπόλη είναι τό Οτύλο.

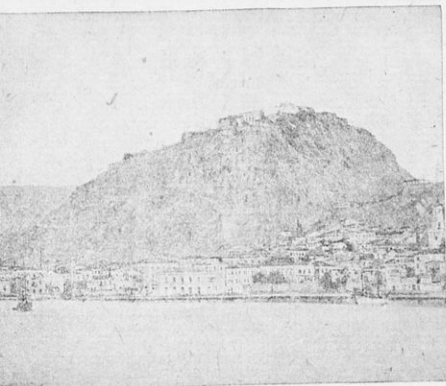
6. Νομός Μεσσηνίας. Έχει έκταση 3.406 τετρ. χιλίωμ. και 270 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε 5 έπαρχιες: *Καλαμών, Μεσσηνίας, Όλυμπίας, Ώλιίας και Τριφυλίας*.

Έπαρχία Καλαμών. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι ή *Καλαμάτα*. Η πόλη αυτή είναι χτισμένη στις όχθες τού χειμάρου Νέδωνα. Η περιφέρεια της είναι πολύ εφορμη και παράγει μεγάλες ποσότητες σταφίδας, λάδι, σόκα και έσπεριδοειδή. Έχει δύο γυμνάσια και είναι έβρα τών άρχών τού νομού. Έπισης έχει άραίους κήπους και άραίες κομποπόλεις. Οι κάτοικοι της Καλαματίας φθάνουν τις 40 χιλ.

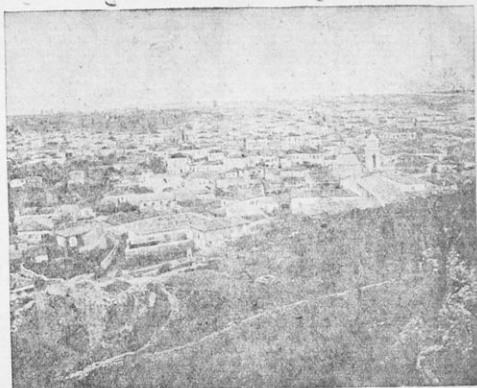
Έπαρχία Μεσσηνίας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι ή *Μεσσηνη*. Είναι χτισμένη κοντά στη δεξιά όχθη τού Παμίσιου και όχι μακριά από τη θάλασσα. Η περιφέρεια της είναι πολύ εφορμη και έχει άρκετή έμπορική κίνηση. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 8 χιλ. Άλλη κομποπόλη της έπαρχίας είναι ό *Μεγαλασία*.

Έπαρχία Ώλιίας. Πρωτεύουσα είναι ή *Ώλιος* με 2.500 χιλ. κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι ή *Μεθώνη* και ή *Κορώνη*.

Έπαρχία Τριφυλίας. Πρωτεύουσα είναι ή *Κυπαρισσία*. Είναι χτισμένη κοντά στη θάλασσα, με άραίο

Τὸ Ναύπλιο.

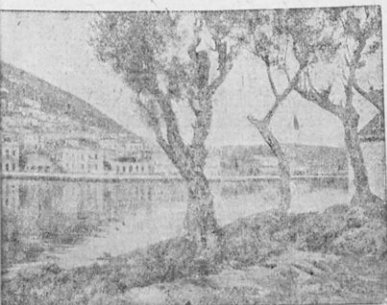
Ἡ Τρίπολις.

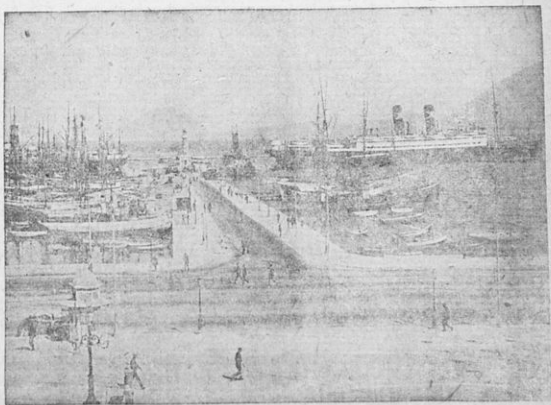
Αἱ Καλάμαι.

Ἡ Ζάκυνθος.

Τὸ Γύθειον.

Αἱ Πάτραι.

Κ Ρ Η Τ Η

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Ἡ Κρήτη εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί τῆς Ἑλλάδος καὶ βρίσκεται στὸ πῶ νότιο μέρος τῆς. ἔχει έκταση 8.285 τετρ. χιλιόμετρα. Τὸ μᾶκρος τῆς ἀπὸ τὰ ἀνατολικά εἰς δυτικά εἶναι 250 χιλιόμετρα καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀπὸ τὸ βορρᾶ εἰς νότιά 20 χιλιόμε. περίπου κατὰ μέσον ὄρον.

Ὅρη. Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης εἶναι: Τὰ *Λευκά* ἢ *Μαδάρες* με ὕψος 2.400 μέτρα, ἡ *Ίδη* ἢ *Ψηλοεῖτης* με 2.500, ὁ *Κίδως* με 1800 καὶ ἡ *Δείκτη* ἢ *Δασηθιώτικα βουνά* με 2.150.

Θερμοκρασίες καὶ βροχές. Τὰ παράλια τῆς Κρήτης εἶναι πεδινά. Γι' αὐτὰ τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρα σχηματίζονται ἐκεῖ κανονικά. Ἡ μέση θερμοκρασία τῆς Κρήτης εἶναι +18°.

Οἱ ἀνεμοὶ παρασύρουν ἀρκετοὺς ὑδατμοίους ὡς τὰ βουνά τῆς Κρήτης, ὅπου φύονται καὶ μεταβάλλονται εἰς βροχή. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ὄρη αὐτὰ δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγάλα, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ κρατήσουν πολλοὺς ὑδατμοίους, οἱ βροχὲς στὴν Κρήτη δὲν εἶναι πολλοὺς. Οἱ περισσότερες βροχὲς πέφτουν τὸ χειμῶνα καὶ τὸ ὕψος τῆς βροχῆς ὅλου τοῦ ἔτους μόλις φθάνει τοὺς 60 πόντους (0,60 μ.). Ἀνάμεσα στὰ βουνά τῆς Κρήτης σχηματίζονται δυνατοὶ ἀνεμοὶ ποὺ παρασύρουν τοὺς ὑδατμοίους καὶ ξεραίνουν τὴν ἀτμόσφαιρα. Γι' αὐτὸ ἡ ὑγρασία τῆς Κρήτης δὲν εἶναι μεγάλη (μόλις 66 βαθμοί).

Ἡ ξερὰ ἀτμόσφαιρα τῆς Κρήτης, οἱ ἀρκετὰ δυνατοὶ ἀνεμοὶ, οἱ λίγες βροχὲς, ἡ θάλασσα ποὺ βρίσκεται ὀλόγυρα καὶ τὰ ὄρη κάνουν τὸ κλίμα τῆς Κρήτης πολὺ ὀνεινὸ.

Ποταμοί. Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης βρίσκονται στὴ μέση τοῦ νησιοῦ καὶ διευθύνονται ἀπὸ τ' ἀνατολικά εἰς δυτικά. Ἐπομένως οἱ ποταμοὶ ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τῆς βροχῆς διευθύνονται πρὸς τὸ βορρᾶ καὶ πρὸς τὸ νότο. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πλάτος τοῦ νησιοῦ εἶναι μικρὸ, καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ εἶναι μικροὶ καὶ μοιάζουν περισσότερο με χειμάρρους παρά με ποταμοὺς. Οἱ κυριώτεροι εἶναι: ὁ *Ταυρωνίτης*, ὁ *Πλατανιάς*, ὁ *Μυλοποτάμος*, ὁ *Γαλανός*, ὁ *Πλουπέριμος*, ὁ *Καρτερός* καὶ ὁ *Ἀποσελίμης*. Ὅλοι αὐτοὶ διευθύνονται πρὸς τὰ βόρεια.

μικρὸ λιμάνι καὶ ζωρὴ ἔμπορικὴ κίνησις. Οἱ κάτοικοι τῆς εἶναι 7.500. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι τὰ *Φιλατέρα* (10.000) καὶ οἱ *Γαργαλιάνοι* (7.500).

Ἐπαρχία Ὀλυμπίας. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Ἀνδριταίνα* με 2 χιλ. κατοίκους. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι τὰ *Κρέσταινα* καὶ ἡ *Ἀγυλιώτικα*.

7. Νομὸς Ζακύνθου. ἔχει έκταση 403 τετρ. χιλιόμε. καὶ 45 χιλ. κατοίκους, ἀποτελεῖ δὲ καὶ μιά ἔπαρχία. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ *Ζάκυνθος*, χτισμένη στὴν παράλια. Εἶναι ἔβρα τὸ νομάρχης καὶ τὸν ἄλλων ἀρχῶν τοῦ νομοῦ καὶ ἔχει γυμνάσιον. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 12 χιλ.

Ἱστορία τῆς Πελοποννήσου. Στὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους καὶ στὴν περιφέρεια ποὺ βρίσκεται γύρω τῆς ὤρθησαν στὴν ἀρχαιότητα πολλὰ ἑθνοσάστες πόλεις: Τὸ *Ἄργος*, οἱ *Μυκήνες*, ἡ *Τίρυνθα*. Ἐπίσης στὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ ἀναπτύχθηκε ἡ *Σπάρτη*, ἡ ὁποία ἦταν τὸ ἰσχυρότερο στρατιωτικὸ κράτος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1821 πρῶτοι οἱ Πελοποννήσιοι ἐπικρατοῦσαν καὶ ἐπολέμησαν γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν με μεγάλη γενναϊότητα καὶ ἀνάδειξαν σπουδαίους ἄνδρες, ὅπως τὸν *Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Β'*, τὸ *Θεόδωρο Κολοκοζώνην*, τὸν *Παπαφλέσσα κ.ά.*

Πρὸς τὸ νοτιὰ διευθύνονται ὁ *Κατοράχτης* καὶ ὁ *Ἀγ-Γαῖος* καὶ ἄλλοι μικρότεροι.

Ἐξοδος. Τὸ κεντρικὸ μέρος τῆς Κρήτης εἶναι ὄρεινόν, τὰ παράλια ὅμως εἶναι πεδινά. Οἱ κυριώτερες πεδιάδες τῆς Κρήτης εἶναι: τῆς *Μεσσαράς*, με έκταση 250 τετρ. χιλιόμετρα, τῆς *Ἰσθμίου*, τοῦ *Ἡρακλίου*, τοῦ *Μυλοποτάμου*, τοῦ *Ρεθύμνου*, τοῦ *Κισσάμου* καὶ ἄλλες μικρότερες.

Προϊόντα καὶ εἰσόδημα. Γεωργικά. Σὲ ὅλη τὴν Κρήτη καλλιεργοῦνται 1.500.000 στρέμματα γῆς, ὅπου παράγονται ὅλα σχεδὸν τὰ γεωργικὰ προϊόντα. Στὸν παρακάτω πίνακα φαίνεται ἡ παραγωγή τῆς Κρήτης στὰ διάφορα προϊόντα καὶ ἡ προπολεμικὴ τὸν ἀξία:

Προϊόντα	Ἄξιός	Ἄξια εἰς δολ.
Λάδι	20.000.000	500.000.000
Ἐλιές	25.000.000	200.000.000
Καπνός	5.000.000	150.000.000
Σταφίδες	12.000.000	250.000.000
Σταφίλια	10.000.000	
Κρασί	30.000.000	70.000.000
Ἄσπρα	7.000.000	
Σιτάρι	5.000.000	35.000.000
Κηθάρι	7.000.000	35.000.000
Σιμιγᾶδι	7.000.000	40.000.000
Πατάτα	9.000.000	25.000.000
Πορτοκάλια	8.000.000	30.000.000
Μανταρίνια		
Λεμόνια	150.000.000	12.000.000
Καρποὶ καὶ φρούτα		
Χαρούπια	15.000.000	

Κτηνοτροφικά. Ἡ Κρήτη ἔχει σχετικῶς λιγώτερα ζῶα, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Ζῶα	ἀριθ.	Ζῶα	ἀριθ.
Βόδια	50.000	Μοῦλάρια	10.000
Αἰγοπρόβατα	700.000	Γαῖθούρια	40.000
Ἄλογα	70.000	Χοῖροι	40.000

Τὰ ζῶα αὐτὰ δίνουν κάθε χρόνο εἰσόδημα 100 εκατομῶν δραχμῆς.

Ἀλιευτικά. Στὰ παράλια τῆς Κρήτης ψαρεύονται κάθε χρόνο περὶ τῆς 300 χιλ. ὀκάδες ψάρια ποὺ ἔχουν ἀξία 10 εκ. δραχμῆς περίπου.

Βιομηχανικά. Στὶς διάφορες πόλεις τῆς Κρήτης λειτουργοῦν διάφορα ἐργοστάσια γιὰ νὰ κατεργάζονται τὰ προϊόντα τοῦ νησιοῦ, ὅπως ἀλευρομύλοι, ἐλαστριβία, κονηροποιοεῖα, ἀσπανοποιεῖα κ.ά. Ἡ ἀξία ὅλων τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων φθάνει τὰ 400 εκατομ. δραχμῆς.

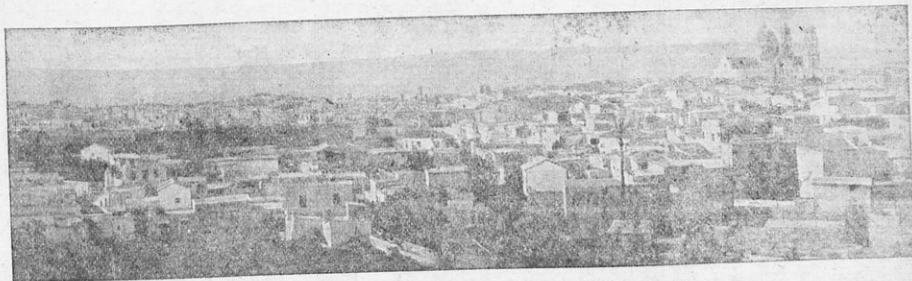
Γενικὰ ὅλο τὸ εἰσόδημα τῆς Κρήτης φθάνει κάθε χρόνο τὰ 2 δισεκατομμύρια δραχμῆς.

Ἐμπόριον. Τὸ λάδι, οἱ ἐλιές, ἡ σταφίδα, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, τὰ ἀμύγδαλα, τὰ κάπναινα, τὰ χαρούπια καὶ ἄλλα προϊόντα παράγονται στὴν Κρήτη εἰς μεγάλες ποσότητες. Ὅσα ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ πλεονάζουν ἐξάγονται ἀπὸ τὰ διάφορα λιμάνια καὶ στέλνονται εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἢ τὸ ἔξωτερον. Εἰσάγονται δὲ στὴν Κρήτη προϊόντα ποὺ ἔχει ἀνάγκη, ὅπως ἄλευρα, ρύζι, ζάχαρη, καφές, ὀφθαλματὰ, μηχανήματα κ.ά. Ὑπάρχει ἐπομένως στὴν Κρήτη ζωρὸν εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸ ἔμπόριον. Ἡ ἀξία τῶν προϊόντων ποὺ ἐξάγονται ἀπὸ τὴν Κρήτη φθάνει τὰ 250 εκατομμύρια δραχμῆς καὶ ἐκείνων ποὺ εἰσάγονται τὰ 200 εκατομμύρια.

Συγκοινωνία. Τὸ μήκος τῶν ἀμαξιτῶν δρόμων τῆς Κρήτης φθάνει τὰ 900 χιλιόμετρα. Τὸ Ἡράκλειον ἔχει ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ ὀριώτερα τεχνητὰ

Τά Χανιά.

Τό 'Ηράκλειο.

'Η 'Ιεράπετρα.

Κνωσός (ὁ θρόνος τοῦ Μίνωα).

Τὸ Μουσεῖο τοῦ 'Ηρακλείου ὅπου φυλάσσονται ἀρχαιότητες τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ. Κνωσός (ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνωα).

λιμάνια τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης σὲ διάφορα ἄλλα μέρη σχηματίζονται διάφορα μικρά λιμάνια. Οἱ ὄρμιοι καὶ τὰ λιμάνια ἐξυπηρετοῦν καλὰ τὴ συγκοινωνία τῆς Κρήτης.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Οἱ περισσότεροί ἐργαζόμενοι κάτοικοι τῆς Κρήτης ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία, βιομηχανία, ἐμπόριο καὶ κτηνοτροφία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Ἡ Κρήτη ἔχει 420.000 κατοίκους καὶ διαιρεῖται σὲ 4 νομούς: **Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου.**

1. **Νομὸς Χανίων.** Ἐχει ἔκταση 2404 τετ. χλμ. καὶ 120 χιλ. κατοίκους καὶ διαιρεῖται σὲ πέντε ἐπαρχίες: **Κυδωνίας, Ἀποκορώνου, Κισσάμου, Σελίνου καὶ Σφακίων.**

Ἐπαρχία Κυδωνίας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, τὸ νομὸ καὶ ὅλης τῆς Κρήτης εἶναι τὰ **Χανιά**. Εἶναι χτισμένη κοντὰ στὴ θάλασσα, ἀλλὰ τὸ λιμάνι ἐστὶν ἐπιπέδον καὶ ἀτάλληλο μόνο γιὰ μικρὰ πλοῖα. Γι' αὐτὸ ὅταν εἶναι τρικυμία τὰ πλοῖα ἀγκυροβολοῦν στὴ **Σούδα** ποῦ ἔχει πολὺ ἀσφαλτισμένο λιμάνι. Ἡ Σούδα ἀπέχει ἀπὸ τὰ Χανιά 3 χιλιόμετρα περίπου.

Τὰ Χανιά εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ Κρήτης, τοῦ Νομάρχου Χανίων καὶ ἄλλων ἀρχῶν. Κατὰ τὸν πόλεμο ἡ πόλη ἔπαθε μεγάλες καταστροφές· οἱ κάτοικοι τῆς θάνατον εἰς 30 χιλ.

Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Σούδα** μὲ 1400 κατοίκους, τὸ μικρὸ ἱστορικὸ χωριὸν **Θέρισσο**, οἱ **Δάκκοι** κ.ά.

Ἐπαρχία Ἀποκορώνου. Πρωτεύουσα εἶναι ὁ **Βάμος** μὲ 1000 κατοίκους. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι ὁ **Φοῖος**.

Ἐπαρχία Κισσάμου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Καστέλλι** μὲ 3000 κατοίκους.

Ἐπαρχία Σελίνου. Πρωτεύουσα ἡ **Κάνδαρος** μὲ 1000 κατοίκους.

Ἐπαρχία Σφακίων. Πρωτεύουσα εἶναι τὰ **Σφακιά**. Ἄλλα ἐξόχιστα χωριά εἶναι τὸ **Κολυμπάρι** καὶ τ' **Ἀσκήφου**.

Ἰμπερίωση. Στὸ χάφτι σημειώνεται τὸ δνομα **Κισσαμος**, ἐνδὸς τοῦ μέρους αὐτοῦ βρίσκεται σήμερὰ τὸ Καστέλλι. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος βρισκόνταν στὴν ἀρχαιότητα ἡ πόλις Κισσαμος.

2. **Νομὸς Ρεθύμνου.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει ἔκταση 1414 τετ. χλμ. καὶ 75 χιλ. κατοίκους. Διαιρεῖται σὲ 4 ἐπαρχίες, τὶς ἑξῆς: **Ρεθύμνου, Ἁγίου Βασιλείου, Ἀμαρίου καὶ Μυλοποτάμου.**

Ἐπαρχία Ρεθύμνου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ **Ρέθυμνο**. Εἶναι πόλις παράλια μὲ μικρὸ τεγχντὸ λιμάνι.

Τὸ **Ρέθυμνο** εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Νομάρχου καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχῶν τοῦ νομοῦ, ἔχει δὲ Γυμνάσια καὶ ἄλλα σχολεῖα. Στὴν πόλιν αὐτὴ ὑπάρχει καὶ ἀρχαιολογικὸ μνημεῖον. Οἱ κάτοικοι τῆς θάνατον εἰς 10 χιλ. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Ἀγερροῦπολις**.

Ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Σπήλι** μὲ 900 κατοίκους.

Ἐπαρχία Ἀμαρίου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Ἀμάρι**. Ἄλλες κωμόπολεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Ἀνούμια** μὲ 900 κατοίκους καὶ οἱ **Μέλιμεις** (1500).

Ἐπαρχία Μυλοποτάμου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Πέραμα**. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι τὰ **Ἀνάγια**, ποῦ καταστράφηκε τελείως ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, στὴν κατοχή.

3. **Νομὸς Ἡρακλείου.** Ἐχει ἔκταση 2741 τετρ. χιλιόμετρα καὶ 150 χιλ. κατοίκους, διαιρεῖται δὲ σὲ 6 ἐπαρχίες: **Τεμνίους, Καιναρίου, Μαλεβρζίου, Μονοφατῆου, Πεδιάδος καὶ Πυργιωτίσσης.**

Ἐπαρχία Τεμνίους. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ **Ἡράκλειο**. Εἶναι ἡ μεγαλύτερη στὸν πληθυσμὸν, ἡ ἐμπορικότερη καὶ βιομηχανικότερη πόλις τῆς Κρήτης. Ἐχει ὄρατο, μεγάλο καὶ ἀσφαλτισμένο τεχντὸ λιμάνι. Μέσα στὴν πόλιν λειτουργοῦν πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια.

Τὸ Ἡράκλειο ἔχει ὄρατες οἰκοδομὲς καὶ εἶναι ἔδρα τοῦ Νομάρχου καὶ ἄλλων ἀνωτέρων Ἀρχῶν τοῦ νομοῦ. Ἐχει Πρωτοδικεῖο, Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, Θεάτρο,

Ὁδεῖο, ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, Βιβλιοθήκη, καὶ πολλὰ σχολεῖα. Κάτοικοι 36 χιλ. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Λάριες** (1500) καὶ οἱ **Ἀργάνες** (3500).

Ἐπαρχία Καιναρίου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ κωμόπολις **Μοίρες** (600). Ἄλλες κωμόπολεις εἶναι ἡ **Πόμπια** (1300) καὶ οἱ **Ἁγιοί Δίμα** (800).

Ἐπαρχία Μαλεβρζίου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Ἁγιος Μύρων** μὲ 1300 κατοίκους. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι οἱ **Ἄστρες** μὲ 1000 κατοίκους.

Ἐπαρχία Μονοφατῆου. Πρωτεύουσα εἶναι ὁ **Πύργος** μὲ 800 κατοίκους. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι ὁ **Χάρακας** (1000).

Ἐπαρχία Πεδιάδος. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Καστέλλι** μὲ 1000 κατοίκους καὶ κωμόπολεις τὰ **Μαλλία** μὲ 1200 καὶ ὁ **Μαχῖος** μὲ 2000.

Ἐπαρχία Πυργιωτίσσης. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ κωμόπολις **Βόρροι** μὲ 700 κατοίκους.

4. **Νομὸς Λασηθίου.** Ὁ νομὸς Λασηθίου ἔχει ἔκταση 1726 τετρ. χιλιόμετρα καὶ 75 χιλ. κατοίκους. Διαι-

Ἡ μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου.

ρεῖται σὲ πέντε ἐπαρχίες: **Λασηθίου, Ἰεραγίτρας, Μεγαμβέλου, Σητείας καὶ Βιάννου.**

Ἐπαρχία Λασηθίου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ὁ **Ἅγιος Νικόλαος** μὲ ὄρατο καὶ εὐρόχορο λιμάνι. Στὴν πόλιν αὐτὴ ἔδρευον ὁ Νομάρχης καὶ οἱ ἄλλες ἀρχεῖς τοῦ νομοῦ. Ἐχει ὄρατες οἰκοδομὲς καὶ ὄρατους δρόμους. Κάτοικοι 2 χιλιάδες (1300).

Ἐπαρχία Ἰεραγίτρας. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ἰεράπετρα** μὲ 4 χιλ. κατοίκους. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Μάλλες** μὲ 1100 κατοίκους καὶ ἡ **Ἀνατολή** (1000).

Ἐπαρχία Μεγαμβέλου. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Νεάπολις** μὲ 2600 κατοίκους.

Ἐπαρχία Βιάννου. Πρωτεύουσα ὁ **Ἄνο Βιάννος** μὲ 1300 κατοίκους.

Ἐπαρχία Σητείας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Σητεία** μὲ 2500 κατοίκους.

Ἱστορία τῆς Κρήτης. Στὴν Κρήτη ἀναπτύχθηκε ὁ ἀρχαιότερος Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τὸ 2500 ἔως τὸ 1200 π.Χ. Οἱ τέχνες ἦσαν πολὺ ἀνεπτυγμένες, ἴδιος ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἔχαιταν τ' ἀνάκτορα των. Τὰ περιφημότερα ἀνάκτορα τῆς ἐποχῆς ἐκίχθη εἶναι τὰ **Κνωσὸς** καὶ τῆς **Φαιστού**. Στὴν Κνωσὸν ὑπῆρχε κατὰ τὴ μυθολογία καὶ ὁ **Μινώταυρος** ποῦ τὸν ἐσόκτασε ὁ **Θησεύς**.

Οἱ Κρήτες ἔλαβον μέρος στὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐκ ἀρχῆς τὴ βασιλεία τοῦ **Ἰδομενεῖα**.

Ἡ Κρήτη ἀγόρευε ὑποτάχτη ἀπὸ τοὺς **Ρω-**

22°

ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

41°

40°

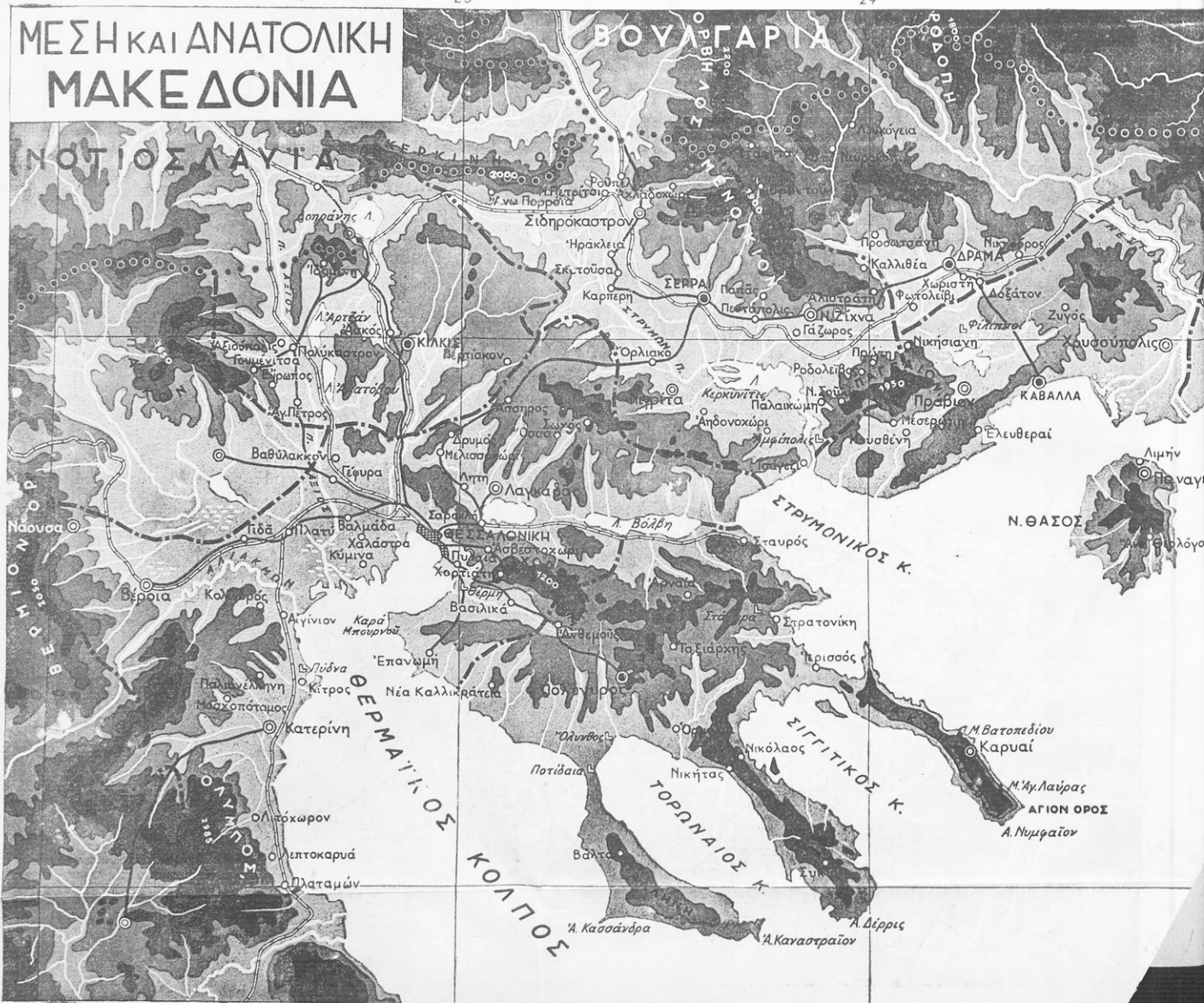
40°

21°

22°

ΘΕΡΜΑΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

ΜΕΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Δυτική Μακεδονία είναι το τμήμα της Ελλάδος που βρίσκεται προς βορράν της Θεσσαλίας και ανατολικά της Ηπείρου, ορίζεται από το βόρειο μέρος του από τη Γιουγκοσλαβία και αποτελεί τμήμα της Μακεδονίας, ως τη γερμική τών όρων Βέρμιο και Πάικον. Το τμήμα αυτό έχει έκταση 12612 τετρ. χλμ.

Όρη. Τα όρη της γεωγραφικής αυτής περιοχής είναι: Ο Σπίλος, που έχει ύψος 1800 μέτρα, το Βόϊον (2500), τα Χάσια (1400), το Βίτσι (2050), ο Βασιούς (2300), τα Κουβούνια (1800), το Βέρμιο (2050), ο Βόρας (2500) και το Πάϊκο (1650).

Θερμοκρασίες και βροχές. Η Φλώρινα βρίσκεται σε ύψος 700 μέτρα. Γι' αυτό έχει ο χειμώνας είναι πολύ ψυχρός και το καλοκαίρι δροσερό. Το χειμώνα η θερμοκρασία κατεβαίνει στους 2 βαθμούς (+2°) και το καλοκαίρι δεν ανεβαίνει περισσότερο από 20° (+20°). Η συνθησιαμένη (μέση) θερμοκρασία της περιοχής Φλώρινας είναι 11 βαθμοί (+11°). Στην περιφέρεια της Κοζάνης η θερμοκρασία είναι λίγο μεγαλύτερη (+13°). Στις περιφέρειες της Έδεσσας και των Γιαννιτσών η μέση θερμοκρασία είναι +14°. Γενικά η μέση θερμοκρασία της Δυτικής Μακεδονίας είναι +12°.

Προς τα δυτικά σύνορα της Δυτικής Μακεδονίας υπάρχουν μεγάλα βουνά, που κρατούν πολλούς υδατικούς, από έκινους που φέρνουν οι δυτικοί άνεμοι από το Ιόνιο πέλαγος και οι ανατολικοί από το Θερμαϊκό κόλπο. Πολλοί υδατικοί σχηματίζονται και από την εξάτμιση των λιμνών της Πρέσπας, Οστροβίου και της Καστοριάς. Όλοι αυτοί οι υδατικοί, όταν φθάνουν στα όρη της Δυτικής Μακεδονίας κρυσταίνονται, συμπυκνώνονται και μεταβάλλονται σε βροχές. Για το λόγο αυτό μέρος από τις παρτίδες μας το ύψος της βροχής φθάνει τους 6000 μέτρα δε ενενήντα πόντους (0,80-0,90 μ.). Στο κέντρο της Δυτικής Μακεδονίας, όπου τα βουνά είναι χαμηλότερα, το ύψος της βροχής είναι 0,70-0,80 μέτρο και στα ανατολικά σύνορα το ύψος της βροχής είναι ακόμα μικρότερο, 50-60 πόντους (0,50-0,60 μ.).

Ποταμοί και λίμνες. Οι πολλές βροχές και τα χιόνια του δυτικού Ισίου μέρους της Δυτικής Μακεδονίας σχηματίζουν πολλές και μεγάλες λίμνες. Τέτοιες

μαίους, τους Άραβες, τους Ένετους και τους Τούρκους. Έλευθερώθηκε πάλι και ενδόθηκε με την Ελλάδα στα Έξυβη. Ποτέ όμως οι Κρητικοί δεν έπαψαν να αγωνίζονται εναντίον των διαφόρων κατακτητών για την έλευθερία των και οι επαναστάσεις που ήταν πολύ συχνές. Όνομαστή έχει γίνει η Μονή Άρκαδίου από την επανάσταση του 1866.

Κατά τον τελευταίο πόλεμο η αντίσταση της Κρήτης εναντίον των Γερμανών έκινησε το θαυμαστό δόλο του κόσμου. Το νησί έπεσε στην περίοδο της κατοχής μεγάλες καταστροφές.

Σημείωση. Ο χάρτης της Κρήτης έγινε με κλίμακα 1 προς 702.000 (1 : 702.000).

Άσκήσεις :

1. Πώς το βόρειο μέρος της Κρήτης βρίσκεται πέντε κόλποι που έχουν το όνομα των πόλεων που είναι χωμένες στα παράλια τους. Οι μαθητές να βρουν και να ονομάσουν τους κόλπους αυτούς.

2. Να βρουν οι μαθητές τους ποταμούς της Κρήτης, τις πηγές των και τη διεύθυνση που ακολουθεί ο καθένας.

3. Μεροιά από χάρτη τους δρόμους της Κρήτης και βρουν οι δέκα μαζί έχουν μήκος 25 πόντους. Πόσο είναι το μήκος από στην πραγματικότητα;

4. Τι γνωρίζετε από την ιστορία της Κρήτης; Οι μαθητές να κρίνουν σχετικά έκθεση.

είναι: η Μεγάλη Πρέσπα, η Μικρή Πρέσπα, η λίμνη του Οστροβίου και η λίμνη της Καστοριάς.

Επίσης τα χιόνια και οι βροχές της ίδιας περιοχής σχηματίζουν διαφόρους ποταμούς, από τους οποίους οι πιο σπουδαίοι είναι: ο Αλιάκμονας, ο Μογιέντιος, ο Βόρας και ο Λοιδιάς.

Έδαφος. Το έδαφος της Δυτικής Μακεδονίας είναι όρεινο. Ανάμεσα όμως στα ψηλά βουνά της σχηματίζονται όροπεδια και κοιλάδες πολύ εύφορα. Το μεγαλύτερο όροπέδιο της περιοχής είναι το όροπέδιο της Φλώρινας, που έχει έκταση 180 τετραγ. χιλιομέτρων (180 χιλ. στρέμματα). Άλλο όροπέδιο σχηματίζεται στην περιοχή της Πτολεμαΐδας. Δεξιά και αριστερά του ποταμού Αλιάκμονα σχηματίζονται εύφορες κοιλάδες. Εύφορη επίσης είναι και η πεδιάδα των Γιαννιτσών, όση καλλιεργείται, γιατί μεγάλη έκταση από την πεδιάδα αυτή σκεπάζεται από βάλτους, μικρές λίμνες και έλη και δεν μπορεί να καλλιεργηθεί.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στη Δυτική Μακεδονία καλλιεργούνται 1.500.000 στρέμματα γης, και παράγουν δημητριακά, όσπρια, καπνό, πατάτα και άλλα προϊόντα, που η αξία των φθάνει τα 750 εκατομμ. προπολεμικές δραχμές.

Κτηνοτροφικά. Στην περιοχή αυτή τρέφονται μεγάλα ζώα περί τις 250 χιλ. και μικρά ζώα 1.500.000 που δίνουν εισόδημα κάθε χρόνο αξίας 1700 εκατομμ. προπολεμικές δραχμές.

Βιομηχανικά. Τα έδαφη της Δυτικής Μακεδονίας δίνουν μια έκταση από 1.800.000 στρέμματα και δίνουν κάθε χρόνο εισόδημα από έξινα, κάρβουνα, ξυλεία και άλλα βασικά προϊόντα, αξίας 250 εκατομμυρίων δραχμών.

Λίμνες. Από τη λίμνη της Καστοριάς ψαρεύονται κάθε χρόνο 300 χιλ. όκαδες ψάρια, από τη λίμνη των Γιαννιτσών 150 χιλ. και από τις άλλες λίμνες (Οστροβίου, Πρέσπας) άλλες 150 χιλ. όκαδες. Η αξία των ψαριών αυτών φθάνει τα 10 εκατομμύρια δραχμές.

Βιομηχανικά και βιοτεχνικά εργοστήρια. Στην Καστοριά λειτουργούν αλευρόμυλοι και ύφαντουργεία. Ιδίως δε στην πόλη αυτή κατασκευάζονται περιφημα γουναρικά. Στη Βιομηχανία των γουναρικών εργάζονται 2 χιλ. ειδικοί τεχνίτες. Διάφορα βιομηχανικά εργοστάσια και βιοτεχνικά εργοστήρια λειτουργούν και στην Κοζάνη, την Έδεσσα, τα Γιαννιτσά και σε άλλες μικρότερες πόλεις. Τα προϊόντα των εργοστασίων και εργοστηρίων αυτών έχουν κάθε χρόνο αξία 250 εκατομμ. προπολεμικές δραχμές.

Εν γένει το εισόδημα της Δυτικής Μακεδονίας, από γεωργικά, κτηνοτροφικά, βασικά, βιομηχανικά και βιοτεχνικά προϊόντα περνά τα 3 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές.

Σήμερα το εισόδημα αυτό είναι πολύ μικρότερο, γιατί η περιοχή αυτή της περιόδου μας έπαθε μεγάλες καταστροφές κατά την περίοδο της κατοχής, ιδίως από τους Βουλγάρους.

Έμπορο. Η Δυτική Μακεδονία εξάγει κρέατα, τυριά, δερμάτινα, ξυλεία, καπνό και γουναρικά αξίας 200 εκατομμ. δραχ. και εισάγει ζάχαρη, καφέ, ρόζι, εργαλεία και άλλα εμπορεύματα αξίας επίσης 200 εκατομμυρίων δραχμών.

Συγκοινωνία. Οι σιδηρόδρομοι της Δυτικής Μακεδονίας έχουν μήκος 160 χιλιομέτρα, οι δε άμαξοδρομοί δρόμοι της έχουν μήκος 680 χιλιομέτρα. Πολλοί όμως από τους δρόμους αυτούς είναι σήμερα άχρησιμοποίητοι από την καταστροφή ιδίως των γεφυρών.

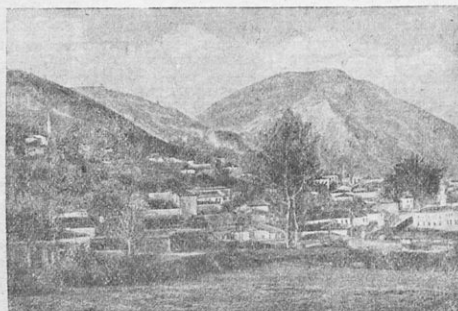
Διοικήσεις των κατοίκων. Από τους κατοίκους

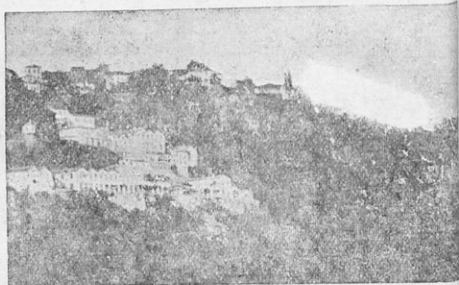
Ἡ Βέροια.

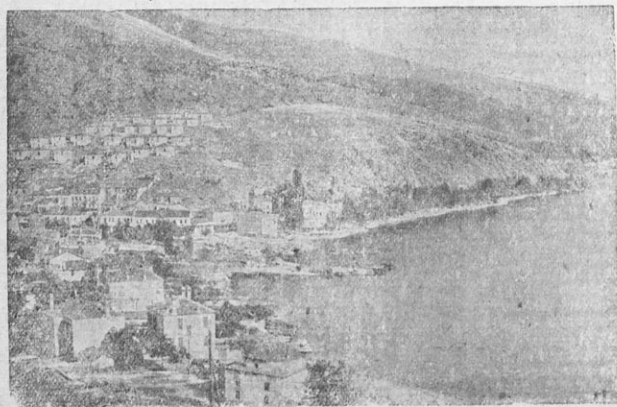
Ἡ Κοζάνη.

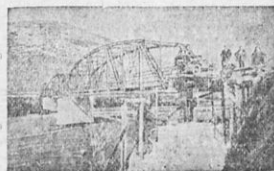
Τὰ Σέρβια.

Ἡ Ἐβессα.

Ἡ Καστοριά.

Γέφυρα τοῦ Ἀλιάκμονος
κοντὰ στὰ Σέρβια.

της Δυτικής Μακεδονίας οι εργαζόμενοι φτάνουν τις 200 χιλιάδες περίπου, από τους οποίους οι περισσότεροι αφοδεύονται στη γεωργία, τη βιομηχανία και την κτηνοτροφία, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα :

Γεωργία . 130.000 Κτηνοτροφία 15.000
Βιομηχανία 20.000 Διάφορα άλλα επαγγέλματα 30.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Η Δυτική Μακεδονία διαίρεται σε τέσσερις νομούς, τους εξής : **Φλωρίνης, Καστορίας, Πέλλης και Κοζάνης**, έχει δε περί τις 450 χιλ. κατοίκους.

1. **Νομός Φλωρίνης.** Ο νομός αυτός αποτελείται από μία επαρχία, την επαρχία **Φλωρίνης**. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του νομού είναι η **Φλώρινα**.

Στην πόλη αυτή λειτουργούν αλευρόμυλοι, ύφαντουργεία, τυροκομεία και άλλα εργοστάσια. Είναι έδρα του νομάρχη και άλλων αρχών.

Όλγυρα από την πόλη βρίσκονται διασπασμένα χωριά, έχει ωραίες οικοδομές και ωραίους δρόμους. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 15 χιλ. Άλλες κομποπόλεις της επαρχίας είναι: ο **Άγιος Γεωργιάς**, το **Ανταρτικόν**, το **Μπούφι**, το **Αρμενοχώρι**, η **Βεύη**, το **Πολυτάμιον**, το **Αρνίταιον**, το **Συνό Νερό**, κ.ά.

2. **Νομός Καστορίας.** Και ο νομός αυτός αποτελείται από μία επαρχία, την επαρχία **Καστορίας**. Πρωτεύουσα είναι η **Καστοριά**, χτισμένη επάνω σε μία γερή ομίση, που προχωρεί αρκετά μέσα στην ομίση λίμνη. Τα σπίτια της Καστορίας είναι χτισμένα το ένα πίσω και ψηλότερα από το άλλο, ώστε να τα βλέπει όλα ο ήλιος. Μόνο ότι είναι χτισμένα το ένα πολύ κοντά στο άλλο και γι' αυτό οι δρόμοι είναι πολύ στενοί και στρωμένοι με πέτρες.

Στην Καστοριά συγκεντρώνουν οι έμποροι τα δέρματα διαφόρων άγριων ζώων, άλεκποδες, νυφίτσας κλπ. Τα δέρματα αυτά τα κατεργάζονται σε ειδικά εργοστάσια και κάνουν ωραία γουναρικά. Και τα μικρότερα κομμάτια από τα δέρματα αυτά δεν πηγαίνουν άχρηστα. Τα μαζεύουν, τα ράβουν το ένα με το άλλο και κατασκευάζουν και με αυτά γουναρικά, που είναι βεβαίως φθηνότερα από τις γυνες που γίνονται με δολοκύηρα δέρματα. Η βιομηχανία αυτή άσπασχολεί 2 χιλ. εργάτες. Πολλοί επίσης από τους κατοίκους της Καστορίας αφοδεύονται με το ψάρεμα στη λίμνη και τροφοδοτούν με ψάρια όλα τα χωριά της περιοχής. Οι κάτοικοι της φτάνουν τις 12 χιλ.

Άλλες κομποπόλεις της επαρχίας είναι: το **Άγρος Ορειτικόν** με 4 χιλ. κατοίκους, **Μεσοποταμί**, **Νεστόριον**, **Βογαρικόν**, **Κορησός**, **Κλεισούρα**.

3. **Νομός Κοζάνης.** Ο νομός αυτός έχει έκταση 6362 τετρ. χιλίωμ και 200 χιλιάδες κατοίκους. Διαίρεται σε 4 επαρχίες: **Κοζάνης**, **Βορδαίας**, **Βοΐου** και **Γρεβενών**.

Επαρχία Κοζάνης. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του νομού είναι η **Κοζάνη**. Είναι χτισμένη σε ύψους 730 μέτρα. Είναι έδρα του νομάρχη και άλλων πολιτικών και στρατιωτικών αρχών. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 15 χιλιάδες.

Άλλες κομποπόλεις της επαρχίας είναι: τα **Σέρβια**, το **Καταργίον**, η **Βελβενδός** κ.ά.

Επαρχία Βορδαίας. Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι η **Πολεμναΐδα** με 8 χιλ. κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις της επαρχίας είναι το **Μαυροδένδρο**, τα **Αιγυδάλα**, **Εμψόριον**, **Βλάστη**, **Πέρδινα**.

Επαρχία Βοΐου. Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι η **Σιάτιστα** με 7 χιλ. κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις της επαρχίας είναι η **Ερατύρα**, η **Γαλατίνη**, η **Νεάπολις**, το **Πεντάλοφον**.

Επαρχία Γρεβενών. Πρωτεύουσα είναι τα **Γρεβενά** με 4 χιλ. κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις της επαρχίας είναι η **Δεσνίκη** (4 χιλ.) και η **Κρανιά**.

4. **Νομός Πέλλης.** Ο νομός αυτός έχει έκταση 2954 τετρ. χιλίωμ και 120 χιλ. κατοίκους. Διαίρεται σε τρεις επαρχίες: **Άλωσιος**, **Γιαννιτσών**, **Εδέσσης**.

Επαρχία Εδέσσης. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του νομού είναι η **Εδέσσα**. Η πόλη αυτή είναι χτισμένη στις δύο όχθες του ποταμού Βόδα. Ο ποταμός αυτός σχηματίζει πολλούς καταρράκτες και πριν να μπη στην Εδέσσα και άφωθ βγεί από την Εδέσσα. Με τα νερά των καταρράκτων αυτών κινούνται πολλά βιομηχανικά εργοστάσια, άλλα και κατόπιν χρησιμοποιούνται για να ποτίσουν αρκετά λιβάδια και άλλες καλλιεργησιμες εκτάσεις. Όλγυρα από την Εδέσσα υπάρχουν πολλοί κήποι γεμάτοι επωποφόρα δέντρα και λαχανικά.

Μέσα στην πόλη λειτουργούν πολλά εργοστάσια και έρυσπαστήρια. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 15 χιλ. Είναι έδρα του Νομάρχη και άλλων πολιτικών και στρατιωτικών αρχών. Κομποπόλεις της επαρχίας είναι το **Μεσομήρι**, η **Άγρα**, η **Άρνιασσα**, η **Σκιάδα**.

Επαρχία Άλωσιος. Πρωτεύουσα είναι η **Αρδέα** με 2500 κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις είναι το **Έξαπλάτων**, το **Εύροπο**, τα **Νότια**, οι **Πρόμαχοι**.

Επαρχία Γιαννιτσών. Πρωτεύουσα είναι τα **Γιαννιτσά**. Είναι χτισμένη στην πεδιάδα, κοντά στη λίμνη **Λουδιά**, σε ύψος 50 μέτρων. Έχει 10 χιλ. κατοίκους. Κομποπόλη της επαρχίας είναι οι **Άγιοι Απόστολοι** (ή αρχαία **Πέλλα**) με 2 χιλ. κατοίκους.

Σημειώσεις. α) Ο χάρτης της Δυτικής Μακεδονίας έχει γίνει με κλίμακα ένα προς 600 χιλιάδες (1 : 600.000).

β) Τα Γιαννιτσά ενώνονται με Αμαξίτο δρόμο με τη Θεσσαλονίκη. Ο δρόμος αυτός δεν σημειώνεται στο χάρτη κατά λάθος.

γ) Από τη λίμνη **Πρόσσα** ένα μέρος ανήκει στην **Ελλάδα**, άλλο στην **Αλβανία** και άλλο στη **Σερβία**.

δ) Ο χάρτης παρουσιάζει πέντε χροματισμούς μαύρους με διαφορετική απόχρωση. Το πιο λευκό έχει ύψος μέχρι 500 μέτρα, το πιο σκοφό 500—1000, το πιο σκοφό 1000—1500, το πιο σκοφό 1500—2000 και το κατώτερο πάνω από 2000.

Ψεκλήσεις :

α) Ένας μαθητής να παρακολουθήσει με το δάχτυλό του τον ποταμό **Άλιάκιονα** και να παρατηρήσει πόσες φορές αλλάζει διεύθυνση ο ποταμός και προς ποιά κατεύθυνση και να αναφέρει ποιές πόλεις και κομποπόλεις βρίσκονται δεξιά και αριστερά του ποταμού.

β) Για να ταξιδέψη κανείς από τη Θεσσαλονίκη στην Εδέσσα και από εκεί στην Κοζάνη, από ποιές πόλεις θα περάσει με σιδηρόδρομο και από ποιές με αυτοκίνητο :

γ) Η περιφέρεια Γιαννιτσών λέγεται πεδινή ή κάτω Δυτική Μακεδονία, ή δε περιφέρεια Κοζάνης και Φλωρίνης λέγεται ορεινή ή άνω Δυτική Μακεδονία. Από ποιά στενά θα περάσουμε από τη μία Μακεδονία στην άλλη; Ένας μαθητής να δείξει τα στενά αυτά.

δ) Οι μαθητές να καθορίσουν τις διευθύνσεις του Βερμίου και του Βόρα.

ε) Ποιά άρχαία πόλη σημειώνεται στο χάρτη και τί έξουν οι μαθητές γι' αυτήν ;

ΜΕΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Όση και έκταση. Το τμήμα αυτό της πατρίδος μας βρίσκεται ανατολικά της γραμμής που σχηματίζουν τα όρη *Όλυμπος, Κιμνίον, Βίριον*, και τα ελάδη μέρη της πεδιάδος των Γιαννιτιών και το όρος *Πάϊνον*, που τη χωρίζουν από τη Δυτική Μακεδονία. Από το βόρειο μέρος χωρίζεται από τη Νοτιοσλαβία και Βουλγαρία με τα όρη *Πάϊνον, Κερνίνη, Όσβηλο* και *Ροδόπη*. Ανατολικά του έχει τη Δυτική Θράκη και από τα νότια βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος που σχηματίζει πολλούς κόλπους.

Όρη. Ο *Όλυμπος* με ύψος 2915 μέτρα, το *Βίριον* (2050), το *Πάϊνον* (1650), ή *Κερνίνη* (Μπέλες) με (2000), το *Μενοίκιον* (1900) και ή *Ροδόπη* (1800). Στο εσωτερικό της χώρας και προς τα νότια μέρη βρίσκονται ακόμη τα όρη *Παγγαίο* με ύψος 1960 μέτρα, *Χορτιάτης* (1230) και *Άθως* ("Άγιο Όρος").

Θερμοκρασίες και βροχές. Η Μακεδονία αποτελεί μια από τις πιο βορεινές χώρες της Ελλάδας. Έπομένως πρέπει ή θερμοκρασία στην περιοχή αυτή να είναι μικρότερη απ' ό,τι είναι στη νότια Ελλάδα. Έτσι ή Αράμη, οι Σέρρες και το Σιδηρόκαστρο έχουν μέση θερμοκρασία 14 ως 15 βαθμούς (+14°—+15°). Οι πόλεις Καβάλα και Θεσσαλονίκη, που βρίσκονται κοντά στη θάλασσα, έχουν μέση θερμοκρα-

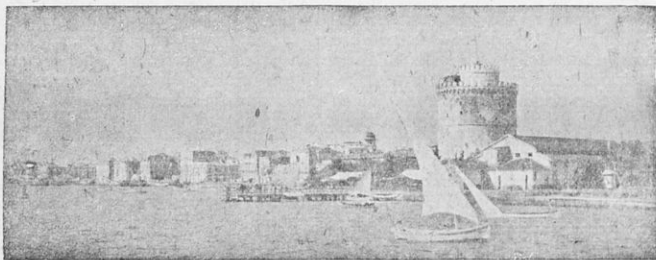
μική έκταση μόνο, κατάλληλη για καλλιέργεια. Σ' όλο το μήκος του Άξιου ποταμού σχηματίζεται μία εύφορη κοιλάδα. Η περιοχή της *Χαλκιδικής* είναι όρινη. Έπίσης ένα τμήμα ανάμεσα στο *Λαγκαδά* και τη *Νεγρίτα* είναι όρινο. Στις περιφέρειες *Δράμας, Ξερρών* και *Σιδηροκάστρου* σχηματίζονται μεγάλες και πολύ εύφορες πεδιάδες.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. *Γεωργικά.* Τα έδαφη που καλλιεργούνται στην Ανατολική Μακεδονία έχουν έκταση 5.500.000 στρέμματα, ή δε αξία των προϊόντων που παράγονται εκεί φθάνει τα 4 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Η παραγωγή και ή αξία των κυριωτέρων προϊόντων φαίνεται στον παρακάτω πίνακα :

Προϊόντα	Άξια σε δραχ.	Προϊόντα	Άξια σε δραχ.
Καπνός	2.500.000	Μπαμπάκι	60.000.000
Δημητριακά	1.300.000	Κηπευτικά	25.000.000
Όσπρια	200.000	Σταφύλια	5.000.000
Σανός	60.000		

Κτηνοτροφικά. Τα ζώα της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας, ιδίως πριν από τον πόλεμο, έφθαναν σε άρ-

Θεσσαλονίκη (ή προκυμαία) και ο Λευκός Πύργος.

οία +16°—+17°. Γενικά ή μέση θερμοκρασία της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας είναι +16°. Πραγματικά λοιπόν ή Μακεδονία είναι μάλλον ψυχρή χώρα.

Τα όρη του εσωτερικού είναι λίγα και χαμηλά. Γι' αυτό δέν κρατούν πολλούς από τους ύδατους που φτάνουν στο εσωτερικό της χώρας. Γι' αυτό λόγο αυτό και ο βροχός είναι λίγος. Το ύψος της βροχής που πέφτει στη Μέση και Ανατολική Μακεδονία μόλις περνά τρώς 50 πόντους (0,50 μ.).

Ποταμοί και λίμνες. Στη Δυτική Μακεδονία, όπως είπαμε, βρέχει πολύ. Οι ποταμοί που σχηματίζονται από τις βροχές αυτές, για να χυθούν στη θάλασσα, περνούν από τη Μέση Μακεδονία, όπως είναι ο *Αλιάκμονας* και ο *Λούδιος*. Μεγάλοι ποταμοί σχηματίζονται επίσης στη Νοτιοσλαβία και Βουλγαρία. Και οι ποταμοί αυτοί για να χυθούν στη θάλασσα περνούν από τη Μέση και Ανατολική Μακεδονία. Τέτοιοι ποταμοί είναι : ο *Άξιός*, ο *Σερνιάσιος* και ο *Νίσιος*. Οι λίμνες που σχηματίζονται στη γεωγραφική αυτή περιοχή είναι : το *Άρζάν*, το *Αναστόβον*, το *Λαγκαδά*, ή *Βάλβη*, ή *Κερνινίτις*, της *Δοϊράνης*. Και έλη πολλά σχηματίζονται στις έκβολές των ποταμών.

Έδαφος. Στην περιφέρεια της *Κατερίνης* σχηματίζεται ή εύφορη πεδιάδα της *Πιερίδας*, που ποτίζεται από πολλά ποτάμια. Στις έκβολές των ποταμών Αλιάκμονα και Άξιου σχηματίζεται επίσης μία μεγάλη πεδιάδα, που όμως έχει πολλούς βάλτους και έλη και

κετά εκατομμύρια κεφάλια, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα :

Έτη ζωών	Άσπ.	Έτη ζωών	Άσπ.
Βόδια	280.000	Πρόβατα	800.000
Άλογα	50.000	Κατσίκια	500.000
Μουλάρια	20.000	Χοίροι	100.000
Γαϊδούρια	70.000	Πουλερικά	2.000.000

Το εισόδημα των ζώων αυτών περνοίσε κάθε χρόνο τα 3 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Σήμερα ο άριθμός των ζώων αυτών είναι μικρότερος, γιατί κατά την έθνηρική κατοχή, το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής αυτής είχε καταληφθεί από τους Βουλγάρους, που άρπαξαν πολλά από τα ζώα αυτά και έπροζένησαν και μεγάλες καταστροφές στον τόπο.

Λαοικό. Τα όση της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας πιάνουν μίαν έκταση από 6.200.000 στρέμματα και αποτελούνται από δέντρα που βίνουν καλή έξυλτα όπως καστανιές, όβες, βρύς και βελανιδιές. Τα προϊόντα των δασών αυτών φθάνουν την αξία των 800 εκατομ. προπολεμικών δραχμών.

Λιμνικά. Στους κόλπους της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας, στη λιμνοθάλασσα της Καβάλας και τις λίμνες της περιοχής ψαρεύονται κάθε χρόνο ψάρια 1.500.000 όκάδων, που φθάνουν σε αξία τα 30 εκατομμύρια δραχμές.

Βιομηχανικά. Στη Θεσσαλονίκη λειτουργούν πολλά βιομηχανικά έργοστάσια, που τα προϊόντα των

έχουν αξία 100 εκατομ. προπολεμικές δραχμές. Στη Βέροια και στη Νάουσα λειτουργούν πολλά εργοστάσια, που κινούνται με τὰ νερά τῶν καταρρακτῶν καὶ ἡ αξία τῶν προϊόντων τὸν φθάνει τὰ 500 εκατομμύρια δραχμές. Ἐπίσης στὰς Σέρρες, στὴν Κεφάλαια καὶ στὴ Δράμα λειτουργοῦν πολλά εργοστάσια, ποὺ ἡ αξία τῶν προϊόντων τὸν φθάνει τὰ 1000 εκατομμύρια δραχμές. Στὶς τελευταῖες αὐτὲς πόλεις πολλά ἐργοστάσια ἔχουν καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Γενικὰ τὸ εἰσόδημα τῆς Μέσης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας φθάνει τὰ 10 δισεκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς, ἂν καὶ σήμερα εἶναι πολὺ κατώτερον.

Ἐμπόριο. Ἡ Μέση καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία παράγει καὶ ἐξάγει καπνὸν, δέρματα, ὑφάσματα, εἰσάγει δὲ μηχανήματα, ἄλλερα, φάρμακα καὶ ἀποικιακὰ ποὺ δὲν παράγει ὁ τόπος.

Ἡ αξία τῶν ἐξαγομένων προϊόντων εἶναι 3 δισεκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς, ἡ δὲ αξία τῶν εἰσαγομένων 2½ δισεκατομμύρια. Ἡ ἐξαγωγή καὶ ἐξαγωγή γίνεται κυρίως ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Καβάλλας.

Συγκοινωνία. Οἱ ἀμαρτὶ δρόμοι τῆς Μέσης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν μῆκος 1000 χιλιομ., οἱ δὲ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς 600 χιλιόμετρα. Μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης ὑπάρχει ἐπίσης ἀεροπορικὴ συγκοινωνία. Ἐπίσης πικνὴ εἶναι ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Καβάλλας μετὰ ἀτιμπίλια καὶ καϊκια.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τοὺς ἐργαζομένους κατοίκους τῆς Μέσης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ποὺ φθάνουν εἰς 500 χιλιάδες, οἱ περισσότεροὶ ἀσχολοῦνται στὴ γεωργία, τὴ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν κτηνοτροφία, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Γεωργία	260.000	Κτηνοτροφία	25.000
Βιομηχανία	100.000	Μεταφ.-Συγκοινωνία 20.000	
Ἐμπόριο	40.000	Ἄλλα ἐπαγγέλματα 45.000	

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Ἡ Μέση καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἔχει 1.150.000 κατοίκους καὶ διαίρεται εἰς 7 νομοὺς: **Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Χαλκιδικῆς, Κιλκίς, Καβάλλας, Σερρών καὶ Δράμας.**

1. Νομὸς Θεσσαλονίκης. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει ἑκταεὶς 6.000 τετρ. χιλιόμετρα καὶ περὶ τὴν 600 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δὲ εἰς τρεῖς ἐπαρχίες.

Ἐπαρχία Θεσσαλονίκης. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Θεσσαλονίκη**. ἔχει εὐρύχωρο λιμάνι καὶ προστατεύεται ἀπὸ τὸ φρούριον τοῦ **Καρὰ Μουρουῦ**. Ἐχει σημαντικὴ βιομηχανία καὶ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνηση. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη ἐπάνω εἰς νεὸ σκεδίο, μετ' αἰώνων καὶ πλατεῖας δρόμους καὶ μεγάλες οἰκοδομῆς. Εἶναι ἑστρα Γενικῆς Διοικήσεως, ἔδρα Νομάρχου, Σώματος Στρατοῦ καὶ ἄλλων ἀνωτάτων δημοσίων Ἀρχῶν. Ἐχει Πανεπιστήμιον, Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημία, Γυμνάσια, Ἐμπορικὰ καὶ Ἐπαγγελματικὰ Σχολεῖα. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν εἰς 350 χιλιάδες.

Οἱ σπουδαιότεραι κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: τὸ **Ἀσβεστότοπος** μετ' 3000 κατοίκους. Τὸ **Βαθύλακτον** (2000), ἡ **Βαλιβάδα** (1500), τὸ **Βασιλικόν** (2500), ἡ **Γέφυρα** (2000), τὸ **Γιδά** (1200), ὁ **Ἀρνούς** (2200), ἡ **Λιγὴ** (1700), ἡ **Ἐπανοιὰ** 4 χιλ., τὰ **Κρυμνά** (1700), τὸ **Μελισσοχώρι** (1600), τὸ **Πλατὸν** (100), ἡ **Πυλαία** (3600), ἡ **Χαλάστρα** (3500).

Ἐπαρχία Πιερίας (Κατερίνης). Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Κατερίνη**. Ἄλλες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: τὸ **Αἰγίνιον** μετ' 3 χιλ. κατοίκους, ὁ **Κολυμβόσι** (3200), ἡ **Λεπτοκάρυα** (1300), τὸ **Λιτόχορον** 5 χιλ., ὁ **Μοσχολοταίος**, ἡ **Παλιοσέληνη**, τὸ **Κίτρος**, ὁ **Πλαταμόνας**.

Ἐπαρχία Λαγκαδῶν. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Λαγκαδῶν**. Ἡ πόλη ἔχει ὀλόγυρα πολλοὺς λαχανοκήπους ποὺ φθάνουν περίπου τὰ 1000 στρέμματα. Τὰ λαχανικὰ τῶν κήπων αὐτῶν συγκεντρώνονται στὸ Λαγκαδῶν καὶ στέλνονται εἰς Θεσσαλονίκη. Κοντὰ εἰς τὴν πόλιν ὑπάρχουν καὶ λαμπρὰ λουτρά (μπάνια)

γιά τοὺς ρευματικοὺς. Ἡ πόλη εἶναι νέα, μετ' ὄρατον σχεδίου καὶ ἀραιῆς οἰκοδομῆς. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν εἰς 7 χιλ.

Οἱ κυριότερες πόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ἡ **Ἀσσηρος** μετ' 1500 κατοίκους, τὸ **Βεργίονον** (1500), ἡ **Ὄσσα** (1800) καὶ ὁ **Σαχὸς** 4 χιλ.

Ἡμερίση. Τὸ **Βεργίονον** κατὰ λάθος ἐγράφθη Βεργίονον στὸ χάρτη καὶ μάλιστα μεῖσα στὸ νομὸ **Κιλκίς**.

2. Νομὸς Ημαθίας (Βεροίας). Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἐπαρχία. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Βέροια**, χτισμένη εἰς ὄχθες τοῦ **Τριποδίου** ποταμοῦ. Ἐπίσης πολλὰ πηγὲς ἀναβλύζουν κοντὰ εἰς τὴν πόλιν. Μετὰ τὴν πόλιν τὸ ποταμὸν κινεῖται πολλὰ ἐργοστάσια. Ἐπίσης πολλοὶ κήποι ποὺ ὑπάρχουν γύρω ἀπὸ τὴν πόλιν ποτίζονται μετὰ νερὰ αὐτὰ καὶ παράγουν ἄφθονα λαχανικὰ. Ἡ Βέροια εἶναι πόλη βιομηχανικὴ καὶ γεωργικὴ, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς φθάνουν εἰς 16 χιλ.

Ἄλλες σημαντικὲς πόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Νάουσα**. Γύρω ἀπὸ τὴν πόλιν αὕτη τρέχουν ἄφθονα νερὰ καὶ μεῖσα ἀπὸ τὴν πόλιν περὰ ὁ ποταμὸς **Βόδας**, ποὺ σχηματίζει πολλοὺς καταρράκτες. Μετὰ τὴν πόλιν καταρρακτῶν αὐτῶν κινεῖται καὶ ἐδῶ πολλά ἐργοστάσια, ἰδίως ἄβαντορυνητα. Οἱ κάτοικοι τῆς Νάουσας φθάνουν εἰς 11 χιλ.

3. Νομὸς Κιλκίς. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπαρχίες: **Κιλκίς** καὶ **Παιονίας**.

Ἐπαρχία Κιλκίς. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Κιλκίς** χτισμένο ἐν ὄψος 300 μέτρων. Ἡ περὶ τὴν αὕτη εἶναι πολὺ εὐφορὴ καὶ ἔχει ἀρκετὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν εἰς 8 χιλ.

Σπουδαία κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Πολύμαστορον** μετ' 2 χιλ. κατοίκους.

Ἡμερίση. Ἡ κομποπόλη **Ἀσὸς** ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχία **Λαγκαδῶν**. Κατὰ λάθος ἐμπίκει εἰς τὴν ἐπαρχία **Κιλκίς**.

Ἐπαρχία Παιονίας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Γουμένισθα** μετ' 5 χιλ. κατοίκους. Ἄλλες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Ἀξιούπολη** μετ' 2 χιλ. κατοίκους, ὁ **Ἄγιος Πέτρος**, ὁ **Εὐρωτός**, ἡ **Ἰδομένη**.

4. Νομὸς Χαλκιδικῆς. Ὁ νομὸς αὐτὸς πᾶναι τὴν γεωγραφικὴν τῆς **Χαλκιδικῆς** καὶ ἔχει ἑκταεὶς 3280 τετρ. χιλ. μετ' 75 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δὲ εἰς δύο ἐπαρχίες: **Χαλκιδικῆς** καὶ **Ἀργαίας**.

Ἐπαρχία Χαλκιδικῆς. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ὁ **Πολύγυρος**. Στὴν κομποπόλιν αὕτη ἀκμάζει ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώληκα καὶ ἡ μελισσοκομία. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν εἰς 3 χιλιάδες.

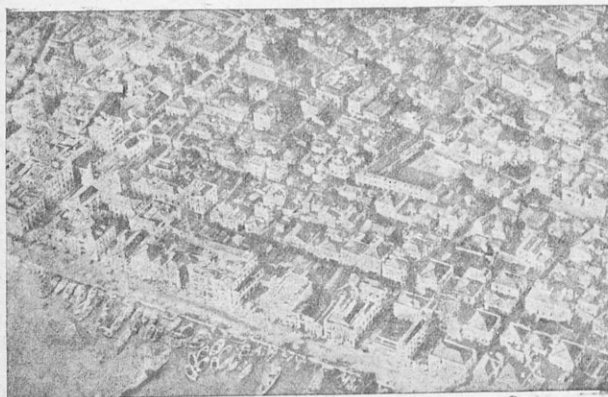
Ἄλλες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ἡ **Ἀνθεμόυς** μετ' 3 χιλ. κατοίκους, ὁ **Ἄγιος Νικόλαος** (1700), ἡ **Βάτκα** (1700), ἡ **Ν. Καλλιγράφεια** (1500), τὰ **Ὀρμηλία** 2 χιλ., ὁ **Ταξιάρχης** (1100), ἡ **Συνία** 2 χιλ.

Ἐπαρχία Ἀργαίας. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ἀργαία** μετ' 3 χιλ. κατοίκους. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ **Γεριοσός** μετ' 2500 κατοίκους, ὁ **Σταυρός** (1200) καὶ ἡ **Στρατοπένη** (1300).

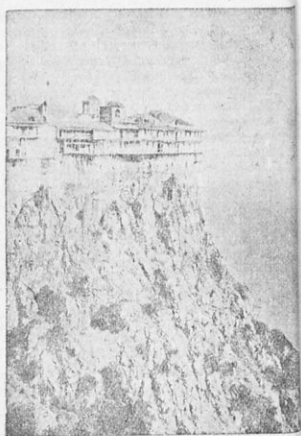
Ἄγιον Ὅρος. Στὴν περὶ τὴν πόλιν τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς ὑπάγεται καὶ τὸ **Ἄγιον Ὅρος** ἢ **Ἄθως**. Τὸ Ἄγιον Ὅρος κατοικεῖται ἀπὸ 5 χιλ. καλογήρους. Ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν κατοικοῦν ἐκεῖ, παρὰ μόνον ὁ Διοικητὴς ποὺ στέλνει τὸ Κράτος καὶ μερικὸι υπάλληλοι. Οἱ καλόγεροι αὐτοὶ κατοικοῦν εἰς 20 Μοναστήρια. Πρωτεύουσα τοῦ Ἄγιου Ὁρους εἶναι ὁ **Καρυῖς** μετ' 300 κατοίκους καλογήρους, λίγους ἐμπόρους, λίγους τεχνίτες καὶ λίγους υπαλλήλους. Γυναικεῖς δὲν κατοικοῦν στὸ Ἄγιον Ὅρος.

5. Νομὸς Καβάλλας. Ἐχει ἑκταεὶς 2154 τετραγ. χιλιόμετρα καὶ 130 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δὲ εἰς 4 ἐπαρχίες: **Καβάλλας, Παγγαίου, Νέστον καὶ Θάσου**.

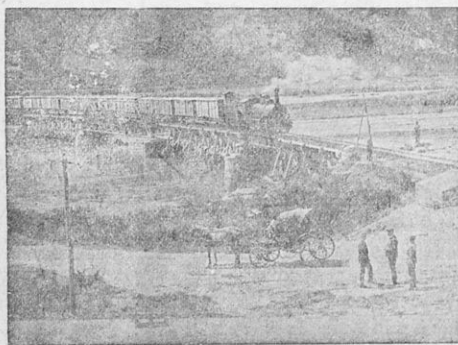
Ἐπαρχία Καβάλλας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Καβάλλα**. Ἐχει ὄρατον λιμάνι καὶ ἐπικοινωνεῖ ἀπ' αὐτὸ μετὰ τὰ λιμάνια τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Στὴν Καβάλλα συγκεντρώνονται ὅλα τὰ καπνὰ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, γιὰ νὰ σταλοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Προτὺ σταλοῦν ὅμως συσκευάζονται εἰς κατάλληλα βέματα

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ ἀεροπλάνο.

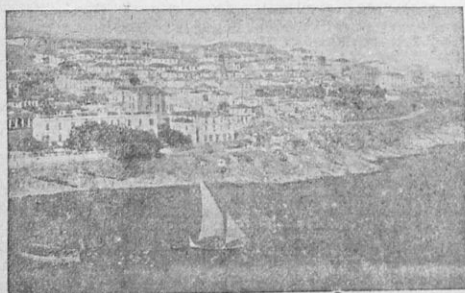
Ἅγιον Ὄρος (τὸ μοναστήρι Σίμωνος Πέτρου).

Ὁ ποταμὸς Στρυμών, στὴν περιοχὴ Σερρών.

Αἱ Σέρραι.

Ἡ Καβάλλα.

Ἡ Δράμα.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Επίσης από το λιμάνι της Καβάλλας εισάγονται όλα τα έμπορεύματα που χρειάζεται το εσωτερικό της Ανατολικής Μακεδονίας. Γενικά η Καβάλλα είναι πόλη έμπορική και βιομηχανική. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 60 χιλιάδες. Αξιόλογη κομποπόλη της επαρχίας είναι ο **Ζυγός** με 2 χιλ. κατοίκους.

Επαρχία Παγγαίου. Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι το **Πράβι** με 5 χιλ. κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι οι **Έκλυφθές** (1100), ή **Μεσορόση** (δχι Μεσερώπη έδωας την έχει ο χάρτης) (1300), ή **Μουσθένη** (1800) και ή **Νικόσιανη** (2500).

Επαρχία Νέστου. Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι ή **Χρυσούπολη** με 1700 κατοίκους.

Επαρχία Θάσου. Η επαρχία αυτή αποτελείται από το νησί **Θάσο** και έχει πρωτεύουσα το **Λιμένα** με 1300 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις της επαρχίας είναι ή **Παναγιά** (1200) και ο **Θεολόγος** (2000).

6. Νομός Δράμας. Έχει έκταση 3494 τετρ. χιλιόμετρα και 125 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δέ σε δυο επαρχίες: **Δράμας** και **Νευροκοπίου**.

Επαρχία Δράμας. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του νομού είναι ή **Δράμα**, με πολλά βιομηχανικά εργοστάσια, άποτελεί δέ το κέντρο του έμποριου της περιοχής. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 40 χιλ.

Σημαντικές κομποπόλεις της επαρχίας είναι: το **Δοβάνι**, ή **Καλλιθέα**, ο **Νικηφόρος**, ή **Πρωσοτόνη**, ή **Χωριστή** κ.ά.

Επαρχία Νευροκοπίου. Πρωτεύουσα είναι το **Κάτω Νευροκόπι** με 2500 κατοίκους. Σημαντικές κομποπόλεις της επαρχίας είναι ή **Βροντού**, το **Κατάφυτον** και τα **Λευκόγεια**.

7. Νομός Σερρών. Έχει έκταση 4200 τετρ. χιλιόμετρα και 200 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δέ σε 4 επαρχίες: **Σερρών**, **Φυλλίδος** ή **Ζίχνης**, **Βισαλτίας** ή **Νιγρίτης**, και **Σιντικής** ή **Σιδηροκάστρου**.

Επαρχία Σερρών. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του Νομού είναι οι **Σέρρες**, που άποτελοϋν το γεωργικό, βιομηχανικό και έμπορικό κέντρο της περιοχής. Έχει ζωηρή βιομηχανία και έμπόριο. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 35.000.

Σημαντικές κομποπόλεις της επαρχίας είναι ή **Καρπερή**, ή **Σκοτούσα**, ή **Ηράκλεια**, ή **Πεντάπολη**, ο **Παιπάς**.

Επαρχία Φυλλίδος (Ζίχνης). Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι ή **Νέα Ζίχνα**, σημαντικές δέ κομποπόλεις ή **Άλισιράτη**, ή **Γάζωρος**, το **Μικρό Σούλι**, ή **Παλαιονόμη**, ή **Πρώνη**, το **Ροδόλειβος**.

Επαρχία Βισαλτίας (Νιγρίτης). Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι ή **Νιγρίτα** και σημαντικές κομποπόλεις το **Άηδογώρι** και το **Όρλιανο**.

Επαρχία Σιντικής (Σιδηροκάστρου). Πρωτεύουσα

της επαρχίας είναι το **Σιδηροκάστρο**. Σημαντικές κομποπόλεις της επαρχίας αυτής είναι τα **Ποδιά**, το **Άχλαδοχώρι**, το **Νέο Περγίτι**, το **Ρούπελι**.

Ιστορία της Μακεδονίας. Κατά το 800 π.Χ. ιδρύθηκε το Μακεδονικό βασίλειο. Σιγά-σιγά το κράτος αυτό έμεγάλωσε και κατά το 450 π.Χ. είχε καταλάβει όλόκληρη τη Μακεδονία. Από το 400 π.Χ. ως το 336 οι Άθηναίοι και Σπαρτιάτες ήρθαν σε σύγκρουση με τους βασιλείς της Μακεδονίας, πολλοί δέ Έλληνες σοφοί έζησαν στις αυλές των βασιλέων της Μακεδονίας.

Κατά το 336 ο Μέγας Άλέξανδρος ένωσε τους Έλληνες με τους Μακεδόνες και έκαμε την έκστρατεία κατά των Περσών και ύποτάξε το περσικό κράτος.

Κατά το 148 ή Μακεδογία ύποτάχθηκε στους Ρωμαίους και άργότερα έγινε επαρχία του Βυζαντινού Κράτους. Έπαθε πολλές καταστροφές από διαφόρους βερβάρους λαούς που έκαναν έπιδρομές ενάντιου της πατρίδος μας. Τις μεγαλύτερες τις έπροξένησαν οι Βούλγαροι. Κατά το 1913 ή Μακεδονία έλευθερώθηκε, κατά τον πρώτο όμωσ, όπως και κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ή Μακεδονία κατελήφθη από τους Βουλγάρους, που έπροξένησαν μεγάλες καταστροφές στην περιοχή αυτή.

Σημειώσεις. α) Ο χάρτης της Μέσης και Άνατολικής Μακεδονίας έγινε με κλίμακα ένα προς 779 χιλιάδες (1 : 779.000).

β) Από τους άμαξιτούς δρόμους σημειώνονται μόνο οι σπουδαιότεροι.

γ) Οι λίμνες Άματόβου και Άρτζάν έχουν άποξηρανθή. Επίσης μεγάλη έκταση της λίμνης των Γιαντιτσών έχει άποστραγγισθή.

δ) Ο Νομός Κιλίκης έγινε κατά το 1934 και ο Νομός Ημαθίας κατά το 1946.

Άσκήσεις.

α) Οι μαθητές να βρουν στο χάρτη τις άρχαιες πόλεις και να αναφέρουν, άν ξέρουν, τα ιστορικά γεγονότα που έγιναν σ' αυτές.

β) Ένας μαθητής να αναφέρει τις πόλεις και κομποπόλεις που είναι χτισμένες στους πρόποδες των βουνών και άλλες έκείνες που είναι χτισμένες σε πεδιάδες.

γ) Να βρουν οι μαθητές τις άποστάσεις διαφόρων πόλεων κατ' εύθειαν γραμμήν επί τη βάσει της κλίμακος.

δ) Οι μαθητές να αναφέρουν τις ιστορικές τοποθεσίες της Άνατολικής Μακεδονίας που σχετίζονται με τον τελευταίο πόλεμο και να εκθέσουν, άν ξέρουν, σχετικά γεγονότα.

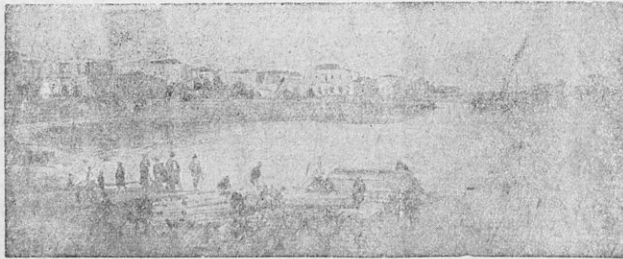
ε) Οι μαθητές να αναφέρουν, άν ξέρουν, τί ήταν τα λεγόμενα «Όχυρά της Μακεδονίας», που έδόσαν την Ελλάδα στον Έλληνο-γερμανικό πόλεμο.

ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όση και έκταση. Προς τα ανατολικά της Μακεδονίας απλώνεται η Δυτική Θράκη, η πιο βορεινή χώρα της Ελλάδος. Προς τα ανατολικά ενώνεται με την Τουρκία, προς βορράν συνορεύει με τη Βουλγαρία και από το νότιο μέρος της η Θράκη βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος. Η έκτασή της είναι περίπου 8900 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Όρη. Προς το βορειοδυτικό άκρο της Θράκης σχηματίζεται το όρος *Κουσλάρ*, που είναι διακλάδωση της Ροδόπης και έχει ύψος 1600 μέτρα. Προς τα βό-

Η Άλεξανδρούπολις.

ρεια σύνορα της χώρας σχηματίζεται επίσης το όρος *Τοκατζίκ* που η ψηλότερη του κορυφή φθάνει τα 1900 μέτρα. Η υπόλοιπη χώρα είναι πεδινή.

Θερμοκρασίες και βροχές. Η Δυτική Θράκη, όπως ελπια, είναι η βορειότερη χώρα της Ελλάδος. Το χειμώνα η θερμοκρασία μπορεί να κατέβη και στους 20 βαθμούς κάτω από το μηδέν (-20°), το δέ καλοκαίρι μπορεί να ανέβη και στους 40 βαθμούς πάνω από το μηδέν ($+40^{\circ}$). Η συνηθισμένη όμως μικρότερη θερμοκρασία του χειμώνα είναι 5 κάτω από το μηδέν (-5°), η δέ συνηθισμένη μεγαλύτερη θερμοκρασία του καλοκαιριού είναι $+25^{\circ}$. Η μέση θερμοκρασία όλου του χρόνου είναι $+14^{\circ}$.

Προς το βορειοδυτικό μέρος της Θράκης βρίσκεται το μεγάλο όρος της Ροδόπης. Εκεί μαζεύονται πολλοί υδρατμοί από τη θάλασσα, που φέρνουν ως εκεί οι νότιοι άνεμοι. Οι υδρατμοί αυτοί ψύχονται και μεταβάλλονται σε βροχές. Το ύψος της βροχής που πέφτει έλο το χρόνο στη Θράκη είναι 60—70 πόντους (0,60—0,70 μ.).

Ποταμοί και λίμνες. Πολλές βροχές πέφτουν στη Βουλγαρία, όπου σχηματίζονται οι μεγάλοι ποταμοί *Νέστος* και

Έβρος. Οι δυο αυτοί ποταμοί, στο δρόμο τους για να φτάσουν ως τη θάλασσα, περνούν από τη Δυτική Θράκη. Μέσα στη Θράκη επίσης σχηματίζονται δυο παραπόταμοι του Έβρου, ο *Άρδας* και ο *Καζιλντελής*. Άλλοι παραπόταμοι της Δυτικής Θράκης είναι ο *Κόμψατος* που χύνεται στον κόλπο του Πόρτο Λάγο.

Έσαφος. Τα βόρεια σύνορα της Δυτικής Θράκης είναι όρεινα. Οι βροχοπτώσεις της Ροδόπης ομιλά

τίζουν επίσης όροπέδια. Έπίσης το νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας αποτελεί όροπέδιο. Το βορειοανατολικό όμως τμήμα της χώρας αυτής είναι πεδινό. Πεδινή επίσης είναι και η χώρα την οποία περνά ο Έβρος. Ανάμεσα στην Ξάνθη, Πόρτο Λάγο, Σαπές και Κομοτινή σχηματίζεται η μεγάλη πεδιάδα της Δυτικής Θράκης. Όλες αυτές οι πεδιάδες είναι πολύ εύφορες. Επίσης πλούσια λιβάδια σχηματίζονται και στα όροπέδια της Θράκης.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στη Δυτική Θράκη καλλιεργούνται 1.500.000 στρέμματα γης, που παράγουν άφθονα προϊόντα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Προϊόντα	Άξια σε δρχ.
Σιτηρά	400.000.000
Καπνός	500.000.000
Σουσάμι	30.000.000
Όσπρια	20.000.000
Καρποί	10.000.000

Κτηνοτροφικά. Στα μεγάλα λιβάδια της Δυτικής Θράκης τρέφονται πολλά ζώα, μικρά και μεγάλα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Είδη ζώων	Αριθ. ζώων	Είδη ζώων	Αριθ. ζώων
Βόδια	120.000	Γαϊδούρια	2.000
Άλογα	8.000	Πρόβατα	500.000
Μουλάρια	2.000	Κατσίκια	250.000
Πουλερικά	800.000		

Το εισόδημα των ζώων αυτών κάθε χρόνο από κρέας, αγνά, γάλα, δέρματα, έργασινα κλπ. φθάνει τα

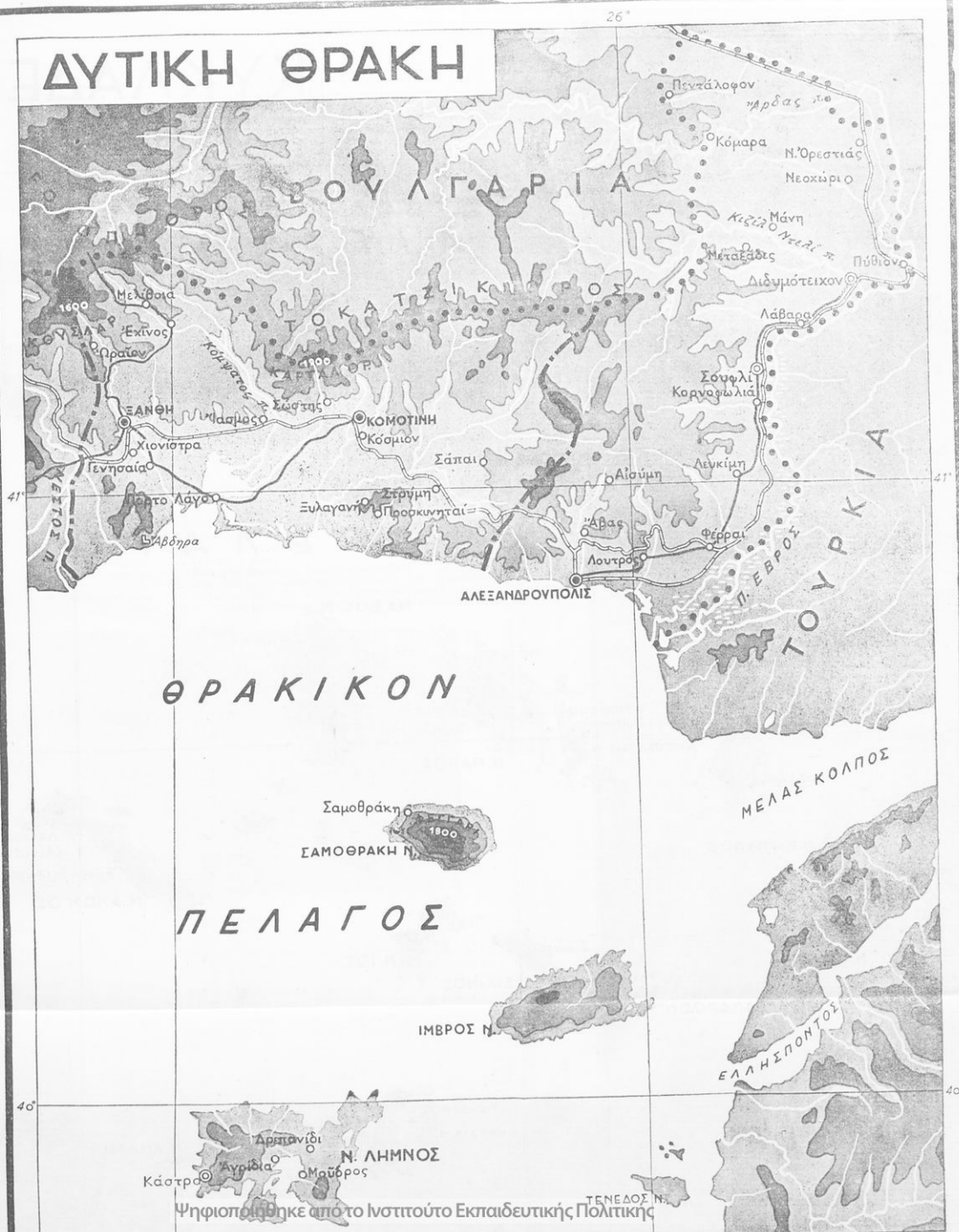

Ο ποταμός Έβρος.

1200 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. **Λαοικά.** Τα δάση της Δυτικής Θράκης πιάνουν μιά έκταση από 2 εκατομμύρια στρέμματα, δίνουν δέ κάθε χρόνο προϊόντα από έλινα, κάρβουνα κλπ. που έχουν άξια 200 εκατομμύρια περίπου προπολεμικές δραχμές.

Βιομηχανικά. Στην Ξάνθη λειτουργούν εργοστάσια που κατασκευάζουν και κατεργάζονται τόν καπνό.

ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ

Σαμοθράκη
ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ Ν.

ΠΕΛΑΓΟΣ

ΙΜΒΡΟΣ Ν.

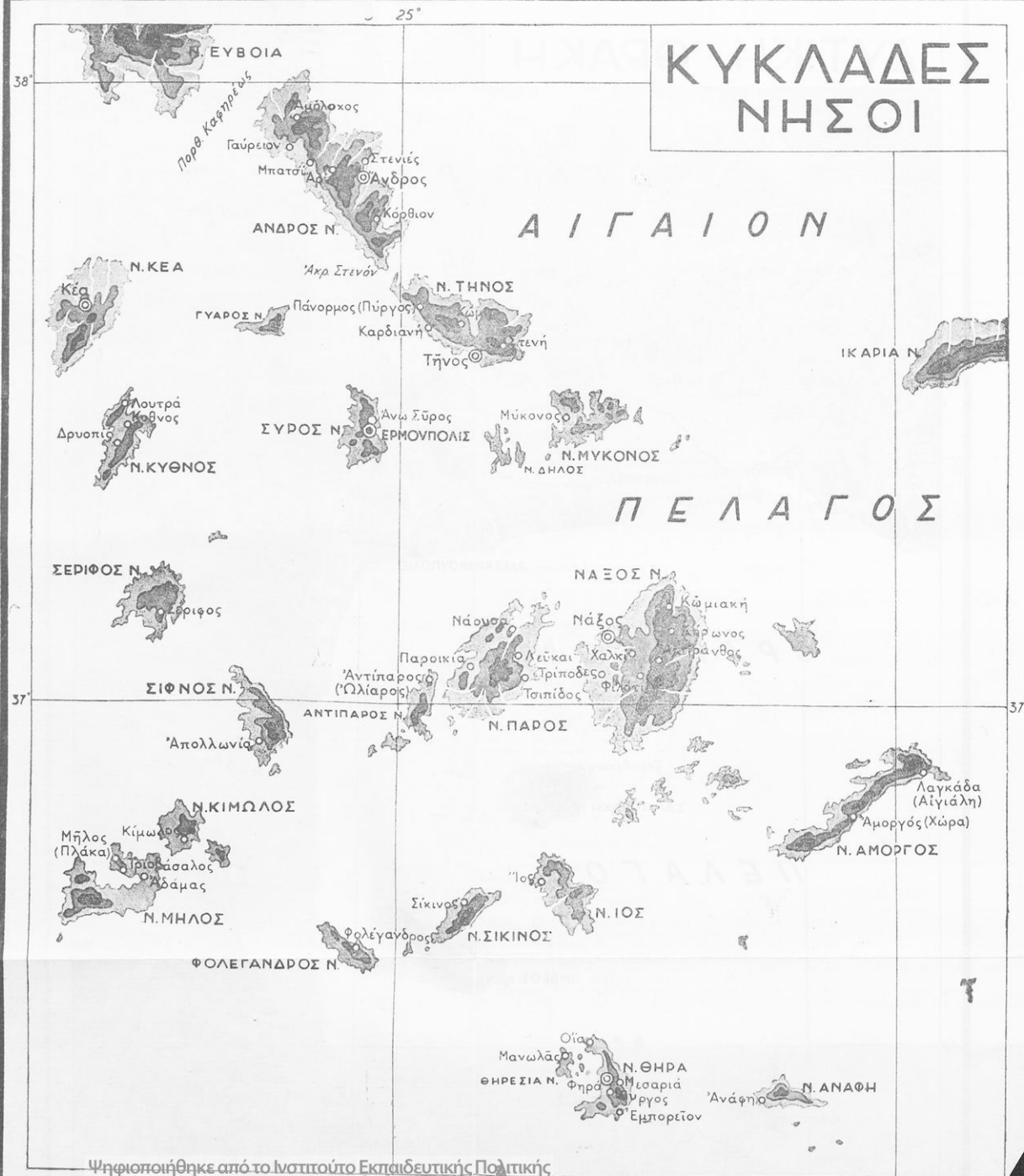
Ν. ΛΗΜΝΟΣ
Αρσανίδι
Αγρίδια
Ομαύρος
Κάστρο

ΜΕΛΑΣ ΚΟΛΠΟΣ

ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΕΝΕΔΟΣ Ν.

ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΝΗΣΟΙ

ΑΙΓΑΙΟΝ

ΠΕΛΑΓΟΣ

Επίσης λειτουργούν αλευρόμυλοι, εργοστάσια οπωρελών κ.ά. Επίσης παρόμοια εργοστάσια λειτουργούν στην Κομοτινή και την 'Αλεξανδρούπολη, εις δὲ τὸ Σουφλί λειτουργοῦν μεταουργεῖα. Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῶν εργοστασίων αὐτῶν ἔχουν κάθε χρόνο ἀξία 500 εκατομμυρίων προπολεμικῶν δραχμῶν. Γενικὰ τὸ εἰσοδήμα τῆς περιοχῆς αὐτῆς κάθε χρόνο ἀπὸ δὲ τὰ προϊόντα τῆς φθάνει τὰ 3 δισεκατομμύρια δραχμῆς.

Ἐμπόριο. Τὰ προϊόντα τῆς Δυτικῆς Θράκης ποῦ πλεονάζουν (καπνὸς, δημητριακὰ, ζῶα, δέρματα, τυρὶ, βούτυρο, μετᾶξι), ἐξάγονται στὸ ἑξωτερικὸ ἢ εἰς ἀλ-

χίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **'Αλεξανδρούπολις**. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς συγκοινωνεῖ ὅλη ἡ Θράκη μὲ τὰ λιμάνια τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἡ βιομηχανία τῆς εἶναι μικρῆ, ἡ ἐμπορικὴ ἔμωσ κίνηση ἀρκετὰ μεγάλη. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς ἐξάγονται προϊόντα ποῦ ἔχουν ἀξία 600 εκατομμυρίων δραχμῶν καὶ εἰσάγονται ἐμπορεύματα 200 εκατομμυρίων δραχμῶν. Εἶναι ἔθρα τοῦ νομόρχη καὶ ἄλλων δημοσίων ἀρχῶν. Ἔχει Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, Γυμνάσιον καὶ ἄλλα κατώτερα σχολεῖα. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 15 χιλιάδες.

Σημαντικότερες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ὁ **Ἄβας** μὲ 1200 κατοίκους, ἡ **Αἰσίωμη** (1200), ὁ **Λουτρός** (1300) καὶ οἱ **Φερές** (2'00).

Ἐπαρχία Αἰδυμιότιου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Αἰδυμιότιον**. Στὴν πόλιν αὐτὴ ἀκρίβει ἡ καλλιέργεια τοῦ μετασοῦκλληκα, ἡ δὲ περιφέρειά τῆς τρέφει πολλὰ ζῶα. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 11 χιλιάδες.

Σημαντικὲς κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Δάβαρον** μὲ 2200 κατοίκους, ἡ **Μάνη** (1100), οἱ **Μεταβάδες** (1600), τὸ **Πύθειον** (1100).

Ἐπαρχία Ὀρεστιάδος. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Νεῖα Ὀρεστιάδα**. Εἶναι κομποπολι γὰ, μὲ ὄφραϊες καὶ ὄφραϊες, δενδροστοιχίες

κανονικοὺς δρόμους, μὲ πλατεῖες, οἰκοδομῆς. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 4 χιλιάδες.

Ἀξιόλογες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Κόμμαρον** μὲ χιλίους κατοίκους, τὸ **Νεοχώρι** χιλίους καὶ τὸ **Πεντάλοφο** χιλίους.

Ἐπαρχία Σουφλίου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Σουφλί**. Παράγει 800 χιλ. ὄκαδες κοκοῦλια καὶ ἔχει εργοστάσια μεταουργίας. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τοῦς χιλίους. Ἄλλες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Κορνο-**

λες πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐξαγωγή γίνεται ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ τοῦ Πόρτου Λάγυ. Ἡ ἀξία τῶν θρακικῶν προϊόντων ποῦ ἐξάγονται φθάνει τὰ 900 ἑκατομμ. δραχμῆς. Γιὰ τῆς ἀνάγκες τῆς ἐπίσης ἡ Θράκη εἰσάγει κυρίως ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ λιμάνια τῆς προϊόντα ποῦ τῆς χρειάζονται, ἔπως ἄλευρα, ζάχαρη, καφῆ, ρυζὶ κ.ά. ποῦ ἔχουν ἀξία 400 εκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς.

Συγκοινωνία. Οἱ αἰδηρόδρομοι τῆς Θράκης ἔχουν μῆκος 250 χιλόμετρα καὶ οἱ ἀμαξοτὸ δρόμοι 220.

Ἐπίσης ἡ συγκοινωνία διεξάγεται ἀπὸ τὰ λιμάνια τοῦ Πόρτου Λάγυ καὶ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως μὲ ἀτμόπλοια καὶ καϊκια.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Οἱ ἐργαζόμενοι κάτοικοι τῆς Θράκης φθάνουν τοὺς 150 χιλ., ἀπ' αὐτοὺς δὲ οἱ περισσότεροι ἀσχολοῦνται στὴ γεωργία, τὴ βιομηχανία καὶ τὴν κτηνοτροφία, ὅπως φαίνεται ἀπὸν παρακάτω πίνακα:

Γεωργία	100.000
Βιομηχανία	20.000
Κτηνοτροφία	10.000
Ἐμπόριον	8.000
Ὅλα τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα	12.000

Γ'—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Ἡ Δυτικὴ Θράκη ἔχει περὶ τῆς 350 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δὲ εἰς δυὸ νομοὺς: **Ἐβρον** καὶ **Ροδόπης**.

1. **Νομὸς Ἐβρον.** Ὁ νομὸς Ἐβρον διαίρεται εἰς 5 ἐπαρχίας: Ἀλεξανδρουπόλεως, Αἰδυμιότιον, Ὀρεστιάδος, Σουφλίου καὶ Σαμοθράκης.

Ἐπαρχία Ἀλεξανδρουπόλεως. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας

καὶ τῆς 1500 κατοίκους καὶ ἡ **Λευκίμη** (1100).

Ἐπαρχία Σαμοθράκης. Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί Σαμοθράκη μὲ 2200 κατοίκους.

2. **Νομὸς Ροδόπης.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει ἔκτασιν 4440 τετραγωνικά χιλιόμετρα καὶ 200 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δὲ εἰς 3 ἐπαρχίας: **Κομοινῆς**, **Σάνθης** καὶ **Σαπῶν**.

Έπαρχια Κομοτινής. Πρωτεύουσα της έπαρχιας και του νομού είναι η **Κομοτινή**. Έχει μικρή βιομηχανία, αλλά ζωηρό έμπόριο. Στην Κομοτινή έδρευε ο Γενικός Διοικητής Θράκης, Έφετείο και άλλες δημόσιες αρχές. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 30 χιλ.

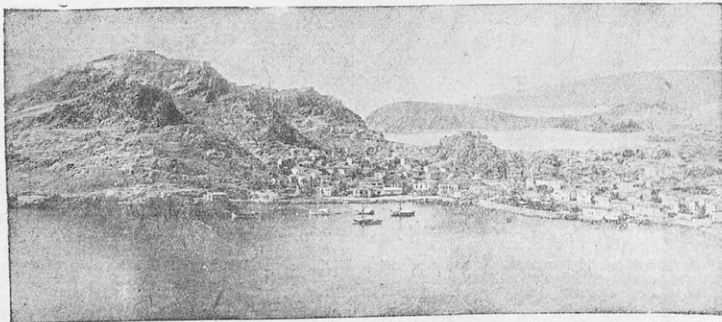
Σημαντικές κωμοπόλεις της έπαρχιας είναι: ο **Ίασμος** με 2 χιλ. κατοίκους, το **Κόσμιον** με (1000), η **Συλαγανή** (1700), οι **Προσκυνητές** (1000), ο **Σώστης** (1000).

Έπαρχια Σάνθης. Πρωτεύουσα της έπαρχιας είναι η **Σάνθη**. Γύρω της βρίσκονται μεγάλοι κήποι και άπεραντες καπνοφυτείες. Ο κάμπος που άπλώνεται από τα νότια της Σάνθης ως τη θάλασσα παράγει τα έκλεκτότερα καπνά. Η πόλη έχει σημαντική βιομηχανία καπνού. Αποτελεί δε σπουδαίο κέντρο εισαγωγικού και

Μουδρος. Ο Μουδρος έχει μεγάλο και άσφαλισμένο φυσικό λιμάνι. Κατά τον έλληνοτουρκικό πόλεμο το 1912-13 από το λιμάνι του Μουδρου ξεκινούσε ο στόλος μας εναντίον του τουρκικού.

Ίστορία της Θράκης. Οι άρχαιοι κάτοικοι της Θράκης άνηκαν σε διάφορες έλληνικές φυλές, δέν ήταν όμως τόσο πολιτισμένοι, όσο οι Έλληνες της νότιας Ελλάδος. Στα παράλια της Θράκης έχτιστηκαν πολλές έλληνικές άποικίες, μερικές από τις όποιες έγιναν όνομαστές.

Για να περάσουν οι Άσιάτες από την Άσία στην Εύρώπη και οι Εύρωπαίοι από την Εύρώπη στην Άσία θά περάσουν από τη Θράκη. Από τη Θράκη πέρασε ο Ξέρξης όταν έκαμε την έκστρατεία κατά της Ελλά-

Η νήσος Λήμνος.

έξαγωγικού έμπορίου. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 40.000.

Άξιόλογες κωμοπόλεις της έπαρχιας είναι: τα **Άβδηρα** με 1000 κατοίκους, η **Γενισαία** με 2000, ο **Έχτινος** (2000), το **Ώραϊον** (2100), η **Χιονίστρα**, το **Πόρτο Λάγος**, η **Μολίβοια** κ.ά.

Έπαρχια Σαπών. Πρωτεύουσα της έπαρχιας είναι οι **Σάπες**. Πρός το δυτικό μέρος της κωμοπόλεως αυτής άπλώνεται μία μεγάλη και πολύ εύφορη πεδιάδα, όπου καλλιεργείται ο καπνός. Άλλη κωμόπολη της έπαρχιας είναι η **Στρώμη** με 1000 κατοίκους.

Νήσος Λήμνος. Η Λήμνος έχει έκταση 450 τετρ. χιλιόμετρα και άποτελεί έπαρχία του νομού Λέσβου. Έξετάζεται έδω γιατί μπήκε στο χάρτη της Δυτικής Θράκης, έπειδή θά ήταν δύσκολο να μπει στο χάρτη της Μυτιλήνης, Χίου και Σάμου.

Πρωτεύουσα της έπαρχιας είναι το **Έκαστρο**. Η κωμόπολη αυτή είναι χτισμένη σ' ένα μικρό λιμάνι και προστατεύεται από φρούριο. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 4 χιλ. Άλλες κωμοπόλεις της έπαρχιας είναι το **Ρεσανίδι** (και 8χι Δρεπανίδι) με 800 κατοίκους και ο

δος, από τη Θράκη πέρασε ο Άλέξανδρος όταν έκαμε την έκστρατεία κατά των Περσών.

Στη Βυζαντινή έποχή η Θράκη ήταν έπαρχια του Βυζαντίου. Έπαθε μεγάλες καταστροφές από τις έπιδρομές των βαρβάρων και ιδίως από τους Βουλγάρους. Από τους Τούρκους η Δυτική Θράκη έλευθερώθηκε το 1920.

Στον τελευταίο πόλεμο την κατέλαβαν οι Βούλγαροι και έκαμαν άρκετες καταστροφές στην περιοχή.

Ίμειώσεις: α) Ο χάρτης της Θράκης έγινε με κλίμακα 1 προς 717000 (1:717000).

β) Τα νησιά **Ίμβρος** και **Τένεδος** που σημειώνονται στο χάρτη άνήκουν στην Τουρκία.

Άσκήσεις:

α) Οι μαθητές σύμφωνα με την κλίμακα να βρουν τις άποστάσεις μεταξύ διαφόρων πόλεων κλπ. της Δυτικής Θράκης.

β) Με βάση την κλίμακα να βρουν επίσης την άπόσταση της Ίμβρου, Λήμνου και Τενέδου από το στόμιο του Έλλησπόντου.

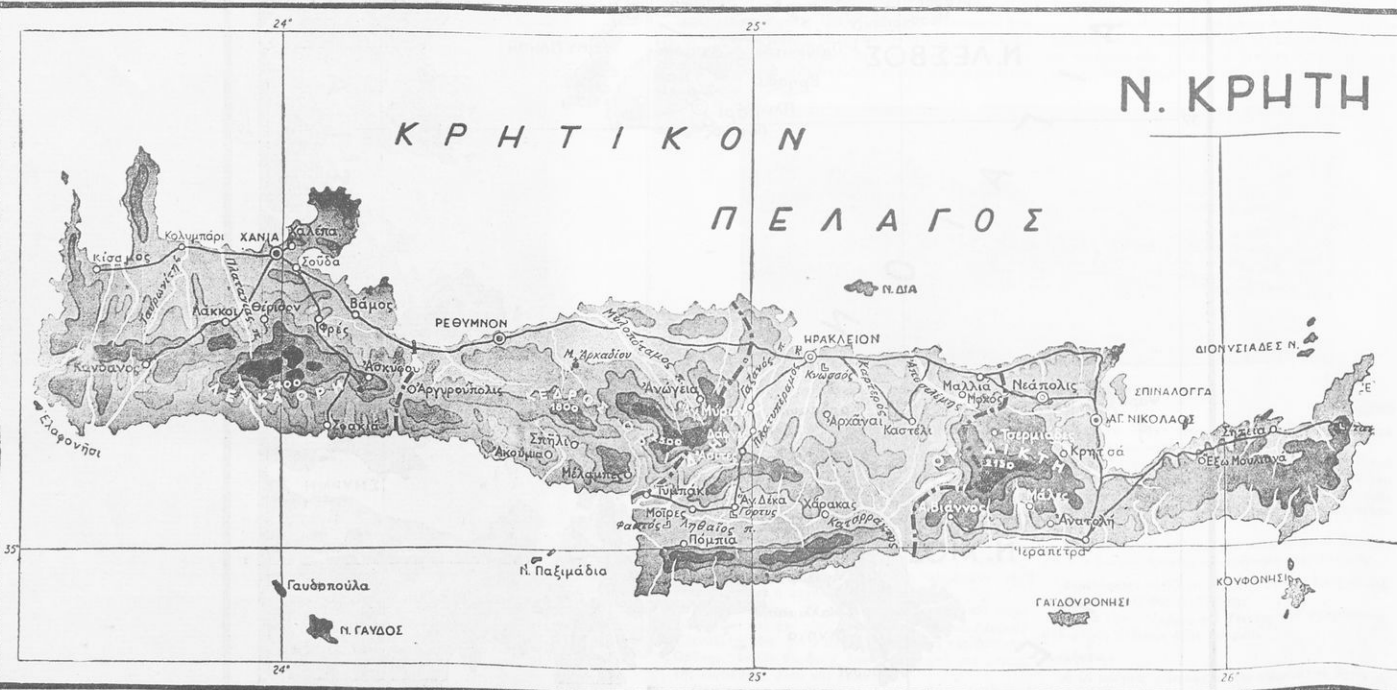
ΛΕΣΒΟΣ ΧΙΟΣ ΣΑΜΟΣ

Παραγωγή από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ν. ΚΡΗΤΗ

ΚΡΗΤΙΚΟΝ

ΠΕΛΑΓΟΣ

ΛΕΣΒΟΣ, ΧΙΟΣ, ΣΑΜΟΣ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Η γεωγραφική αυτή περιοχή αποτελείται από τα νησιά Λέσβο, Λήμνο, Χίο, Ψαρά, Σάμο, Ίκαρία και Φούρνο, που βρίσκονται στην περιοχή του ανατολικού Αιγαίου Πελάγους. Τα νησιά αυτά έχουν έκταση 3767 τετρ. χιλιόμετρα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Νησιά	Έκταση
Λέσβος	1614
Λήμνος	477
Χίος	358
Ψαρά	41
Σάμος	491
Ίκαρία	257
Φούρνο	29

Όρη. Το νησί Λέσβος έχει αρκετά βουνά, όλα όμως είναι χαμηλά. Τα σπουδαιότερα από αυτά είναι: ο **Διπέτμνος** με ύψος 840 μέτρα, ο **Όλυμπος** με 940, ή **Αμαλή** με 540.

Στη **Χίο** τα σπουδαιότερα όρη είναι: το **Πελαίο** με ύψος 1720 μέτρα και ο **Αίπος** με 900.

Στη **Σάμο** τα σπουδαιότερα όρη είναι: ο **Κερκετέης** με ύψος 1500 μέτρα και το **Αιπέλου** με 1140.

Η **Ίκαρία** έχει ψηλότερο όρος τον **Πράνιο** με 1030 μέτρα ύψος.

Θερμοκρασία και βροχές. Τα νησιά Λέσβος, Χίος και Σάμος βρίσκονται πολύ κοντά στα παράλια της Μικράς Ασίας που είναι σχετικά μεγάλη και θρεννή. Γι' αυτό αν και έχουν υπερ-γύρω θάλασσα, όμως το κλίμα των νησιών αυτών επηρεάζεται πολύ από το πληθίσμα της Μ. Ασίας και είναι ψυχρό. Η μέση θερμοκρασία στα νησιά αυτά είναι +17 βαθμοί περίπου. Είναι δηλ. τα νησιά αυτά τα πιο ψυχρά του Αιγαίου Πελάγους.

Ψηλά όρη τα τρία αυτά νησιά δεν έχουν. Έπομένως δεν μπορούν να κρατούν πολλούς ύδατους και να έχουν άφθονο βροχές. Το ύψος της βροχής που πέφτει δύο το χρόνο στα νησιά αυτά δεν περνά τους 50 πότους (0,50 μ.).

Ποταμοί και λίμνες. Η έκταση καθενός από τα τρία αυτά νησιά δεν είναι πολύ μεγάλη, ούτε τα βουνά των είναι ύψηλα. Έπομένως στα νησιά αυτά δεν μπορούν να υπάρχουν ποταμοί. Τα νερά των βροχών σχηματίζουν χειμάρρους, που το καλοκαίρι δεν έχουν νερό. Ούτε και αξιόλογες λίμνες υπάρχουν σ' αυτά.

Έδαφος. Τα νησιά αυτά και ιδίως τα τρία μεγαλύτερα, Λέσβος, Χίος και Σάμος, δεν έχουν μεγάλα όρη. Έχουν όμως πολλά ύψηματα που το ύψος των

είναι μεταξύ 600 και 1000 μέτρων και γι' αυτό το έδαφος των χαρακτηρίζεται κενό. Στα παράλια μόνο σχηματίζονται μικρές οβιές εδάφους.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στη Λέσβο καλλιεργούνται 125.000 στρέμματα γης και παράγουν λάδι, έλιες, καπνό, σιτηρά, λαχανικά, φρούτα και ξηρούς καρπούς που η αξία τους φθάνει τα 525 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Από το ποσό αυτό τα 400 εκατομ. είναι η αξία του λαδιού και τα 100 εκ. του καπνού.

Στη Χίο καλλιεργούνται 70 χιλ. στρέμματα γης, όπου παράγονται λάδι, καπνός, μασιχά, έσπεριδοειδή (λεμόνια, πορτοκάλια, μανταρίνια) και ξηροί καρποί αξίας 125 εκατομμυρίων δραχμών.

Στη Σάμο και στην Ίκαρία παράγονται έλεκτο κρασί, λάδι και λίγα σιτηρά σε έκταση 100 χιλιάδ. στρέμματα καλλιεργημένης γης. Η αξία των προϊόντων των νησιών αυτών φθάνει τα 200 εκατομ. προπολεμικές δραχμές. Στα μικρότερα νησιά ή καλλιεργημένη έκταση είναι μικρότερη και τα προϊόντα λιγώτερα.

Κτηνοτροφικά. Είς τη Λέσβο τρέφονται 50 χιλ. βόδια, 60 χιλ. άλογα, μουλάρια και γαϊδούρια, και 50 χιλ. αιγοπρόβατα. Στη Χίο 20 χιλ. βόδια, 25 χιλ. άλογα, μουλάρια και γαϊδούρια, και 15 χιλ. αιγοπρόβατα. Στη Σάμο 10 χιλ. βόδια, 5 χιλ. άλογα, μουλάρια και γαϊδούρια και 40 χιλ. πουλερικά. Στα άλλα μικρότερα νησιά τρέφονται από όλα αυτά τα ζώα, αλλά πολύ λιγώτερα. Το εισόδημα των ζώων αυτών φθάνει κάθε χρόνο τα 700 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Βιομηχανικά. Στη Λέσβο λειτουργούν πολλά εργοστάσια που ασχολούνται με την κατεργασία του λαδιού και των προϊόντων του (έλαιουργεία, σαπωνοποιεία), βυροδεψεία, καπνεργοστάσια και άλευρόμυλοι. Η αξία των βιομηχανικών προϊόντων της Λέσβος φθάνει κάθε χρόνο τα 700 εκατομ. δραχμές.

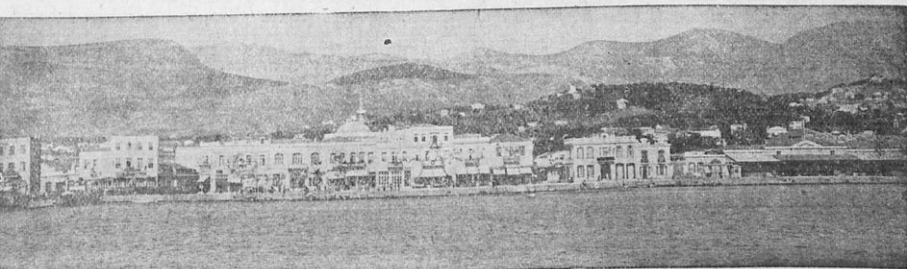
Στη Χίο λειτουργούν βυροδεψεία, ύφαντουργεία, έλαιουργεία και άλευρόμυλοι.

Έπισης η βιομηχανία της Σάμου αποτελείται από έλαιουργεία, βυροδεψεία, σαπωνοποιεία και άλευρομύλους. Τα βιομηχανικά προϊόντα της Χίου και της Σάμος φθάνουν κάθε χρόνο τα 200 εκατομ. δραχμές.

Άλιευτικά, θασικά και όρνικα. Από το ψάρεμα, τα δάση, από το λευκόλιθο της Λέσβος και από τα λουτρά των τα τρία αυτά νησιά έχουν κάθε χρόνο εισόδημα 50 εκατ. δραχμών περίπου.

Γενικά το εισόδημα των τριών αυτών νησιών φθάνει κάθε χρόνο τα 2.500 εκατομ. δραχμές.

Έμπόριο. Η Λέσβος εάγει λάδι, καπνό, σαπωνία, δέρματα και άλλα, που έχουν αξία 600 εκατομ. και

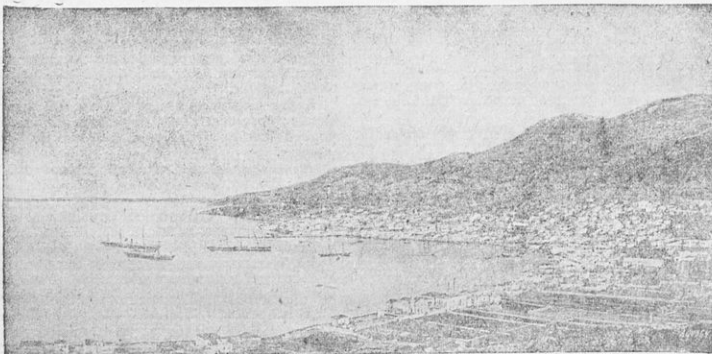

εισάγει άλευρα, ρύζι, καφέ, ζάχαρη, φάρμακα, οφάρμακα και άλλα είδη, που έχουν την ίδια αξία με τα εξαγόμενα προϊόντα.

Η Χίος εξάγει λάδι, καπνό, μαστίχα και δερμάτια σε μικρότερες ποσότητες από τη Λέσβο και εισάγει άλευρα, φάρμακα, άποικιακά και άλλα. Το εισαγωγικό και εξαγωγικό έμποριο της Χίου φθάει κάθε χρόνο τα 150 εκατομ. προπολεμικές δραχμές, άλλη τόση δέ είναι ή αξία και του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου της Σάμου και της Ίκαρίας.

Συγκοινωνία. Στα νησιά αυτά του Αιγαίου Πελάγους δέν λειτουργούν σιδηρόδρομοι, έπειδή ή έκταση των είναι μικρή. Μόνο άμαξιτοί δρόμοι υπάρχουν. Το μήκος των δρόμων αυτών είναι στη Λέσβο 500 χλμ., στη Χίο 150 και στη Σάμο 130. Έχουν όμως πυκνή θαλασσίνη συγκοινωνία με τα άλλα λιμάνια της Έλλάδος και ιδίως με τόν Πειραιά, με άτμόπλοια, βενζινοκίνητα και ίστιοφόρα καΐκια.

Άσχολιές τών κατοίκων. Οι εργαζόμενοι κάτοικοι

Ή Σάμος.

των νησιών αυτών φθάνουν τις 100 χιλ., από τούς έποικους οι περισσότεροι άσχολούνται με τη γεωργία, τη βιομηχανία, το έμποριο και τις συγκοινωνίες, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Έπαγγέλματα	Λέσθος	Χίος	Σάμος	Σύνολο
Γεωργία	14.000	13.000	14.000	41.000
Βιομηχανία	11.000	4.000	6.000	21.000
Έμποριο	6.000	2.800	1.200	10.000
Μεταφ. Συγκοινωνία	1.000	2.500	1.500	6.000
Άλλα επαγγέλματα	—	—	—	13.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Τά νησιά Λέσθος, Χίος και Σάμος μαζί με τά μικρότερα που βρίσκονται στην ίδια περιοχή έχουν 325 χιλ. κατοίκους και άποτελούν τούς νομούς: Λέσθος, Χίος και Σάμου.

1. Νομός Λέσθος. Ο νομός έχει έκταση 2138 τετρ. χιλμ. και 170 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δέ σε τέσσερις έπαρχίες: Μυτιλήνης, Μηθύμνης, Πλωμαρίου και Αίμου.

Έπαρχία Μυτιλήνης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι ή Μυτιλήνη. Η πόλη αυτή έχει μεγάλη βιομηχανική και έμπορική κίνηση. Έχει εργοστάσια έλαιουργίας, σαπωνοποιίας, ποτοποιίας και βυροβελίας. Το εξαγωγικό της έμποριο έχει αξία 200 εκατομ. και άλλες τόσες τού εισαγωγικό. Είναι έδρα νομαρχείας και άλλων δημοσίων άρχων και έχει 30 χιλ. κατοίκους.

Αξιόλογες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι: ο Άγιάσος, με 6 χιλ. κατοίκους, ή Θερμή (1600), ο Μανδακιός (3000), ή Μόρια (2500), ή Πολύγυτος (8000) και ή Σκόπελος (4000).

Έπαρχία Μηθύμνης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας

είναι ή Μηθύμνα με 1500 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι: ή Άγία Παρασκευή με 1500 κατοίκους, ή Έρσός (3200), ή Καλλονή (3700), ή Σιώνη (2400), ή Άγκισσα (3200), ο Μπούσπος (2100), ή Φιλία (2000).

Έπαρχία Πλωμαρίου. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι τού Πλωμαρίου με 7000 κατοίκους. Άλλη κομποπόλη είναι ή Βρυσά με 2000 κατοίκους.

Έπαρχία Αίμου. Την έπαρχία αυτή την εξετάσαμε μαζί με τή Δυτική Θράκη.

2. Νομός Χίου. Ο νομός αυτός έχει έκταση 918 τετρ. χιλμ. και 80 χιλ. κατοίκους, άποτελεί δέ και μία μόνο έπαρχία, της Χίου. Στην έπαρχία αυτή περιλαμβάνεται και τού μικρό νησί Ψαρά.

Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι ή Χίος. Βρίσκεται στο άνατολικό μέρος τού νησιού και έχει άραίο τεχνητό λιμάνι, ένώνεται δέ με τις κομποπόλεις που βρίσκονται στο έσωτερικό τού νησιού με άμαξιτούς δρόμους.

Όλόκληρο τού εισαγωγικό και εξαγωγικό έμποριο τού νησιού γίνεται από τού λιμάνι της Χίου.

Η πόλη καταστράφηκε τού 1881 από σεισμούς και αναχτίστηκε. Γι' αυτό στολίτικες με άραιες οικοδομές, με προκυμαία, με πολλά φιλανθρωπικά ίδρύματα, με άραία σχολικά κτίρια και με τή βιβλιοθήκη Κοραή. Είναι έδρα τού νομαρχείας και άλλων δημοσίων άρχων, έχει δέ 27 χιλ. κατοίκους.

Οι σπουδαιότερες κομποπόλεις της έπαρχίας και τού νομού είναι: ο Άγιος Γεώργιος με 2 χιλ. κατοίκους, ή Βολισμός (1600), ο Βρονιάδες (1500), ή Καλλιμασιά (2000), τού Καρδάμυλα (5000), ή Λαγκάδα (1100), τού Νένθα (1700), οι Οινόυσις (5000), τού Πυργί (2500), τού Ψαρά (1000).

3. Νομός Σάμου. Ο νομός Σάμου έχει έκταση 791 τετρ. χιλμ. και 75 χιλ. κατοίκους, άποτελείται δέ από δύο έπαρχίες: Σάμου και Ίκαρίας.

Έπαρχία Σάμου. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι τού Βαθύ. Η πόλη αυτή άποτελείται κυρίως από δύο πόλεις: τού Άνω Βαθύ και τού Κάτω Βαθύ. Το Κάτω Βαθύ λέγεται Λιμνη Βαθίου. Η κυρία πόλη όμως είναι τού Κάτω Βαθύ, όπου έδρα είναι τού νομαρχείας και οι άλλες δημόσιες άρχες και έχει 10 χιλ. κατοίκους, ένδ τού Άνω Βαθύ έχει μόνο 6500. Και οι δύο όμως πόλεις είναι γνωστότερες με ένα όνομα: Βαθύ.

Αξιόλογες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι: οι Βουλιώτες με 1500 κατοίκους, ο Μαραθόδικμος (3500), οι Μυτιληνοί (6000), τού Νέο Καρλόβασι (5500), ο Πύργος (1700), οι Σπαθαράιοι (1300), τού Τριγάνι (3000), ή Χώρα (2300), οι Φούδριοι (850).

Έπαρχία Ίκαρίας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι: ο Άγιος Εήρωνος με 1000 κατοίκους και κομποπόλη ο Εύδηλος με 800.

Ίστορία τών νησιών Λέσθος, Χίου και Σάμου. α)

Ψηφιοποιήθηκε από τού Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΙ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όση, έκταση και πληθυσμός. Οι *Κυκλάδες* βρίσκονται στο νοτιοανατολικό μέρος της 'Ελλάδος, ή δέ έκτασή των υπολογίζεται σε 2580 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Στην παρακάτω πίνακα φαίνεται ή έκταση κάθε νησιού:

* Έκταση σε τ.χλμ.

Νησιά	130
Άουρος	47
Ανάφη	400
Άνδρος	45
Αντίπαρος	91
Θήρα (Σαντορίνη)	105
Ίος	103
Κέα (Τζιά)	33
Κίμωλος	86
Κόθνος	160
Μήλος	90
Μίκonos	450
Νάξος	210
Πάρος	78
Σέριφος	40
Σίκανος	90
Σίφνος	90
Σύδρος	195
Τήνος	45
Φολέγανδρος	2480
Τό όλον	2480

Στήν έκταση αυτή πρέπει να προσθέσουμε και τήν έκταση της *Μικρής* και *Μεγάλης Δήλου*, τής *Γυάρου* και διαφόρων άλλων μικρών άκατοικητων νησιών, που υπολογίζεται σε 100 περίπου τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Λέσβος. Οι κάτοικοι τής Λέσβου, από τά παλιά χρόνια, ήταν λαός ναυτικός και πολλές φορές είχαν αποτελέσει ισχυρό ναυτικό κράτος. Όταν υποτάχθηκε ή 'Ελλάδα στους Τούρκους υποτάχθηκε και ή Λέσβος και έλευθερώθηκε τό 1912. Η Λέσβος ήταν πατρίδα του *Παιτακού*, που ήταν ένας από τους έφτά σοφούς τής 'Αρχαίας 'Ελλάδος.

β) **Χίος.** Καί οι κάτοικοι τής Χίου ήταν λαός ναυτικός και είχαν άρκετή δύναμη στό παλιά χρόνια. Τό 1565 ή Χίος υποτάχθηκε στους Τούρκους και επαναστάτησε τό 1822, όποτε έπαθε μεγάλες καταστροφές. Τό Νοέμβριο του 1912 ο 'Ελληνικός στόλος κατέλαβε τή Χίο και τήν έλευθερώσε από τόν τουρκικό ζυγό. Λένε πως ή Χίος είναι πατρίδα του μεγαλύτερου ποιητή τής αρχαίας 'Ελλάδος, του *Όμηρου*. Στή Χίο γεννήθηκε και ο *Αδαμάντιος Κοραής* και ο έθνικός εοργεργής *Ανδρέας Συγγρός*.

γ) **Ψαρά.** Είναι ένα μικρό νησί που οι κάτοικοί του ήταν από άνεκαθεν ναυτικοί. Κατά τό 1821 είχαν μεγάλο στόλο, ο όποιος έβοήθησε πολύ τήν επανάσταση και τήν άπελευθέρωση τής 'Ελλάδος. Οι Τούρκοι τότε κατέστρεψαν τελείως τό νησί. Τό 1912 έλευθερώθηκε από τους Τούρκους.

δ) **Σάμος.** Η Σάμος υπήρξε από τήν αρχαία εποχή ισχυρό ναυτικό κράτος με μεγάλη δύναμη και έβοήθη σε πολύ τούς άλλους 'Ελληνες τούς πολέμους εναντίον τών Περσών. Κατά τό 1821 οι Σαμιότες επαναστάτησαν εναντίον τών Τούρκων. Δέν κατόρθωσαν όμως να έλευθερωθούν, ανάγκασαν όμως τήν Τουρκία να άναγνωρίσει τή Σάμο *ανεξάρτητη ηγεμονία* που πλήρως μόνο φόρο στό Τουρκικό κράτος. Τό 1912 ή Σάμος έλευθερώθηκε μαζί με τά άλλα νησιά του Αιγαίου από τόν τουρκικό ζυγό.

Σημειώσεις. Ο χάρτης τών νησιών Λέσβου, Χίου, και Σάμου έγινε με κλίμακα 1 προς 711.000 (1 : 711000).

β) Η Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ψαρά, Ίκαρια κλπ. λέγονται με ένα όνομα και *Ανατολικές Σποράδες*.

γ) Στό χάρτη τής Λέσβου σημειώνεται ή πόλη *Ποταμός*. Αυτή είναι ή παλιά όνομασία του Πλωμαριού.

Όρη. Τό Αιγαίο Πέλαγος στό πανάρχαια χρόνια ήταν ξηρά, που έβυθίστηκε από σεισμούς και οικηπάστηκε από τή θάλασσα, έμειναν δέ μόνο οι κορυφές τών βουνών έξω από τό νερό και αποτέλεσαν τά σημερινά νησιά τών Κυκλάδων. Γι' αυτό τά και νησιά έχουν μεν έδαφος όρεινό, άλλα δέν έχουν ψηλά βουνά. Μόνο ή Νάξος που είναι και τό μεγαλύτερο νησί έχει δύο ψηλά σχετικώς βουνά, τό *Λόϊον (ή Ζή)* με ύψος 1000 μέτρων και τήν *Κόρωνο* με 950. Έπίσης στήν Άνδρο υπάρχει τό βουνό *Πέταλο Κουβάρα*, και στή Πάρο ή *Μαζερησα*. Στά άλλα νησιά τά όψώματα είναι χαμηλά.

Θερμοκρασίες και δροχές. Οι Κυκλάδες βρίσκονται κατά τό νοτιοανατολικό μέρος τής 'Ελλάδος, όπου φυσούν συνήθως νότιοι άνεμοι και πολύ σπάνια χιονίζει. Γι' αυτό τό τμήμα αυτό τής πατρίδος μας είναι ζεστό. Στήν Άνδρο ή μέση θερμοκρασία είναι +18°, στή Σύρο +19° και στή Νάξο +19,5.

Οι νότιοι άνεμοι που φυσούν στις Κυκλάδες έρχονται από τήν άνοιχτή θάλασσα και είναι φορτωμένοι ύδρατμούς. Οι ύδρατμοί αυτοί κρύνονται και μεταβάλλονται σε βροχές. Τό ύψος τής βροχής σε όλες τις Κυκλάδες φθάει περίπου τούς 68 πόντους (0,68 μ.). Άν είχαν ψιλότερα βουνά ή άν ή έκταση τής ξηράς τών νησιών ήταν μεγαλύτερη και οι βροχές θά ήταν άφθονώτερες. Τό ύψος τής βροχής στό διάφορα νησιά είναι τό εξής: Στήν Άνδρο 79 πόντοι, στή Σύρο 65, στή Νάξο 63, στή Θήρα 64. Άνάλογο είναι και στό άλλα μικρότερα νησιά, όπως επίσης άνάλογο είναι και ή ύγρασία.

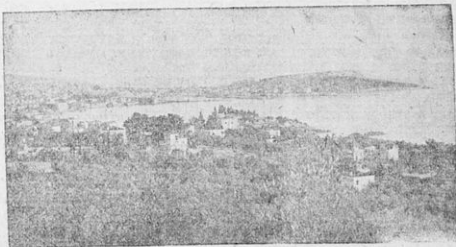
Ποταμοί, λίμνες, έλη. Οι Κυκλάδες είναι μικρά νησιά, με μικρή έκταση και χαμηλά βουνά. Έπομένως ποταμοί έχει δέν μπορούν να σχηματισθούν. Μόνο χειμάρροι υπάρχουν που κατεβάζουν άφθονα και όρημπι-

Έπομένως *Ποταμός* και *Πλωμάρι* είναι τή ίδια πόλη.

δ) Έπίσης ή όνομασία *Άγρών* πού σημειώνεται στό χάρτη τής Λέσβου είναι ή παλιά όνομασία τής σημερινής κομποπόλεως *Καλλονή*.

Άσκήσεις.

α) Μετρήσετε πόσο είναι τό μήκος του κόλπου τής

Μυτιλήνη.—Άποψη του λιμανιού.

Καλλονής και λογαριάσετε (σύμφωνα με τήν κλίμακα) πόσο είναι στην πραγματικότητα τό μήκος αυτό.

β) Μετρήστε και λογαριάστε επίσης σύμφωνα με τήν κλίμακα πόσο είναι τό πλάτος τών πορθμών που χωρίζουν τά τρία νησιά Λέσβου, Χίο και Σάμο από τή Μικρά Άσια.

γ) Ένας μαθητής να όνομάσει τις γεωονήσους τής Λέσβου. Κάθε γεωονήσος παίρνει τό όνομα από τή μεγαλύτερη πόλη ή κομποπόλη τής.

δ) Λογαριάστε πόση είναι ή απόσταση τών λιμανιών τών νησιών Λέσβου, Χίου και Σάμου μεταξύ ταν και' εφθείαν γεωμην.

κά νερά τὸ χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι εἶναι ξερὰ. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο δὲν ὑπάρχουν καὶ λίμνες.

Μόνο στὰ παράλια τῶν νησιῶν, πού ἔχουν μικρὲς πεδινὲς ἐκτάσεις καὶ ἰδίως στὶς ἐκβολὲς τῶν χειμάρρων σχηματίζονται ἔλη.

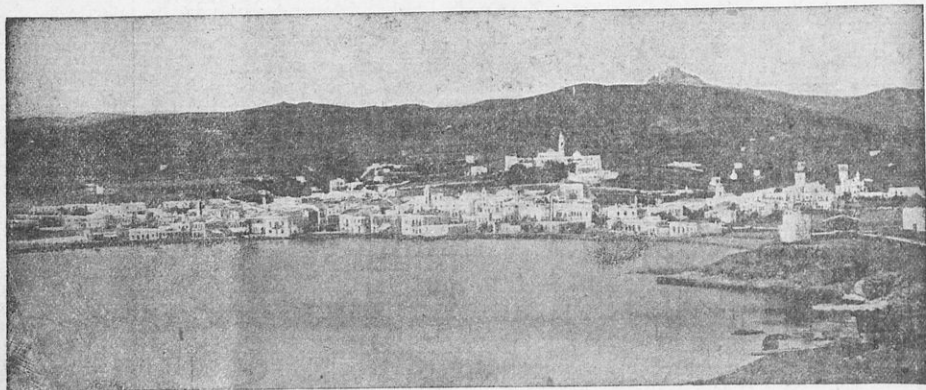
Ἔδαφος. Τὸ ἔδαφος τῶν Κυκλάδων γενικὰ εἶναι ὄρενο. Μόνο στὰ παράλια τῶν μεγαλύτερων νησιῶν σχηματίζονται μικρὲς πεδινὲς ἐκτάσεις καὶ μεταξὺ τῶν ὄψωμάτων σχηματίζονται κοιλάδες.

B'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα καὶ εἰσόδημα. *Γεωργικά.* Στὶς Κυκλάδες καλλιεργούνται σήμερα περί τις 260 χιλ. στρέμματα γῆς, πού παράγουν δημητριακὰ, ἄσπρια, σταφύλια, καπνὸ, ἐσπεριδοειδῆ, λαχανικὰ καὶ ἄλλα εἶδη, πού ἢ ἀξία τῶν φθάνει κάθε χρόνο τὰ 300 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς. Τὸ ἔδαφος, ἐπειδὴ εἶναι ὄρενο, δὲν εἶναι γόνιμο. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῶν νησιῶν εἶναι πολὺ ἐργατικοὶ καὶ μὲ τὴν ἐργασία τοὺς κατορθώνουν νὰ

κυρίως στὸ ἐξωτερικόν. Τὸ εἰσόδημα τῶν Κυκλάδων ἀπὸ τὸ φάρεμα καὶ τὰ σφουγγάρια φθάνει κάθε χρόνο τὰ 10 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς.

Βιομηχανικά. Τὰ νησιά τῶν Κυκλάδων δὲν ἔχουν ἀφθονα γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, γιὰ νὰ ἔχουν καὶ μεγάλαν βιομηχανίαν. Μόνο στὴν Ἐρμούπολιν συγκεντρώνονται πρώτες ὕλες (θήραμα, μαλλί, μπαμπάκι) ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ κατεργάζονται τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια πού ὑπάρχουν ἔκει. Τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια τῆς Ἐρμούπολεως εἶναι περί τὰ 100, εἶναι δὲ αὐτὰ βαμβακοϋργεῖα, πλεκτήρια, βυροθεμεῖα, ποτοποιεῖα, ἀλευρομύλοι, μακαρονοποιεῖα καὶ ἄλλα. Στὴν Ἐρμούπολιν ὑπάρχουν καὶ ἐργοστάσια ὅπου κατασκευάζονται τὰ περιφίμα σιτανιὰ λουκοῦμα, πού ἐξάγονται καὶ σὲ ἄλλες πόλεις. Στὴν Ἐρμούπολιν ὑπάρχει καὶ ναυπηγεῖο. Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς Ἐρμούπολεως ἔχουν κάθε χρόνο ἀξία 250 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς. Μικρὲς βιομηχανίαις ἀλευροποιεῖαι, βυροθεμεῖαι, ποτοποιεῖαι καὶ ἄλλων εἰδῶν, λειτουργοῦν

Ἦθος.—Εἰς τὸ μέσο τῆς εἰκόνας φαίνεται ἡ ἐκκλησία Εὐαγγελίστρια μὲ τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας.

παράγουν ἀρκετὰ προϊόντα ἂν καὶ τὸ ἔδαφος τῶν νησιῶν τῶν εἶναι φτωχόν.

Πτηνοτροφικά. Σὲ ὅλες τῆς Κυκλάδες τρέφονται διάφορα ζῶα, ὄχι ὅμως σὲ κοπάδια μεγάλα. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἐκεῖ κτηνοτρόφοι πού ἔχουν ἀρκετὰ ζῶα, ἰδίως αἰγοπρόβατα. Ἀλλὰ ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια τρέφει στὸ στάβλο τῆς λίγα ζῶα, μικρὰ καὶ μεγάλα. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη *οἰκείατος (οἰκεικῆ)* κτηνοτροφία. Ἐτοὶ τρέφονται στὶς Κυκλάδες 10 χιλ. βόδια, 15 χιλ. ἄλογα, μουλάρια καὶ γαϊδουράκια, 150 χιλ. αἰγοπρόβατα καὶ χοῖροι καὶ 150 χιλ. πουλερικὰ. Τὰ ζῶα αὐτὰ δίνουν κάθε χρόνο εἰσόδημα ἀπὸ κρέας, γάλα, αὐγά, τυρὶ κλπ. πού φθάνει τὰ 200 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς.

Ὀρυκτά. Πολλὰ ἀπὸ τὰ νησιά τῶν Κυκλάδων κλείνουν στὸ ὑπέδαφος τὸν διάφορα ὀρυκτὰ. Καὶ ἀπὸ τὰ ὀρυκτὰ αὐτὰ γίνεται σημαντικὴ ἐξαγωγή. Ἐτοὶ στὴ Νάξο ἐξάγεται οὐρένια (οὐριλίτι), στὴ Σαντορίνη πορσελάνη (Θηραϊκὴ γῆ), στὴ Μίλο βεσάρια, στὴν Κίμωλο κιμωλία, στὴν Ἄνδρο μαγνησιό, στὴ Σέριφο σίδηρο καὶ σὲ ἄλλα νησιά ἄλλα. Ἐπίσης στὴν Κίθωο ὑπάρχουν ἱαματικὰ λουτρά. Ἀπὸ τὰ ὀρυκτὰ προϊόντα τῶν οἱ Κυκλάδες ἔχουν ἕνα εἰσόδημα ἀπὸ 200 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς.

Ἀλιευτικά. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῶν Κυκλάδων ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ψάρεμα καὶ μὲ τὴ σπογγαλίαν (ψάρεμα τῶν σφουγγαριῶν). Τὰ ψάρια πού ψαρεύονται στὶς Κυκλάδες, ἐξοδεύονται στὰ ἴδια τὰ νησιά, πολλὰ ὅμως μεταφέρονται καὶ στὶς ψαγαγορῆς τοῦ Πειραιῶ καὶ τῆς Ἀθήνας. Τὰ σφουγγάρια ὅμως πού ψαρεύονται στὸ Ἁγιοὺ πέλαγος καὶ σὲ ἄλλες θάλασσες, στέλνονται εἰς ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ

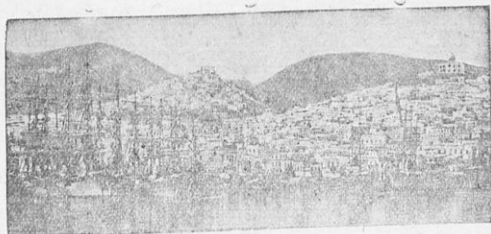
καὶ σὲ ἄλλα νησιά τῶν Κυκλάδων, ὅπως στὴ Νάξο, τὴν Ἄνδρο, τὴν Τήνο καὶ ἄλλα. Τὸ βιομηχανικὸ εἰσόδημα τῶν ἄλλων αὐτῶν νησιῶν φθάνει κάθε χρόνο τὰ 150 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῶν.

Εἰσόδημα ἀπὸ τὴ Ναυτιλία. Τὰ νησιά τῶν Κυκλάδων καὶ ἰδίως ἡ Σῦρος, ἡ Ἄνδρος καὶ ἡ Θήρα ἔχουν πολλὰ πλοία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἰσεπράτταν κάθε χρόνο προπολεμικὰ περί τὰ 1000 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Μετὰ τὶς καταστροφῆς πού ἔπαθαν τὰ πλοία μὰς κατὰ τὸν πόλεμο τὸ εἰσόδημα αὐτὸ εἶναι σήμερα μικρότερο.

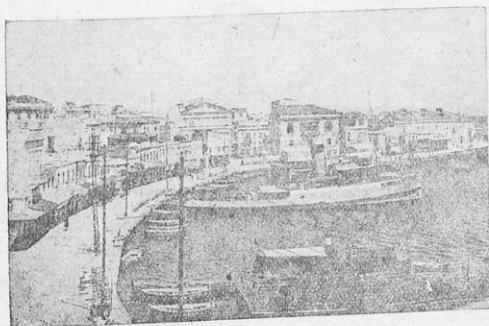
Ἐμπόριο. Ὅλα σχεδὸν τὰ ὀρυκτὰ προϊόντα τῶν Κυκλάδων ἐξάγονται σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἢ στὸ ἐξωτερικόν. Ἐπίσης ἐξάγονται κρασιά τῆς Θήρας καὶ τῆς Πάρου, τυριά καὶ μελιζήρες τῆς Νάξου, λουκοῦμα τῆς Σύρου, φρούτα, ἐσπεριδοειδῆ καὶ λαχανικὰ καὶ πρώτμα προϊόντα, ἐπειδὴ στὰ νησιά αὐτὰ ὄ χειμῶνας εἶναι μέτριος. Τὸ εἰσόδημα τῶν Κυκλάδων ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ φθάνει τὰ 400 ἑκατομμύρια προπολεμικῶν δραχμῶν, ἄλλη τόση δὲ ἀξία ἔχουν καὶ τὰ προϊόντα πού εἰσάγονται δηλ. οἰδηρικὰ, ὑφόρματα, μηχανήματα, φάρμακα, ἀποικιακὰ καὶ ἄλλα.

Συγκοινωνία. Γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν προϊόντων αὐτῶν χρησιμοποιεῖται ἀτιμὸπλοία καὶ ἱστιόφωρα. Ἐπίσης στὰ μεγαλύτερα νησιά ὑπάρχουν ἀματεῖο δρόμοι πού συνδέουν τὰ λιμάνια μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν νησιῶν.

Ἀσολογίαν τῶν κατοίκων. Οἱ ἐργαζόμενοι κάτοικοι τῶν Κυκλάδων φθάνουν περίπου τις 42 χιλ. Ἀσολογῶνται δὲ οἱ περισσότεροι στὴ γεωργίαν, τὴ βιομηχανίαν, τὴ συγκοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριο, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα.

Ἡ Σύρος (Ἐρμούπολις).

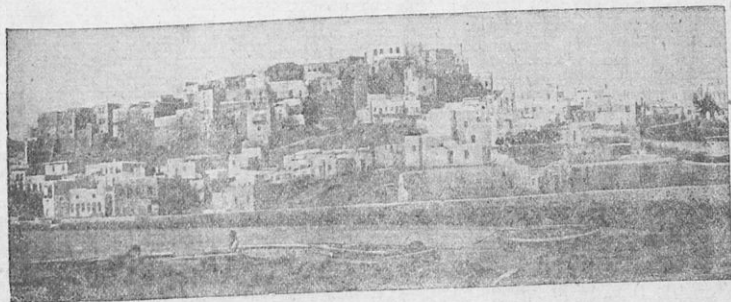
Τὸ λιμάνι τῆς Σύρου.

Τὸ ἠφαιστεῖο τῆς Θήρας.
(Ἡ τελευταία ἔκρηξη τοῦ 1928).

Ἡ Ἄνδρος.

Ἡ Νάξος.—Ἐπάνω εἰς τὸν λόφον εἶναι παλαιὸ Ἐνετικὸ φρούριον.

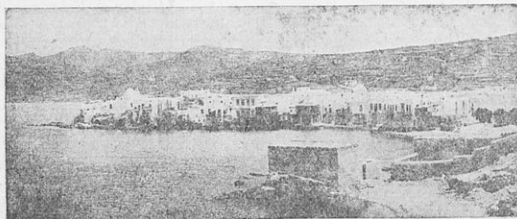
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γεωργία	9.000
Βιομηχανία	8.500
Μεταφορές - Συγκοινωνία	4.600
Εμπόριο	3.000
*Όλα τα άλλα επαγγέλματα	7.070

Γ'—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

«Όλες οι Κυκλάδες αποτελούν ένα νομό, τὸ νομὸ **Κυκλάδων**, ὁ ὅποιος διαίρεται σὲ ὀχτὸ ἐπαρχίες: **Σύρου, Νάξου, Πάρου, Ἀνδρου, Τήνου, Θήρας, Κέας** καὶ **Μήλου**.

1. **Ἐπαρχία Σύρου**, Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Σύρου καὶ τὸ νομὸς Κυκλάδων εἶναι ἡ **Ἐρμιόπολη**. Εἶναι χτισμένη στὴν ἀνωκλιτικὴ παραλία τοῦ νηιοῦ, ἔχει ὄρατο καὶ ἀσφαλτομένο λιμάνι καὶ ἐνδύεται μὲ ἀμειψιτὸς δρόμους μὲ τὰς κωποπόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ

Ἡ Μύκονος.

τοῦ νηιοῦ. Ἐχει ζοφερὴ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνηση. Οἱ δρόμοι τῆς εἶναι ὄρατοι, ἄλλοι ἀσφαλτοστρωμένοι καὶ ἄλλοι στρωμένοι μὲ πλάκες. Ἐχει ἐπίσης ὄρατες πλατεῖες καὶ μεγάλες οἰκοδομίες, ὅπως τὰ δικαστήρια, τὸ ἀμερικανικὸ ὄρφανοτροφεῖο κ.ά. Στὴν μεγάλη πλατεῖα τῆς Σύρου βρίσκεται ὁ ἀνδριάντας τοῦ Μισοῦλη. Ἀπὸ τὴ Σύρον περνοῦν ὅλα τὰ πλοῖα ποῦ ἐκτελοῦν τὴ συγκοινωνία τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας.

Ἡ Ἐρμιόπολη εἶναι ἔδρα τοῦ Νομάρχου, ἔχει πρωτοδικεῖο καὶ Ἐφετεῖο καὶ ἄλλες δημόσιες ἀρχές. Ἀξιόλογη κωμόπολη εἶναι ἡ **Ἐπάνω Σύρα** μὲ 2 χιλ. κατοίκους.

Στὴν ἐπαρχία ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸ νησί **Μύκονος** μὲ 1800 κατοίκους. Κοντὰ στὴ Μύκονο ὑπάρχουν καὶ τὰ νησιά **Μικρὴ** καὶ **Μεγάλη Ἀηλος**, περιφημὲς γιὰ τὸ ναῦ τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Ἀρτέμιδας ποῦ ὑπῆρχεν ἐκεῖ. Οἱ κάτοικοι τῶν δυοῦ αὐτῶν μικρῶν νησιῶν φθάνουν τοῖς 150 καὶ εἶναι κυρίως βοσκοί.

2. **Ἐπαρχία Νάξου**. Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί **Νάξο** καὶ ἔχει πρωτεύουσα τὴν ὁμώνυμη κωμόπολη μὲ 2.500 κατοίκους. Εἶναι χτισμένη στὴ βορειοδυτικὴ παραλία τοῦ νηιοῦ καὶ συγκοινωνεῖ μὲ τὸ ἐσωτερικὸ του μὲ ἀμειψιτὸ δρόμο. Σ' ἓνα μικρὸ νησάκι τοῦ λιμανιοῦ ὠσόνται τὰ ἔρειπια ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Διονύσου.

* Ἄλλες κωποπόλεις εἶναι ἡ **Ἀπειρανθός**, ἡ **Κωμιακή**, τὸ **Φιλίδι**, ἡ **Κόρωνος**, ἡ **Τριτάσιος**, τὸ **Χαλκί**.

Ἐπαρχία Πάρου. Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ νησιά **Πάρο** καὶ **Ἀντίπαρο**. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Παροικία** μὲ 2500 κατοίκους, κωποπόλεις δὲ ἡ **Νάουσα**, ἡ **Ἀπέης**, καὶ ὁ **Ταυρίδιος**. Στὴν Πάρο ὑπάρχει καὶ ὁ περιφημὸς ναὸς τῆς **Ἐκκοτυπακλιανῆς**.

Ἡ **Ἀντίπαρος** ἔχει ἓνα χωριὸ μόνον μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ 700 κατοίκους.

4. **Ἐπαρχία Ἀνδρου**. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί Ἀνδρό. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ κωμόπολη **Ἀνδρός**. Ἡ Ἀνδρός ἔχει γυμνάσιο, ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο, ὄρφανοτροφεῖο, γυροκομεῖο, νοσοκομεῖο κ.ά. Ἰβρίτσια. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν γίνῃ μὲ δωρεὰς τῶν **Ἐρμιολιτῶν** τῆς Ἀνδρου.

* Ἄλλα ἀξιόλογα χωριά τῆς Ἀνδρου εἶναι ἡ **Ἀμόλεχος**, ἡ **Ἄρνη**, τὸ **Γαύρειο**, τὸ **Κόρθι**, τὸ **Μπατοῖ**.

5. **Ἐπαρχία Τήνου**. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί Τήνο καὶ πρωτεύουσα τῆς εἶναι ἡ κωμόπολη **Τήνος**. Στὸ νησί αὐτὸ ὑπάρχει ὁ περιφημὸς ναὸς τῆς **Ἐυαγγελίας**

Ματριάς τῆς Τήνου, ὅπου μαζεύονται χιλιάδες προσκυνητὲς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος στὶς 25 Μαρτίου καὶ στὶς 15 Αὐγούστου. Μὲ τὰ εἰσοδήματα τοῦ ναοῦ γίνονται πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ σπουδαῖον φτωχὸν νοεὶ τῆς Τήνου ποῦ παραιοῦσάντων μεγάλη πρόοδος τὰ γράμματα.

Στὸ λιμάνι τῆς Τήνου στὶς 15 Αὐγούστου 1940 ἐτορπύλλισαν οἱ Ἴταλοι τὸ πολεμικὸ μας **Ἐλλη**.

* Ἀξιόλογα χωριά τῆς Τήνου εἶναι ὁ **Πάνομος**, ὁ **Πύργος**, ἡ **Σινιή**, ἡ **Καρδιανή**, ἡ **Κοῦμη**.

6. **Ἐπαρχία Θήρας**. Στὴν ἐπαρχία Θήρας ἀνήκουν τὰ νησιά **Σαντορίνη**, **Θηρασία**, **Τος**, **Ἀμοργός** καὶ **Ἀνάφη** καὶ μερικὰ ἄλλα μικρότερα καὶ ἀσημάντα.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ χωριὸ **Φηρά**. Ἡ Σαντορίνη δὲν ἔχει νερά, γι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἔχουν δεξαμενὲς ὅπου ἀποθηκεῖται τὸ νερὸ τῆς βροχῆς γιὰ

νὰ ἔχουν ὅλο τὸ χρόνο.

Στὴ Σαντορίνη ὑπάρχει καὶ **ἐνεργὸ ὑποθαλάσσιο ἠφραῖσιον**, ποῦ συχνὰ βγάζει καπνοῦς, στάχτες καὶ λάβα· τότε τὰ νερά τῆς θαλάσσης κολλάζουν καὶ ἀχνίζουν σὰν ἓνα πελώριο καζάνι ποῦ βράζει.

* Ἀξιόλογα χωριά τῆς ἐπαρχίας εἶναι: στὴ **Θήρα** τὰ χωριά **Μεσσαρία**, **Πύργος**, **Ἐμποροῖ** καὶ **Οἶα**. Στὴ **Θηρασίᾳ** ὁ **Μαυροῦς**, στὴν **Το** ἡ **Τος** (Νιό), στὴν **Ἀμοργὸ** ἡ **Λαγκαθα**.

7. **Ἐπαρχία Κέας**. Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ περιλαμβάνει τὰ νησιά **Κέα**, **Κύθνο** καὶ **Σέριφο**. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Κέα**, μὲ 3500 κατοίκους.

* Ἀξιόλογα χωριά τῆς ἐπαρχίας εἶναι: στὴν **Κύθνο** ἡ **Κύθνος** (Θερμιά), ἡ **Ληρονίδα** καὶ τὰ **Λουτρά**. Στὴ **Σέριφο** ἡ **Σέριφος**.

8. **Ἐπαρχία Μήλου**. Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ περιλαμβάνει τὰ νησιά **Μήλο**, **Σίφνο**, **Κίμωλο**, **Σίμνο** καὶ **Φολέγανδρο**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Μήλος** (Πλάκα).

* Ἄλλα χωριά εἶναι ὁ **Ἀδάσις** καὶ ὁ **Τριβοῦσολος**.

Στὴ Σίφνο ἀξιόλογο χωριὸ εἶναι ἡ **Ἀπολλωνία**, καὶ στὰ ἄλλα νησιά τὸ σπουδαιότερο χωριὸ ἔχει τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὸ νησί.

Ἱστορία τῶν Κυκλάδων. Στὴν πολὺ ἀρχαία ἐποχὴ φαίνεται πὺς οἱ Κυκλάδες ἦσαν ὑποταγμένες στὸ βασιλεῖα τῆς Κρήτης Μίνωα. Ἀργότερα ὑποτάχθηκαν στοὺς Πέρσας καὶ ἐλευθερώθηκαν ὕστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνος.

* Ὅταν ἡ Ἑλλάδα ὑποτάχθηκε στοὺς Ρωμαίους καὶ οἱ Κυκλάδες ἔπασαν ἀπὸ χεῖρα τῶν κατακτητῶν. Τὸ 1204 οἱ Κυκλάδες ὑποτάχθηκαν στοὺς Φράγκους καὶ ἀργότερα στοὺς Τούρκους.

Τὸ νησί **Ἄηλος** στὴν ἀρχαιότητα ἦταν ὀνομαστό, γιὰτι ἐκεῖ πτευσαν οἱ ἀρχαῖοι πὺς γεννήθηκαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Ἀρτέμιδα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἄλλα νησιά σχηματίζουν ἓνα κύκλω, ἄς ποῦμε, γύρω ἀπὸ τὴν ἄηλο ὀνομασθῶσαν Κυκλάδες.

Σημείωση: α) ὁ Χάρτης τῶν Κυκλάδων ἔσινε μὲ κλίμακα 1 πρὸς 680.000 (1 : 680.000).

Ἀσκήσεις:

α) Ἐνας μαθητὴς νὰ δειξῇ τὰ λιμάνια τῶν Κυκλάδων καὶ νὰ τὰ ὀνομάσῃ.

β) Οἱ μαθητὲς νὰ κρίνουν καταλόγους τῶν νησιῶν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο καὶ μικρότερο καὶ ἀντιθέτα.

γ) Μὲ βάση τὴν κλίμακα νὰ μετρήσουν οἱ μαθητὲς τὴς ἀποστάσεις μετὰ τῶν διαφόρων νησιῶν καὶ νὰ βροῦν ποσὲς εἶναι οἱ ἀποστάσεις αὐτὲς στὴν πραγματικότητα.

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑ

A'—ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση, έκταση και πληθυσμός. Τα Δωδεκάνησα ή Δωδεκάνησος, βρίσκονται προς το νοτιοανατολικότερο μέρος της Ελλάδος, μεταξύ Κρήτης και Μικράς Ασίας. Έχουν έκταση 2614 τετραγωνικά χιλιόμετρα και 150 χιλιάδες κατοίκους περίπου.

Τα νησιά αυτά έπληραν το δνομα Δωδεκάνησα από τα 12 μεγαλύτερα και σπουδαιότερα, γιατί όλα τα νησιά της περιοχής αυτής είναι πολύ περισσότερα.

Τα μεγαλύτερα νησιά είναι κατά σειρά τα έξης:

όσημ βγαίνει στην Κάρπαθο, μάρμαρο στη Ρόδο, γύψος στην Κάρπαθο. Θερμά λαματικά λουτρά υπάρχουν στη Νίσυρο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Τα Δωδεκάνησα αποτελούν σήμερα τη Γενική Διοίκηση Δωδεκάνησου, δηλ. τα διοικεί Γενικός Διοικητής διορισμένος από την Έλληνική Κυβέρνηση. Νομοί και επαρχίες δέν έχουν καθορισθή ακόμα.

Τα νησιά της Δωδεκανήσου κατά σειρά από το

Ρόδος, Κως, Κάρπαθος, Αισυπάλαια, Κάλυμνος, Σύμη, Νίσυρος, Κάσος, Λέρος, Πάτινος, Τήλος και Χάλκη, λέγονται δε με άλλο δνομα και **Νότιες Σποράδες.**

Όρη. Όπως οι Κυκλάδες, έτσι και τα Δωδεκάνησα είναι οι κορυφές τών όρέων μίας μεγάλης στενής, που πριν από πολλές χιλιάδες χρόνια εβυθίστηκε σκεπάστηκε από τη θάλασσα, ενώ οι ψηλές κορυφές τών βουνών έμειναν έξω από το νερό και εσχηματίσαν τα νησιά. Γι' αυτό και τα νησιά αυτά έχουν εδαφος όρεινο, όχι όμως και ψηλά βουνά. Το ψηλότερο όρος είναι ο **Ατάβυρος** της Ρόδου με ύψος 1240 μέτρα.

Θερμοκρασίες, βροχές, ποταμοί. Όπως και στις Κυκλάδες ή θερμοκρασία τών νησιών αυτών είναι κανονική και οι βροχές σχετικά σημαντικές. Ποταμοί όμως δέν σχηματίζονται, επειδή άκριβώς τα νησιά είναι μικρά.

Προϊόντα, εισόδημα και άσχολίες τών κατοίκων. Σχετικά με το εισόδημα και τις άσχολίες τών κατοίκων δέν έχουμε άκριβη στοιχεία, γιατί τα νησιά αυτά μέχρι το 1945 βρισκόνταν στην έξουσία τών Ιταλών. Όσα για τα προϊόντα των είναι άνάλογα με τα προϊόντα τών Κυκλάδων.

Οι κάτοικοι των άσכולόνταν στη γεωργία, την κτηνοτροφία, το έμποριο, την άλιεία και την άλιεία τών σφυγγαριών. Επίσης από έπεδαφος τών νησιών υπάρχουν άρκετά μεταλλεύματα.

βόρεια προς το νότο είναι:

1. **Η Πάτινος,** ή νησί του **Ευαγγελιστού Γωάννου του Θεολόγου.** Στο νησί αυτό και στο σπήλαιο που βρίσκεται κοντά στο μοναστήρι του Γωάννου του Θεολόγου, χτισμένο από τόν αυτοκράτορα Άλέξιο Κομνηνό, ο Ευαγγελιστής **Γωάννης** έγραψε την Αποκάλυψη. Έχει έκταση 35 τ. χιλιομ. και πληθυσμό 6000 κατοίκους.

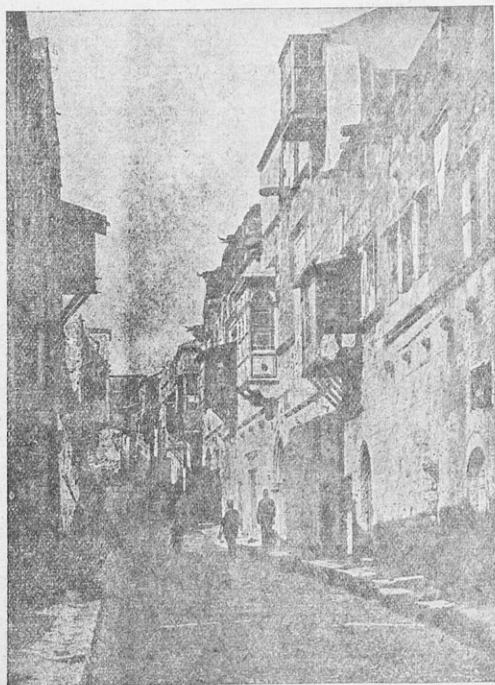
2. **Η Λέρος.** Έχει έκταση 45 τ. χιλιομ. και πληθυσμό 7000 κατοίκους. Άν και πετρώδης είναι εύφορη.

3. **Η Κάλυμνος.** Έχει έκταση 101 τετ. χιλιομ. και πληθυσμό 20.000 κατοίκους. Πρωτεύουσά της είναι ή **Χώρα** με άσφαλέστατο λιμάνι.

4. **Η Κάος,** ή πατρίδα του πατέρα της Ιατρικής Ιπποκράτους, έχει έκταση 280 τετ. χιλιομ. και πληθυσμό 28.000 κατ. που άσכולόνταν στη γεωργία και άμπελοφυγία. Είναι εύφορη και κατάφυτη από δέντρα, κυρίως εσπεριδοειδή. Επίσης έχει πολλά λαματικά νερά θερμά και υπόθερμα. Πρωτεύουσα είναι ή πόλη **Κώς.** Έξω από την πόλη και σε απόσταση 2 χιλιομ. σόζονται τα έρεπια του Άσκληπείου, μεγάλου νοσοκομείου της αρχαιότητας.

5) **Η Νίσυρος** έχει έκταση 42 τ. χιλιομ. και πληθυσμό 5.500 κατ. Έχει ενεργό ήφαιστείο και λαματικά νερά και όρυχεία θειαφίου. Λιμάνι του νησιού είναι το **Μανδράκι.**

6) **Η Ρόδος** έχει έκταση 13 τ. χιλιομ. και πληθυσμό

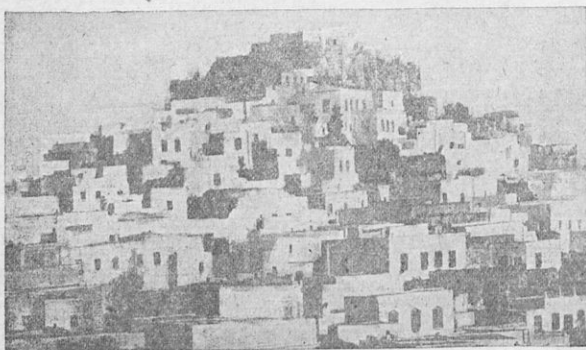

Κεντρικός δρόμος της Ρόδου.

Ὁ Κολοσσός της ἀρχαίας Ρόδου.■

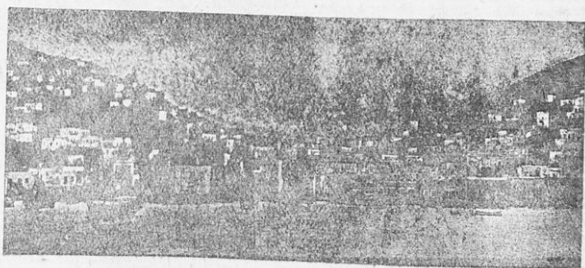
Πελώριο ἄγαλμα στήν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ ὕψους 80 μέτρων. Κάτω περνοῦσαν τὰ πλοία. Ἐπάνω ἔκαιε ὁ Φάρος. Στό στήθος τοῦ ἑνὸς καθρέπτης ἔβλεπεν τὰ πλοία πού ἔρχονταν ἀπὸ μακριά.

Ἡ Πάτμος.

Ἡ Κάλυμνος.

Γενική ἄποψη τῆς Λέρου.

Ἡ Σύμη.—Τὸ λιμάνι τῆς
καὶ ἡ Ἀκρόπολις.

Κῶς.—Φθὸ λιμάνι τῆς.

5.500 κατοίκους, που ασχολούνται στο εμπόριο και στη σπογγαλεία.

7) **Η Τήλος** (έκτ. 60 τ. χιλμ. και πληθ. 5.000 κατ.) Είναι βραχώδης.

8) **Η Χάλκη**, (έκτ. 22 τ. χιλμ. και πληθ. 5.000 κατ.). Είναι βραχώδης με απότομες άκτες.

9) **Η Ρόδος**, είναι το μεγαλύτερο νησί της Δωδεκανήσου. Έχει έκταση 1404 τ. χιλμ. και πληθυσμό 45.000 κατοίκων. Στην αρχαιότητα ήταν το Ιερό νησί του Ήλιου. Ομώνυμη πρωτεύουσα **Ρόδος** (15.000 κατ.), στολισμένη με πλήθος αγαλμάτων, στοών, αγορών, ήταν το εμπορικό κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου.

Ο εμπορικός στόλος των Ροδίων κυριαρχούσε σ' όλη την περιοχή και το εμπόριο των Ροδίων έφθανε σ' όλα τα μέρη της Μεσογείου. Ο πρώτος εμπορικός ναυτικός κώδικας έγινε από τους Ροδίους και έπάνω σ' αυτόν στηρίζεται και ο σύγχρονος κώδικας. Την είσοδο του λιμανιού εστόλιζε ο «Κολοσσός της Ρόδου», χάλκινο άγαλμα φάρος, ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου.

Καταστράφηκε από το μεγάλο σεισμό του 227 π.Χ. Η **Ρόδος** έχει περί τα 40 χωριά, οι κάτοικοι των οποίων ασχολούνται στη γεωργία, δενδροκομία, εμπόριο και άλιετα.

10) **Η Κάρπαθος** προς τα ΝΔ της Ρόδου έχει έκτ. 285 τ. χιλμ. και πληθ. 9.000 κατ.

11) **Η Κάσος** έχει έκτ. 65 τ. χιλμ. και πληθ. 8.000 κατοίκους.

12) **Η Ασυνάλαια** στα δυτικά της Κω έχει έκτ. 95 τ. χιλ. και πληθ. 3.000 κατοίκους.

Ιστορία. Από τους αρχαιότετους χρόνους οι κάτοικοι της Δωδεκανήσου μνημονεύονται Έλληνες. Ο Όμηρος αναφέρει ότι στον Τρωικό πόλεμο έλαβαν μέρος και οι κάτοικοι των νήσων Ρόδου, Σύμης, Νισύρου, Καρπάθου και Κάσου με αρχηγούς τον Τληπόλεμο, τον Ηρακλείδη, τον Νηρέα δεύτερο στην ανδρεία μετά τον Άχίλλεα, το Φειδίππο και Άντιφο. Στόν καιρό του Μ. Αλεξάνδρου οι Ρόδιοι στέλλουν το στόλο τους και πολιορκεί την Τύρο μαζί με τον άλλο έλληνικό στόλο από τη θάλασσα και συντελούν στην καταστροφή της. Όταν το Ρωμαϊκό κράτος διαιρέθηκε, η Δωδεκάνησος απέτελεσε μέρος του Βυζαντινού κράτους. Το 1309 μ.Χ. η Ρόδος καταλαμβάνεται από τους Ιππότες. Οι Ιππότες βάσταξαν τα νησιά μέχρι του 1523 όποτε και αναγκάστηκαν να φύγουν υπό του Σουλτάνου Σουλεϊμάν.

Από τότε τα Δωδεκάνησα παρέμειναν στην κυριαρχία των Τούρκων.

Κατά την επανάσταση έγιναν ύστερα από άγώνες ελεύθερα μέχρι του 1830 όποτε και έπεστράφησαν στην Τουρκία για άντάλλαγμα της Εύβοιας που κατείχαν οι Τούρκοι, η όποια δόθηκε στην Ελλάδα. Κατά τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο του 1911-1912 κατελήφθησαν από τους Ιταλούς και το 1946 ύστερα από τον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο εγκρίθηκε η παραχώρησή των στην Ελλάδα. Η επίσημη ένσωμάτωσή των στη Μητέρα Ελλάδα έγινε στις 7 Μαρτίου 1948.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΑΘΗΝΑΙ - ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ

ΕΙΣ ΤΕΥΧΗ 3

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ

Έγκριθείσα διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 1387 πράξεως τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου.
Συνιστώμενα διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 13.13137 ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ, ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Π. Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐκάστη «ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ» συνοδεύεται μὲ χάρτας σχεδιασμένους μὲ ἀνεπτυγμένην κλίμακα καὶ μὲ πᾶσαν δυνατὴν ἀκριβείαν. Κάθε ἐξεταζόμενον τμήμα ἀπεικονίζεται λίαν παραστατικῶς τόσο ἀπὸ γεωφυσικῆς ἀπόψεως (ὄρη, ποταμοί, πεδιάδες, λίμναι, κόλποι) ὅσον καὶ ἀπὸ πολιτικῆς (πόλεις, συγκοινωνίαι, ἀρχαιότητες). Τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα ἐκάστου χάρτου συμφωνοῦν μὲ τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα τοῦ κειμένου, εἶναι δὲ πλήρη καὶ ἀκριβῆ.

Ὁ ἐπιτυχῆς συνδυασμὸς χάρτου καὶ κειμένου προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ καὶ κινεῖ αὐτὸν εἰς αὐτενεργὸν μελέτην τῆς ὅλης γεωγραφίας. Ἐμπορεῖ οὖν τοσ εὐχαρίστως νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν γεωγραφικὴν ὕλην καὶ προσκίεται αὐτῇ.

Ἐν γένει αἱ «ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΙ - ΑΤΛΑΝΤΕΣ» Καραγιάννη ἀισθητοποιοῦν τὸ δυσκολώτατον τοῦτο μάθημα. Ἐκ τῆς χρήσεως τούτων κατεδείχθη ἀναμφισβητῶς πλέον ὅτι τὸ ζήτημα τῆς διδασκαλίας τῆς Γεωγραφίας εἶναι λυμένον.

Αἱ Γεωγραφικαὶ διδασκαλίαι ΑΝΤ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ - Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
κυκλοφοροῦν εἰς τρία τεύχη ὡς ἑξῆς :

1. ΤΕΥΧΟΣ Α' ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Περιέχει ὅλην τὴν ὕλην Γ' Δ' τάξεως σύμφωνα μὲ τὸ Ε.Α.Π., μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ χαρτῶν.

2. ΤΕΥΧΟΣ Β' ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ

Περιέχει ὅλην τὴν ὕλην τῆς Ε' τάξεως σύμφωνα μὲ τὸ Ε.Α.Π., μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ χαρτῶν.

3. ΤΕΥΧΟΣ Γ' ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Περιέχει ὅλην τὴν ὕλην τῆς Γεωγραφίας τῆς ΣΤ' τάξεως σύμφωνα μὲ τὸ Ε.Α.Π., μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ χαρτῶν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς